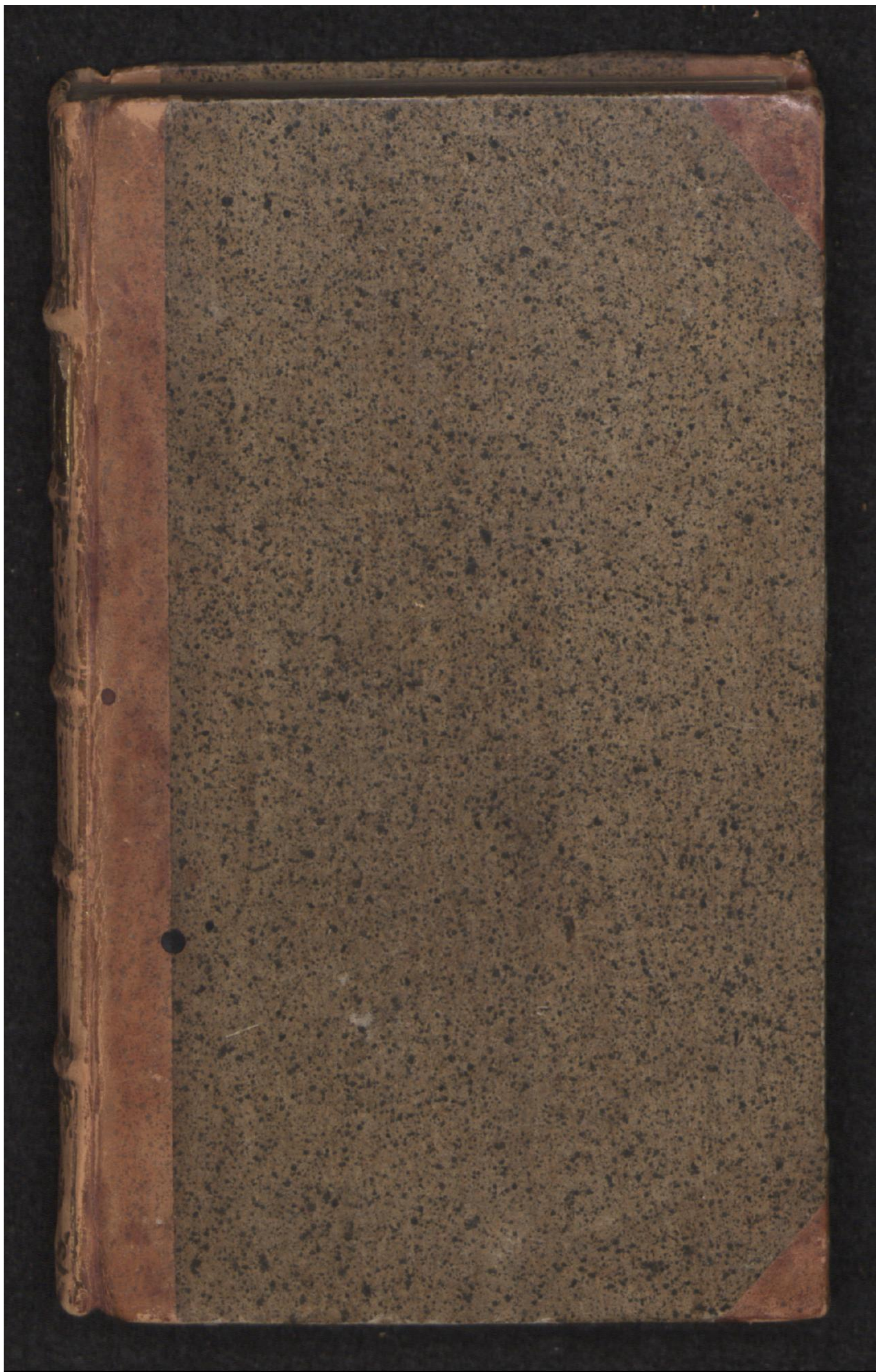
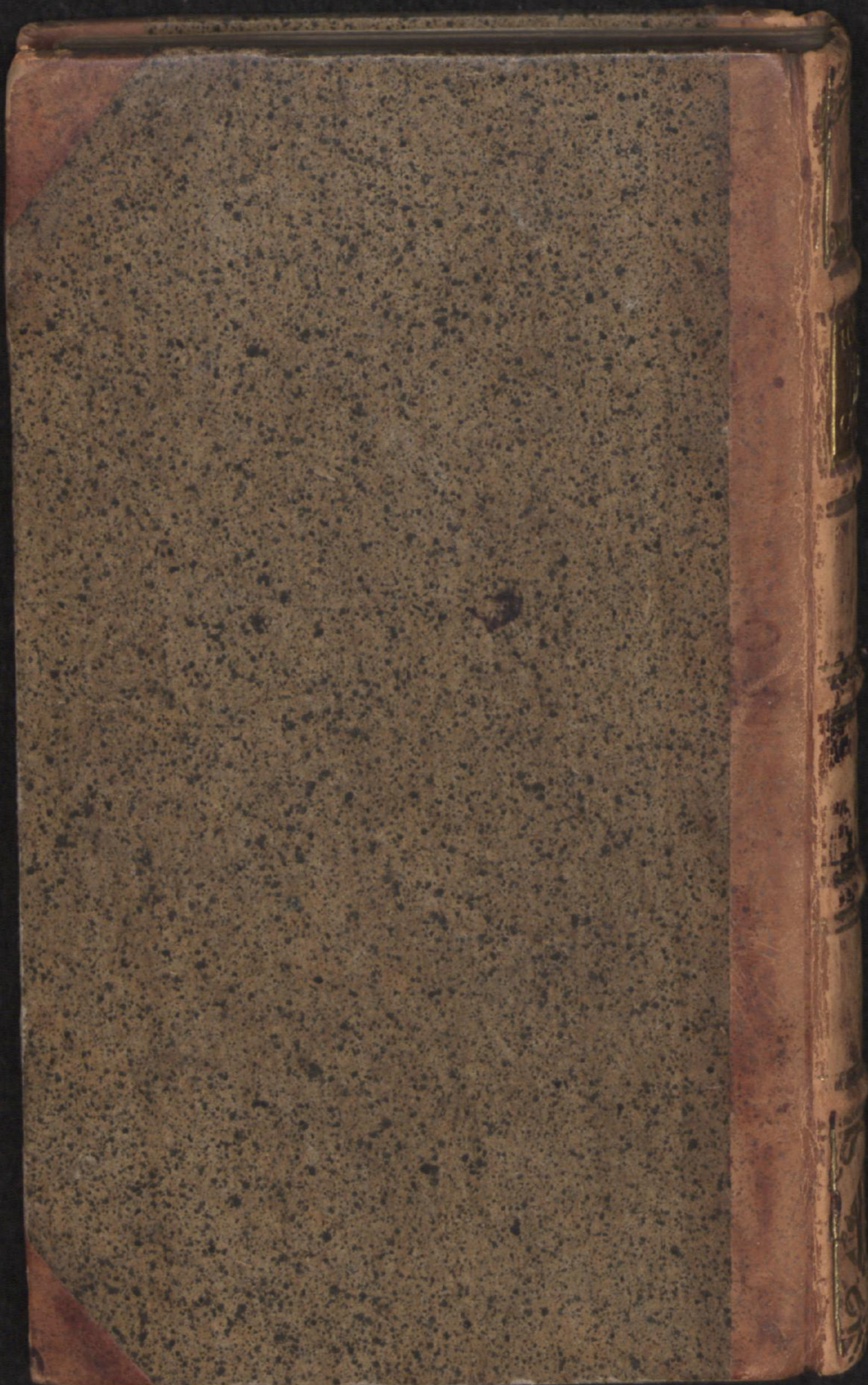

HEMMIN
DE
CONIUGI

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

L

Coniu

IN GR
QVI IV
matrimo
No

Nicol

Nolite f

C

LIBELLVS DE Coniugio, Repudio, & Diuortio.

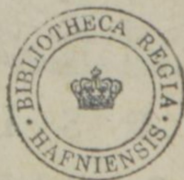
IN GRATIAM FRATRVM, QVI IVDICES CAVSARVM matrimonialium in Regnis Dania & Noruegia constituti sunt, conscriptus à

Nicolao Hemmingio D.

Leuit. 19.
Nolite facere aliquid iniquum in iudicio.

LIPSIÆ.
CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

DE CONIVGIO.

TRES SVNT APPELLATIONES præcipuæ, quibus copula coniugalis apud Latinos significatur, videlicet, Nuptiæ, Coniugium, & Matrimonium: quæ appellationes, tametsi non re, ratione tamen quadam differunt, singulæq; coniuges de officio monent.

NVPTIAE dicuntur à gestu sponsæ. Nam sponsa, cùm in domum sponsi duceretur, velabat faciem, & flammeo, hoc est, velamine matronali, vultum & caput veluti nube quadam obtexit, idq; in signum casti pudoris, liberalis subiectionis, & firmi propositi, quòd sponsa statueret sub tectum solius mariti degere, eiusq; solius thoro contenta esse. Ex quo factum est, vt hæc copula nuptiæ & connubium dicatur, etsi postea vox nuptiarum apud solas ceremonias & solennitates nuptiales remanserit.

CONIVGIVM appellatur à iugo, eò quòd coniuges stabili iugo, parique iunctos esse oporteat, seu quod sint eiusdem iugi consortes: Quo symbolo indicatur, quòd parem conatum, curam, amorem studiumq; in consortibus esse deceat, vtq; mutuis officijs, paribusq; obse-

quijs coniuges ſe complectantur, domum regant, & adminiſtrent. Huc reſpexit Sapiens, cùm de impari coniugio diceret: Βοοζύγιον σαλευόμενον γυνὴ πονηρά, hoc eſt, Mulier mala eſt tanquã iugum bouis inſtabile, vt quod huc illuc agitetur incõſtans.

MATRIMONIVM, quare dicatur maritalis copula, intelligemus, ſi cur facultates, quas liberis reliquunt parentes, patrimonij nomen acceperint, cognouerimus. Cùm ergo non ſit dubium, facultates, quas parentes liberis relinquunt, ex eo dictas eſſe patrimonium, quòd potiſsimùm patris induſtria, labore, & ſolicitudine ſint acquiſitæ: ſequitur matrimonium dici ab induſtria, labore & ſolicitudine matris in pariendis, fouendis, curandis & educandis prolibus, quæ pignora, tanquam certiſsima amoris mutui, & indiſſolubilis copulæ argumenta, nominantur. Tametſi autem ſæpè contingit, vt coniuges abſq; prolibus viuant: tamen denominatio rectè à conſilio & propoſito contrahentium deſumta eſt, & non ab euentu qui eſt incertus. Atq; hactenus de appellationibus.

Porrò cum vniuerſa de coniugio doctrina, pendeat ab eius iuſta definitione, ex verbo Dei rectè extructa, in principio defini-

definitionem coniugij tradam. Deinde, quoniam in difinitionis analysi, offerent se omnia, quæ de coniugio vtiliter dici possunt, ea quoque pertractabimus, qua possumus summa perspicuitate, diligentia, ac fide. Deinde de repudijs & diuortijs dicturi.

Etsi autem Iurisconsulti & Canonistæ suas habent definitiones eruditas & bonas, quas in declaratione difinitionis, quam dabimus, per occasionem attingemus: tamen hac vice nobis placet paulò pleniorem definitionem, ab ipso Mose, qui primus de coniugio ex ore Dei scripsit, desumtam, proponere. Hic ergo capite secundo Genes. hanc difinitionem coniugij nobis suppeditat.

DEFINITIO CONIVGII.

CONIVGIVM est diuinitus ordinata, vnius maris & vnius fœminæ, legitimè consentientium, in vnam carnem, mutui adiutorij causa coniunctio. Hæc definitio plena est, in qua nec quicquam redundat, nec quicquam desideratur. Omnibus enim partibus iustæ definitionis constat. Quare non dubium est, quin quicquid

quid de coniugio vtiliter dici posſit, ex hac definitione, tanquam ex fonte fluat.

ANALYSIS DEFINITIONIS.

Hanc definitionem, ſi retexuerimus in ſuas, ex quibus contexta eſt, partes quinque inueniemus, quas diſtinctè proponemus & declarabimus.

PRIMA, quiſnam ſit coniugij autor.
SECVNDA, quæ ſit coniugij materia.
TERTIA, quæ ſit coniugij cauſſa efficiens.
QVARTA, quæ ſit coniugij forma.
QVINTA, quis ſit finis coniugij.

DE PRIMA.

DEVM ipſum autorem, conciliatorem & approbatorem eſſe coniugij, prima definitionis pars oſtendit, & ex ſecundo cap. Gen. manifeſtum eſt. Ex hac definitionis parte tanquam ex immoto principio, vt multa extruuntur in laudes coniugij: ita multi pernicioſi errores, quibus nonnulli deformarunt hanc Dei ordinationem clariſsimè refutantur. Quid enim quæſo laudabilius eſſe poteſt, quàm à Deo eſſe profectum? Quis eſt, qui opus Dei accu-

accuſare, & ordinationi ipſius quicquam detrahere audebit, niſi ab impuro dæmonio impulſus?

Primum itaq;, cùm coniugium prædicatur eſſe ordinatio diuina, neceſſe eſt, vt coniugij ſtatum ſanctum & bonum eſſe fateamur: cùm certum ſit, nihil niſi ſanctum & bonum manare poſſe à ſanctitatis & bonitatis fonte Deo. Is enim & coniugium ſapienter inuenit, & vtiliter ordinauit, idq; non in pœnam, ſed in bonum eorum, qui coniugio piè copulantur, & in ſuam gloriam, quemadmodum ex circumſtantijs inſtituti coniugij promtum eſt colligere. In paradiſo enim ſanctiſsimo loco initium cœpit coniugium, idq; ante lapſum primorum coniugum. Proinde nullo pacto ſentiendum eſt, quòd coniugium ſit ordinatum in pœnam. Non enim pœna pręcedit, ſed ſequitur culpam. Cœptum eſt coniugium inter ſanctiſsimos homines Adam & Euam, tum alienos ab omni labe & peccato. Ipſe Deus ſancto ſponſo ſanctam copulauit ſponſam, & copulatis benedixit, tanquam ſuæ ſanctiſsimæ ordinationi. Neq; hæc benedictio ad perſonas illas ſolummodo, quæ tum præſentes aderant, referenda eſt, verùm ętiam ad ipſam Dei ordinationem in omnes

posteros Adæ. Tametsi autem postea astu Satanæ subintrauit peccatū in mundum, quo omnes homines natura polluti sunt: tamen sanctitas coniugij, vt ordinationis Dei perpetua est. Peccatum quidem polluit contrahentes: ordinationem tamen Dei non vitiat. Huc respiciens Apostolus ait: Honorabile seu preciosum est coniugium in omnibus,& thorus immaculatus. Hîc profecto Apostolus & coniugium honorabile sanctumq́; vult haberi, & ipsum thorum, hoc est, congressum piorum coniugum, immaculatum, hoc est, sanctum censeri postulat. Quis quæso mortalium in hac clarissima veritate non acquiescit, qui verbum Dei in aliquo loco habet?

Si proinde hoc ante omnia infixum animis nostris aduersus omnes, qui vel minimum detractum volunt huic Dei ordinationi, quòd coniugium non sit immundicia, sed res sancta, immaculata, preciosa, omnibus ordinibus & statibus hominum concessa. Quod qui negant, Deum absq; omni dubio autorem malorum tacitè statuunt, quicquid verbis simulent.

Tacianus, à quo suum venenum suxêre Encratitæ, nuptias vocat πορνεῖαν φθορὰν, μῦσος,

μῦσος, βθέλυγμα, hoc eſt, ſcortationem, corruptionem, ſcelus, abominationem. Et addit, Nihil planè differre matrimonium à ſcortatione, nec quenquam ſaluari poſſe, qui coniugium ſit amplexus, adeò quòd nec Adam quidem ipſius ſententia ſit ſaluatus. Quis non exhorreſcit ad hanc blaſphemiam? Quis non videt iſtam blaſphemam vocem, manifeſtè pugnare cum veritate Dei, quam propoſuimus? Quis non intelligit impurum iſtum nebulonem, confuſionem à diabolo inuectam, confundere cum ordinatione Dei bona? Quare non immerito Paulus, de ipſo & eiuſdem farinæ hæreticis prædicens, vocat illorum furores doctrinas Dæmoniorum, 1. Timoth. 4.

Fuerunt multi, qui tametſi primas nuptias vtcunque ferebant, de ſecundis tamen variè iudicabant. Quidam enim eas prorſus damnabant. Nonnulli, vt Antanagoras, σέμνην μοιχεῖαν definiuerunt. Sed horum vanitatem ſuo loco videbimus.

Pontificij, etſi coniugium ipſum non videntur damnare, (Nam illud titulo Sacramenti ornant) tamen cùm vſum coniugij coniunctum eſſe cum peccato fabulantur, re ipſa cum Encratitis ſentiunt. Quis enim rem probauerit, cuius vſus im-

probetur, quacꝫ vti non liceat ſine pecca-
to? Sed quo nam quæſo nituntur funda-
mento? Coniuges, inquiunt, mutua con-
cupiſcentia ardent, ſine qua opus genera-
tionis iacet: Concupiſcentia autem pec-
catum eſt, vt carnis opus. Proinde vſus
coniugalis cum peccato coniunctus eſt.
Sed falluntur & fallunt Papiſtæ, cum non
diſcernunt inter concupiſcentiam ordi-
natam, imò creatam à Deo, & concupi-
ſcentiam ruentem contra ordinem diui-
num. Nos autem ex verbo Dei nouimus,
diſcernendum eſſe inter concupiſcentiam
honeſtorum coniugum, quæ Deum auto-
rem habet, & concupiſcentiam carnis, id
eſt, vicioſitatis naturæ, quæ limites ordi-
nationis diuinæ tranſgreditur, qualis eſt
perditè & contra ordinem diuinum ſe
amantium. Deinde carnis opus duplex
eſt, licitum & illicitum. Licitum, quod
non pugnat cum ordinatione Dei, nec
aduerſatur caritati Dei aut proximi. Illi-
citum autem, quod huic aduerſatur. Nec
iuuat cauſam eorum dictum Dauidis: Ec-
ce in iniquitatibus conceptus ſum, & in
peccatis concepit me mater mea. Non
enim recte inferunt: Dauid eſt conceptus
in peccato: Ergo complexus piorum con-
iugum eſt peccatum. Nam cui perſuade-
bunt,

bunt, quòd Dauid hîc transferat culpam ſuam in matrem, & non conqueratur potius de contagione & reatu totius humanæ naturæ, propagatæ ab vno Adam? Nullo proinde modo, opus generationis in ſanctis coniugibus pollutum eſſe pronunciat Dauid, neq; ſtatus coniugalis ab eo carpitur, neq; congreſſus piorum coniugum, qui fit in timore Dei, taxatur. Eſt enim ſancta Dei ordinatio, & opus Deo acceptum. Senſus proinde verborũ Dauidis hic eſt: In iniquitatibus conceptus ſum, id eſt, mox in conceptione fui pollutus communi naturæ vitio, & in peccatis concepit me mater mea, id eſt, cùm conciperer in vtero matris meæ, fui reus, idq; ex iuſto Dei iudicio. Propter vnius enim peccatum, rea eſt facta tota humana natura, Rom. 5.

Cæterum cùm Papa ſuis ſacrificulis legem perpetui celibatus imponit, tametſi multa videtur cumulare argumenta, quibus ſimpliciores ſeducit, eodem tamen quo Tacianus & Encratitæ fundamento nititur. Omnia enim argumenta Papæ de celibatu ſacerdotum hinc fluunt, quod tacitè ſtatuat coniugium eſſe rem prophanam, & immundam. Quod vt clarius pateat, argumenta Innocentij III. in for-

mas

mas dialecticas retexta proponam, vt nuditas Bobylonicæ meretricis conſpiciatur. Habetur autem Innocentij decretum, diſtinctione 82. capite, Propoſuiſti, in quo capite Innocentius ſecutus veſtigia Siricij, tanquam principium ſibi ſumit id abolenda coniugia ſacerdotum, quòd coniugium ſit res prophana & immunda. Quod etſi verbis non dicit, ex conſecutione tamen argumentorum ipſius ſequitur.

Propoſitio probanda in nominato capite hæc eſt: Sacerdotes non debent eſſe coniuges. Hanc propoſitionem confirmat ordine, his argumentis.

PRIMVM, Coniuges ſunt incontinentes: Sacerdotes non debent eſſe incontinentes: Igitur Sacerdotes non debent eſſe coniuges. RESP. Etſi fateor inueniri quoſdam incontinentes coniuges, qualis eſt maxima celibum turba: tamen non rectè culpa hominum transfertur in rem, qua homines & bene & male vti poſſunt. Deinde, Paulus ex ſpiritu Dei pronunciat coniugium eſſe remedium aduerſus incontinentiam, 1. Cor. 7. Quis ergo credet Innocentio, qui ex ſpiritu Montani contrarium docet?

SECVNDVM, Leuitici Sacerdotes abſtinebant eo anno à coniugibus, quo

ſacra

ſacra in templo adminiſtrabant. Ergo Chriſtani Sacerdotes, qui ſemper in templo ſacrificant, debent ſemper abſtinere. Iccirco proſus à coniugio alieni eſſe debent. RESP. In hoc argumento multa ſunt vicia. Primùm non poſſunt Papiſtæ docere, quòd Leuitici Sacerdotes toto tempore vicis ſuæ abſtinuerint ab vxoribus. Debili igitur fundamento nituntur. Deinde in hoc peccat argumentū, quòd id quod omnibus Chriſtianis eſt commune, proprium ſacerdotum eſſe nugatur. Verùm ſi de Miſsis intelligunt, ſicuti reuera faciunt, nouimus Miſſam illorum horrendam eſſe prophanationem, & non minus execrandam, quàm Sodomiticam abominationem.

TERTIVM, Quicunq; ſeruient iugiter ſacris oblationibus, puri & ab omni labe purgati eſſe debent. Sacerdotes iugiter ſeruient ſacris oblationibus. Igitur ſacerdotes puri & ab omni labe purgati eſſe debent. Ex quo ſequitur, ſacerdotes non debere eſſe coniuges. RESP. Quis non videt hæc profecta à Montani ſpiritu & non à Chriſti ſpiritu. Siquidem Apoſtolus per ſpiritum Chriſti loquens, thorum coniugalem, ſanctum & immaculatum eſſe pronunciat. Gloſſator decreti

multò

multò rectius, qui audet contra Papam dicere, matrimonium esse rem sanctissimam.

QVARTVM, Sacerdotes debent esse sancti, Coniuges non sunt sancti: Ergo Sacerdotes non debent esse coniuges. RESP. Hoc argumentum extruit Papa ex verbis Domini, Leuit. 20. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Glossator hoc loco contra Papam argumentatur ab autoritate Nicenæ Synodi, Contra est, inquit, Nicena Synodus, quæ castitatem concludit esse concubitum cum propria vxore.

QVINTVM, Quibuscunque sacrificandi & orandi iuge officium est, semper abstinebunt à coniugibus. Sacerdotibus iuge sacrificandi & orandi officium est. Igitur Sacerdotes non debent esse coniuges. RESP. Hoc argumentum re ipsa conuenit cum secundo & tertio. Sed & maior & minor falsa est: Nam vt multi sancti coniuges fuêre & sunt, qui & semper orabant, & vera sacrificia quotidie offerebant: ita non sacerdotum tantùm est, veras hostias offerre, sed omnium piorum, siue sint coniuges, siue celibes. Offerre autem in Missa Papistica filium Dei, (hoc enim Papistæ officium iuge sacrificu-

ctificulorum definiunt) non eſt officium ſed contra officium, cùm ſit mera abominatio à Deo damnata. Sed de idolo Papiſtico vide quæ annotauimus in Pſal. 84.

SEXTVM, Contaminati carnali concupiſcentia non exaudiuntur. Sacerdotes debent exaudiri. Igitur non debent contaminari carnali concupiſcentia. Hinc vult inferre Innocentius, Sacerdotes debere eſſe celibes, quaſi omnes coniuges eſſent contaminati carnali concupiſcentia. RESP. Hoc argumentum petunt ex verbis Pauli: Omnia munda mundis, pollutis autem & infidelibus, nihil eſt mundum, quorum & mens & conſcientia polluta eſt. Quis hîc non agnoſcit Montani ſpiritum, qui pollutum pronunciat, quod Spiritus ſanctus ſanctum eſſe affirmat. Deinde malignè torquet verba Pauli ad ſuam Sodomiticam caſtitatem. Neque enim Paulus eo in loco confert inter ſe celibes & coniuges, ſed impios Iudæos (delectum ciborum ſuperſtitioſè docentes) & pios ex gentibus conuerſos: Illorum mentem pollutam ait: atque ideo omnem illorum cibum immundum concludit: horum autem mentem mundam affirmat, atque adeò omnem cibum eorum mundum pronunciat, ſiue ſint coniuges

iuges siue celibes. Deinde de exauditione dico: quòd vnicum habeamus Sacerdotem, quem scimus exauditum esse, IESVM Christum, cuius intercesſione omnes, qui ex fide inuocant, exaudiuntur, siue sint conuges, siue celibes. Quis non ex hoc argumento intelligit? quid sentiat Innocentius de coniugibus, quorum & mentem & conscientiam pollutam esse subindicat. Imo nisi sic sentit, nulla est consecutionis argumẽti ipsius necesſitas.

SEPTIMVM, Qui in carne sunt, Deo placere non possunt: Coniuges sunt in carne: Igitur coniuges Deo placere non possunt. Sacerdotes itaque cùm debeant placere Deo, non possunt esse coniuges. RESP. Huc renitentem & inuitum, obtorto collo trahunt Apostolum, cuius verba hæc sunt, Rom. 8. Qui autem sunt in carne, Deo placere non possunt, Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Quis non riserit ineptias istius pontificis? qui ita verba Pauli accipit, quasi distingueret inter coniuges & Sacerdotes, vt coniuges dicantur in carne esse, Sacerdotes autem in spiritu, cuius vanitas indigna est responso. Nemo enim tam rudis erit, qui vel elementa religionis didicit, qui non intelligat, Papam istum ludere, quòd

ita in

ita in alienum ſenſum verba Apoſtoli torquet. Paulus vult, homines iuſtificatos fide ſeruire Deo per iuſticiam, & non indulgere vicioſitati naturæ ad perpetrandam iniuſticiam, vt eſſe in carne, ſit nihil aliud, quàm obædire carni in concupiſcentijs damnatis à Deo, & eſſe in ſpiritu ſit, ſpiritui fide ſe ſubmittere per nouam obœdientiam.

Præter hæc ſeptem argumenta Innocentij & Siricij habent & alia, quorum præcipua attingam.

OCTAVVM, Qui ducit vxorem, ea quæ ſunt mundi curat, 1. Cor. 7. Sacerdos non debet curare quæ ſunt mundi, ſed quæ ſunt Dei. Igitur Sacerdos non debet vxorem ducere. RESP. Maior comparatiuè accipienda eſt, Qui ducit vxorem, curat quæ ſunt mundi, ſcilicet, plus quàm celebs habens donum caſtitatis. Nam celebs non habens donum caſtitatis, non tam curat quæ ſunt mundi, quàm quæ ſunt immunda. Ad minorem dico. Sacerdos non debet curare, quæ ſunt mundi, quatenus impediunt ipſius miniſterium, & auocant à confeſsione tempore perſecutionis, quale tum fuit, cùm Paulus hæc ſcriberet.

NONVM, Sacerdotum ſtatus debet eſſe perfectior, Celibatus eſt perfectior coniugio: Igitur ſacerdotes non debent eſſe coniuges.

RESP. Primùm dico, perfectionem ſtatus Chriſtianorum, non poſitam eſſe in vitæ genere, ſed in animo & propoſito, videlicet, cùm homo pius obedientiam erga Deum, omnibus rebus mundi, atque adeo propriæ vitæ anteponit, ſiue ſit coniugiatus, ſiue celebs. Deinde quantum ad minorem attinet, dico, coniugium nequaquam poſtponendum eſſe celibatui, propter perfectionis meritum. Non enim Abraham poſtponendus eſt Iohanni, quia ille maritus, hic celebs fuit. Concludo itaque, celibatum non eſſe meliorem coniugio, ἁπλῶς ſed κατά τι, hoc eſt, non bonitate operis, ſed vſu, idq; nec ſemper nec in omnibus, ſed ſolummodo in ijs, qui donum habent continentiæ. Hanc eſſe ſententiam Pauli non negabit, qui textum inſpexerit.

PORRO, tametſi ex ijs, quæ hactenus diximus, patere exiſtimo, quàm ſit impium interdictum, quo Sacerdotes arcentur à nuptijs: tamen vt fortius premantur aduerſarij, & habeant pij præcones Euangelij, quo ſuas conſcientias aduerſus

aduerſus impia Paparum decreta muniant, quædam argumenta notabo, quibus nuptias ſacerdotibus liberas eſſe diuino iure demonſtrabimus, & cum DEO pugnare omnes, qui imponunt perpetui celibatus iugum vlli hominum ordini.

PRIMVM, Quod ſanctum eſt, honorabile, & immaculatum, nullis ordinibus aut ſtatibus hominum eſt illicitum. Quomodo enim illicitum, quod ſanctum eſt? Quomodo illicitum, quod eſt honorabile? Quomodo illicitū: quod eſt immaculatum? Neque enim prophanat quod eſt ſanctum, neque viciat quod eſt honorabile, neque polluit, quod eſt immaculatum. Cùm igitur Spiritus ſanctus, coniugium ſanctum, honorabile & immaculatum eſſe affirmet, ſicuti ſuprà à nobis demonſtratum eſt, Quis ſanæ mentis audebit, ſe Spiritui ſancto opponere? & arcere ſacerdotes à nuptijs, tanquam eorum ſtatui indignis, niſi impuro Montani in ſpiritu fuerit agitatus?

SECVNDVM, Author Epiſtolæ ad Heb. clarè & diſertè ponit particulā vniuerſalem, cùm affirmat, nuptias ἐν πᾶσι in omnibus eſſe honorabiles. Hîc neceſſe eſt, vt retineamus particulam vniuerſa-

lem, & eam applicemus, & omnibus hominibus aptis ad coniugium, & omnibus partibus coniugij. Cùm igitur Papa autoritatem Apoſtolicam mentitus, excipit ſacerdotes, ſatis oſtendit ſe non Apoſtolico, ſed apoſtatico ſpiritu regi. Nam manifeſta contradictio eſt, honorabiles eſſe nuptias inter omnes, & non eſſe honorabiles inter ſacerdotes. Quicunque ergo ſtatuit Deo obædiendum eſſe magis quàm homini, Apoſtolum, & non apoſtatam ſequendum eſſe ſciat. Græcus ſcholiaſtes admodum eleganter vniuerſalem particulam partibus coniugij accommodat: τίμιος, inquit, ἐν πᾶσι ὁ γάμος οὐκ ἐν τούτῳ μὲν τὸ μέρει τίμιος, ἐν ἑτέρῳ δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ᾽ ὅλος δι᾽ ὅλου πᾶσι τρόποις τίμιος. Hæc interpretatio includit priorem, & omnem exceptionem, quam Papiſtæ afferre poſſunt, euertit.

Tertium, Epiſcopum, inquit doctor gentium, oportet irriprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum, &c. Si ergo habere vnam vxorem caret reprehenſione, quicunq; ſacerdotibus interdicit nuptias, Paulo ſe opponit, vt qui repræhendat, quod Paulus non repræhendendum eſſe pronunciat, atq; adeò Deum in Paulo loquentem contemnit. Proinde cùm Spiritus ſanctus in Paulo nuptias Epiſcoporum

rum probat, vt irreprehenſibiles, quis feret Siricium, Nicolaum, Innocentium, aut alios Papas, Montani ſpiritu afflatos, ſibi legem celibatus tanquam neceſſariam imponere? Innocentius Papa hoc argumentum ex Paulo deſumtum eludere conatur, cùm ait: Sed fortè, inquit, hoc ſibi licere credet, quia ſcriptum eſt: Vnius vxoris virum: Non dixit hoc, vt permaneat in concupiſcentia generandi, ſed propter incontinentiam futuram, hoc eſt, propter incontinentiam quam metuebat Apoſtolus, Sed quis non videt Papam ſe ſuo gladio confodere? Nam ſi Paulus, metuens futuram incontinentiam, vult Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum, cur non Papa idem periculum metuit? Alij, vt refert Græcus ſcholiaſtes, dicunt, vnius vxoris, id eſt, vnius Eccleſiæ, oportet Epiſcopum, hoc eſt, ſacerdotem eſſe, ſed pudendo errore. Nam Paulus in eo loco non loquitur de officio Epiſcopi, ſed de conditione ſeu qualitate perſonæ Epiſcopi.

QVARTVM, Omnis qui continere ſe non poteſt, mandato Dei, per Paulum loquentis, & vocatur & obligatur ad coniugium: Vnuſquiſque, inquit, propter fornitationem (ſcilicet vitandam) pro-

priam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum. Verbum ἐχέτω imperantis eſt, & non liberum permittentis. Hoc mandatum cùm ſit vniuerſale, nullam prorſus exceptionem admittit. Siue ergo ſit Sacerdos, ſiue Monachus qui vritur, hoc eſt, vincitur à flammis libidinum, ita vt ſcortationem aut aliam immunditiem nefandam meditetur, Deo potius quàm homini obœdientiam debet, ne contemto hoc DEI mandato in laqueos Diaboli propter incontinentiam ſuam incidat. Fit enim violenta continentia, vt plurimum laqueus Satanæ, quo inuoluntur homines, vt tandem ruant in varias concupiſcentias, donec prorſus à Deo deficiant ad impuras & damnatas libidines: quemadmodum videre eſt in regno Pontificio, in quo lupanaria præferuntur honeſtis nuptijs, vt manifeſtum eſt in illo, quod iactabatur à Papiſtis, tempore Vdalrici Auguſtani: Honeſtius eſt, inquiunt, pluribus occultè implicari, quàm apertè & in hominum vultu & conſcientia cum vna ligari. τὰ ἄῤῥητα σιγᾶν βέλτερον.

QVINTVM, Nicæna Synodus, etſi inclinauit in celibatum Sacerdotum: tamen audita ſententia Paphnutij, pro-

coniugio Sacerdotum pronunciauit. Ita enim (vt doctißimus Gallus historiam reciat) in actis Synodalibus scriptum est: In media Episcoporum turba , diuinus Paphnutius magna voce clamans: Ne, inquit, aggrauate sacerdotum iugum, cùm honoratæ sint in omnibus nuptiæ, & cubile impollutum, ne potius ista summè exacta seueritate, detrimentum Ecclesiæ afferatis. Nec enim omnes tuendæ isti rationi vitæ ab omnibus istiusmodi affectib. alienæ pares esse possunt. Nec quisquam, opinor, castitatem seruabit, si vxores suis maritis priuentur. Aio verò, honestam etiam castitatem esse, cuiusq; cum legitima vxore concubitum. Hæc Paphnutius in cuius sententiam itum est à toto consilio.

SEXTVM, Exempla laudatorum sacerdotum, in veteri & nouo Testamento, vim regulæ habent, præsertim cum scripturis congruant. Rectè igitur Synesius affirmat, se non dimißurum vxorem, quam & Deus, & Lex, Et Episcopi manus sibi tradidissent.

SEPTIMVM, Christus Matthæi 19. vult omnes remedio diuinitus dato, hoc est, coniugio, vti, nisi quos vel natura

ineptos ad coniugium procreauit, vel casus impotentes reddidit, vel gratia continentes fecit, Qui plures eximunt à lege coniugij, Christo aduersantur,& eius doctrinam conantur corrigere.

PORRO cùm Papistæ se hisce solidis rationibus adeò vrgeri animaduerterunt, vt causa prorsus cecidisse videantur, alia via aggrediuntur,& nouis technis conantur sacerdotum celibatum stabilire. Ad quatuor enim confugiunt, vt ipsi putant tutißima præsidia, videlicet, autoritatem Ecclesiæ, votum, meritum & consuetudinem longam, clamantes, temporibus mutari decreta, & disciplinæ leges, prout commodum videatur gubernatoribus. Ista præsidia si expugnauerimus, nihil erit reliquum præter pertinaciam, quo se recipiant celibatus defensores.

Primùm ergo aiunt, se fateri, nuptias olim fuisse sacerdotibus, sicut alijs, liberas, ac nunc ijsdem autoritate summi pontificis imperatum esse, vt à nuptijs abstineant. Huic imperio clamant necesse esse parere, præsertim cùm Papa habeat iurisdictionem supra omnes reges, atque adeò supra Imperatorem ipsum. Ita enim Bonauentura nugatur. Hîc primùm illos interrogo, num liceat homini œconomo,

quos-

quosdam excludere ab eo,ad quod Deus paterfamilias vult omnes liberum habere accessum? Nam si hoc licebit, œconomus erit supra patremfamilias, quo nihil est dictu absurdius. Deinde manifestè iurisdictionis eminentiam mentiuntur, extra expressum Dei verbum. Nam illi obtemperandum est, non propter eminentiam hominis, sed propter autoritatem Dei. Cùm igitur potestas Ecclesiastica ab ipso Dei verbo dependeat tota, dico non licere cuiquam in Ecclesia leges condere, quæ verbo Dei, Apostolorum decretis,& purioris Ecclesiæ institutis repugnant. Præterea & hoc addo, si Papa tam facilè castitatem dare quàm imperare posset, non tamen deberet legem celibatus condere necessariam, sed relinquere hoc in cuiusuis arbitrio, propter multiplices diaboli insidias. Fieri enim potest, vt qui longo tempore continens vixit, accedente lege, tentetur ac superetur à carne, atque ita ruat in laqueos diaboli. Nam vt est in versiculo: *Nitimur in vetitum semper cupimusq; negata.* Est enim continentia perpetua non hominis opus, sed singulare Dei donum, vt Christus ait: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Cùm igitur Christus ipse, incontinentibus celi-

batum imperare noluit, neque Papa vel alius quiſquam hoc facere debuit. Fateor quidem bonum eſſe vxorem non attingere, ſcilicet illi cui collatum eſt continentiæ donum, ſed ſimul dico, bonum eſſe vxorem attingere, ſcilicet illi, qui donum continentiæ non habet. Nam hîc regulam habet, quam ſequatur, modo non velit in laqueos Diaboli incidere: Vnuſquiſque propter fornicationem, propriam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum.

DE VOTO quod obijciunt, facile refellitur. Vota, inquiunt, ſunt ſeruanda. Scriptum eſt enim Pſalm. 76. Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Item Paulus affirmat damnari viduas, quæ poſt votum celibatus factum, ſectantur nuptias. Cùm igitur ſacerdotes celibatum perpetuum vouerunt, debent manere perpetuo celibes. RESP. Diſcernendum eſſe inter vota pia & impia. Illa propter mandatum Dei ſeruanda ſunt, hæc quia contra mandatum Dei pugnant, non ſunt ſeruanda. Viduarum, quarum Paulus meminit, votum fuit pium, vt quod ex caritate profectum, finem habuerit curam pauperum ſanctorum. Sacrificulorum autem & Monialium impium eſt, vt quòd ex errore

rore profectum in finem malum tendat. Vouent enim sacerdotes, vt merito celibatus Deum sibi debitorem faciant, vt Deum colant abominatione Missæ, & mandatis hominum, contra apertum interdictum Dei apud Prophetam, & Christi apud Euangelistas: Frustà me colunt mandatis hominum.

De votis igitur teneatur hæc regula: Nullum votum ratum haberi debet, cùm homo vouet quod Deus improbat. Hinc illa hypothesis Bernhardi: Rescinde fidem in malis promissis, in turpi voto muta decretum. Et Canon Iuris: In malis promissis fidem non expedit obseruari. Ratio regulæ est: Qui præstat quod impiè vouit sine iuramento, duplicat scelus, quia & impiè vouit, & impiè votum præstitit. Qui verò præstat, quod impiè vouit interposito iuramento, triplicat malum, quia & impiè vouit, & impiè iurauit, & impiè quod vouit præstitit, vt Herodes. Siquidem iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum.

De merito hoc inter alia afferunt: Christus, inquiunt, laudat eos, qui castrauerunt se propter regnum Dei, id est, iuxta Papisticum spiritum, qui vouerunt castitatem, vt mereantur regnum Dei.

Dei Resp. Verba Christi agnosco, sed interpretationem vt impiam & blasphemam in Christum repudio. Non enim, iuxta Christi sententiam, castrare se dicuntur, qui volunt cœlum mereri celibatus dignitate, sed qui cùm habeant donum castitatis, vt vterq; Iohannes, Baptista, & Apostolus, abstinent à nuptijs propter regnum Dei propagandum absque distractione per prædicationem Euangelij: id quod ex ingenti amore propagandi Euangelium Christi profectum est, cùm adhuc non essent constitutæ Ecclesiæ & distinctæ Parochiæ. At nunc postquã singulis Ecclesijs præfecti sunt Parochi, & Episcopi diœcesib. additi, vtilius & laudabilius censeo ministros Euang. esse maritos, cùm vt honestate familiæ ornent ministerium suum, alijsq; coniugibus sint bono exemplo, & veluti viuendi norma, tùm vt minus sint expositi laqueis Satanæ, propter quas causas nollem pastores, adhuc ætate robusta, & salua valetudine, viuere celibes.

Quod afferunt de Consvetvdine & prçscriptione temporis, nihil eos iuuat. Nam neq; semper obtinuit ea consuetudo, nec apud omnes. Siquidem nec Græcæ Ecclesiæ nec Rhutenicæ vnquam legem

gem celibatus ſacerdotum admiſerunt. Deinde conſuetudinis differentia duplex eſt. Eſt enim conſuetudo æqua, quæ à iure dependet, & habet iuſtam rationem: eſt conſuetudo iniqua, quæ cum iure pugnat, & nulla iuſta ratione nititur, qualis eſt, quam hîc prætendunt Papiſtæ, de qua Chryſoſtomus in hunc modum loquitur: Non conſuetudo quæ irrepſit impediri debet, quo minus veritas præualeat & vincat. Nam conſuetudo longa ſine veritate vetuſtas erroris eſt. Et Tertullianus ait: Veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpacium annorum, non patrocinia perſonarum, non priuilegia nationum, quia Chriſtus, qui in æternum manet, veritatem ſe, non conſuetudinem cognominauit. Et Cyprianus: Non hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem.

Atq; hactenus dictum ſit de prima definitionis parte, in qua coniugium affirmauimus eſſe ordinationem Dei ſanctam, & de quæſtionibus cum ea coniunctis. Nam ſtante hac definitionis parte inconcuſſa, omnes aduerſæ ſententiæ corruunt. Cuiuſlibet enim rei vna eſt tantum veritas, quæ opponenda eſt tanquam murus omnium aduerſariorum rationibus quan

tumuis

tumuis ſubtilib.& acutis. Nunc ad ſecundam noſtrę definitionis partē veniamus.

DE SECVNDA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

SECVNDA pars diſinitionis Moſaicæ continet materiam coniugij. Diximus enim coniugium eſſe vnius maris,& vnius fœminæ: Ex quo ſequitur, non debere eſſe in vno coniugio vel vnum marem & plures fœminas, vel vnam fœminam & plures mares. Siquidem inſtitutionis vox eſt: Et erunt duo in carnem vnam. Hanc inſtitutionem, aliquando collapſam, reuocat Dominus, atque eam ſuæ Eccleſiæ commendat, Matth. 19.

Cum hac coniugij inſtitutione pugnat Polygamia,non qua quis ſucceſsiuè,priore vxore mortua, ſecundam ducit, & hac mortua, tertiam, &c. ſed qua quis, vel vno tempore plures habet vxores, vel vna non legitimè abiecta, aliam viuente priore ducit.

Sunt ergo tria polygamiæ genera,quorum primum licitum eſt, reliqua autem duo pugnant cum coniugij inſtitutione. De his tribus Polygamiæ generibus ordine dicemus.

De

De primo Polygamiæ genere.

Primum polygamiæ genus eſt, vt diximus, cùm quis vna vxore mortua, aut legitimè per ſententiam iudicis excluſa, aliam ducit. Hoc genus polygamiæ in omnibus damnabant Cathari, & Montaniſtæ: in ſacerdotibus non ferebant Papiſtæ: in alijs honeſtam eſſe ſcortationem mentiebantur. Antanagoras, vt ſupra attigimus, in apologia pro Chriſtianis coram Antoninis σέμνην μοιχεῖαν iteratum coniugium pronuncibat. Horum omnium ſententias vaniſsimas eſſe clariſsimis rationibus oſtendemus.

Etſi autem multa contorquent argumenta, qui ſecundas nuptias damnant: tamen hoc eſt præcipuum illorum fundamentum: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Hoc ſi euerterimus, non magnopere curanda ſunt leuiora quæ afferunt.

Colligunt autem hoc modo: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Igitur ne morte quidem (aiunt) ſoluitur coniugij vinculum. Primùm reſpondeo ad antecedens, quod illi contra mentem Chriſti interpretantur. Neq; enim hoc dicto negatur ſeparationem fieri poſſe, ſed ſolummodo vetatur, ne quis vxorem ab-

ijciat, ſcilicet illegitimè. Senſus ergo eſt: Ne ſeparet, id eſt, non debet ſeparare. Hoſtes autem ſecundarum nuptiarum atque adeo Papiſtæ iſti, ſic accipiunt: Homo non ſeparet, hoc eſt, homo nullus poteſt ſeparare. Quod igitur Chriſtus de iure intelligit, illi de facto interpretantur. Quod chriſtus de officio, illi tanquam de eo quod fieri non poteſt, accipiunt. Quod deniqꝫ Chriſtus homini marito præcipit, hoc extendunt ad quemuis hominem. Quod quàm vicioſum ſit, nemo non videt, niſi qui μὴ χωριζέτω pro μὴ χωρίζῃ ἄν imperitè accipiat, cum illud ſit prohibentis, hoc negantis. Ex his videmus conſecutionem argumenti vicioſam eſſe. Etſi enim non oportet vt homo ſeparet, quod Deus coniunxit: tamen fieri poteſt ſeparatio, vel morte alterius interueniente, vel facto legitimo diuortio. Quoties enim duo vno ligantur vinculo, ſoluitur vterqꝫ alterutro quouis modo ſoluto. Huius rei teſtem habemus Apoſtolum, qui ait: Mulier viuenti viro alligata eſt lege, ſed ſi mortuus fuerit vir eius, libera eſt vt nubat alteri. Ad hæc Chriſtus ait: Si quis vxorem dimiſerit extra rationem fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Ergo ſi quis dimiſerit vxorem propter fornicationis rationem,

nem, & aliam duxerit, non mœchatur. Soluitur ergo coniugium non minus diuortio, quàm morte. Hinc falſum eſſe fundamentum hæreticorum, ex quo extruunt ſecundas nuptias licitas non eſſe, manifeſtum eſt: quandoquidem vinculum coniugij rùmpitur, velcùm alter coniugum moritur, velcùm alteruter legitimè ſeparatur ab altero propter crimen alterius. Soluto igitur vinculo, liberum eſt viuenti, vel alioqui iudicis ſententia abſoluto, alias ſectari nuptias, modo in Domino, alioqui Paulus non rectè diceret: Iuniores viduas volo nubere.

Quanquam autem Papiſtæ, quantum ad ſummam rei attinet, hoc ipſo fundamento nituntur: tamen aliud quærunt ſuæ opinionis fulcimentũ. Omitto quòd, ante legem latam de celibatu ſacerdotũ, permiſerint ſacerdoti virginem ducere, ſed illa mortua non licere iterare nuptias, propter excellentem honorem ſacerdotum, & dignitatem, vt ait Epiphanius. Hæc enim vanitas per ſe euaneſcit, euerſo fundamento, de ſecundis nuptis damnatis. Secundæ, inquiunt, nuptiæ non ſunt ſacramentales. (vide, quæſo, principium Papiſticum.) Cur non ſunt ſacramentales? Quoniam, inquiunt, non ſunt vnæ vnius.

(præclara, si dijs placet, principij demonstratio.) Sed quid hinc concludunt? Ergo, inquiunt, secundæ nuptiæ non habent plenam Christi & Ecclesiæ coniugij significationem, ex quo sequitur eas non esse sacramentales. Hoc præcipuum Papistarum fundamentum est, ex quo concludunt, secundas nuptias parum honestas, & Christianis non satis dignas.

Verùm vt studiosi hoc argumentum rectius dissoluant, placet illud subtilius proponere. Solæ istæ nuptiæ sunt probandæ, quæ sunt sacramentum Christi & Ecclesiæ. Primæ nuptiæ solummodo sunt sacramentum Christi & Ecclesiæ. Igitur solæ primæ nuptiæ sunt probandæ. Proinde cùm secundæ nuptiæ non sunt sacramentum Christi & Ecclesiæ, vt quæ non sint vnæ vnius, sed plurium, non videntur probandæ. Ad maiorem, quam dicunt esse Pauli, respondeo, & dico Paulum nequaquam affirmare coniugium esse sacramentum gratiæ & noui testamenti, sicuti illi falsò somniant, sed solummodo illius spiritualis Christi & Ecclesiæ coniunctionis, veluti imaginem quandam in coniugali copula extare, idque vt coniuges ad mutuum amorem exemplo Christi & Ecclesiæ excitet. Deinde minorem propositionem

tionem nego. Non enim minus ſecundæ, nuptiæ, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextæ, &c. ſunt iſtius ſpiritualis copulæ myſterium, quàm primæ. Nam illud quo minorem fulciunt eſt debile. Non, inquiunt, ſunt vnæ vnius, quaſi verò qui ſecundam ducit, non ſit æquè vna caro cum illa, ſicut fuit cum priore, dum viueret. Perperam præterea faciunt Papiſtæ, cùm quod Paulus in genere dixit de quouis coniugio, transferunt ad primas nuptias tantum.

Subuerſis hoc modo fundamentis Montaniſtarum & Papiſtarum, videamus quibus rationibus noſtra nitatur ſententia, qui & ſecundas & tertias & quartas, adde etiam, ſi fieri poſſet, centeſimas probamus nuptias. Non enim tam ſpectandum eſt, quis hoc vel illud dixerit, quàm expendendum quibus rationib. id quod defenditur, nitatur & confirmetur. Argumenta itaque, quibus iteratæ nuptiæ licitæ eſſe probantur, hæc inter multa ſunt præcipua.

PRIMVM, Eædem cauſæ, & ijdem fines, ſunt in bonis & pijs hominibus coniugij ſucceſsiuè iterati, quæ cauſæ & qui fines fuêre primarum nuptiarum, quas ſanctas & honorabiles eſſe demonſtrauimus.

Quare necesse est, vt fateamur iteratas nuptias, siue fuerint secundæ, siue tertiæ, &c. esse sanctas, honestas & honorabiles. Nam vt primæ nuptiæ mutui adiutorij causa (cuius partes sunt plures, sicuti suo loco docebimus) per legitimum consensum promittuntur & ineuntur, ita & secundæ, tertiæ & quartæ, &c. Nullo enim modo fingendæ sunt aliæ causæ honesti coniugij iterati, quàm fuêre primi, nec alij fines. Proinde cùm quælibet actio, sua natura media siue indefferens, à causis efficientibus & finalibus qualitatem bonitatis vel malitiæ mutuetur, stultissimè faciunt, qui iteratis nuptijs piorum hominum, vel minimum honoris detractum volunt. Erasmus quidem dicit, Monogamiæ applauditur, polygamia toleratur: Sed angeli Dei & pij omnes, qui ordinationes Dei sanctas honorandas esse norunt, non solùm applaudunt castis nuptijs, siue fuerint primæ, siue successiuè iteratæ, sed etiam suis precibus iuuant & castitatis testimonio ornant.

His addo, quod interdum finis iterati coniugij, etsi in genere sit idem qui fuit primi: tamen vehementior, grauior & sanctior videatur, propter circumstantias graues, honestas & sanctas: familia fideliter re-

ter regitur, pueri piè educantur, consilium domesticum expetitur, in aduersa valetudine diligens fidaq; custodia subleuat, societatis solatium iuuat, pia & sancta de Deo colloquia exhilarant, mutuæ admonitiones, exhortationes & consolationes percipiuntur. Cùm igitur & causæ & fines & circumstantiæ iterati coniugij sint graues & honestæ & sanctæ, nemo iure huiusmodi nuptias reprehenderit, quib. Deus benedicit, angeli applaudunt, & sancti Dei congratulantur. Ideo Augustinus in hæc Pauli verba : Si dormierit vir eius, scribens, rectè sentit, cùm ait: Non dicit Apostolus, vt secundas vel quartas, nec nobis definiendum est, quod non definiuit Apostolus. Vnde nec vllas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam inferre numerositatis. Idem, Nuptiæ non tantum primæ sunt institutæ diuinitus, & benedictæ à Domino, sed etiam secundæ & tertiæ.

SECVNDVM, Quod verbo Dei nec expressè, nec implicitè est prohibitum, nequaquam vel vt illicitum damnandum est, vel vt ministris Euangelij, tanquam illorum excellenti honore indignum interdicendum, præsertim cùm gubernatores Ecclesiarum habeant solummodo pote-

ſtatem ædificandi Eccleſiam iuxta verbum Dei, & non deſtruendi, ſiue præter, ſiue contra verbum, per nouas leges quæ poſſunt fieri laquei conſcientiarum, in multarum animarum certiſsimum interitum. Cùm ergo ne vnum quidem iota, ex verbo Dei poſsint Papiſtæ afferre de prohibitione ſecundarum nuptiarum, contra officium faciunt, ne quid durius dicam, cùm legem condunt de abſtinendo vel à ſecundis, vel tertijs vel quartis, alijsq́ nuptijs ſucceſsiuè iteratis.

TERTIVM, Quod ſcriptura requirit, clareq́ & diſertè approbat, hoc Deus requirit & approbat. Nunc autem ſcriptura & requirit & approbat ſecundas nuptias: Volo, inquit Paulus, iuniores viduas nubere. Ergo Deus eas & requirit & approbat. Proinde nullus debet lege humana à ſecundis arceri nuptijs.

QVARTVM, Quod in probatis exemplis eſt laudabile, non eſt in genere illicitum. Cum ergo Abraham iam ſenex duxit Cehturam mortua Sara, non eſt improbandum ſi filij patris veſtigijs inſiſtant præſertim cum exemplum congruat cum regula.

QVINTVM, Hæc vox Dei: Non eſt bonū hominem eſſe ſolum, hoc eſt, abſq́

vxoris

vxoris adiutorio, ſeu extra coniugium, vniuerſalis eſt. Pertinet igitur etiam ad eos, quorum vxores vel mortuæ ſunt, vel propter crimen eiectæ per ſententiam iudicis Deum timentis.

SEXTVM, Neceſsitas vitandæ ſcortationis, omnes qui non habent continentiæ donum obligat ad obedientiam huius mandati: propter fornicationem vnusquiſq; habeat ſuam vxorem, & vnaquæq; ſuum virum. Si ergo aliquis amiſſa priore vxore vritur, hoc præcepto obligatur ad quærendas nouas nuptias. Huc illud Auguſt. Quia ægritudini ſemper conſulendum eſt, propterea ſi contigerit primo priuari coniugio, ſi voluerit ſecundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, ſi eas caſtè ſeruauerit.

Porro cùm hæc certiſsima ſint, & luce meridiana clariora, meritò mirantur multi, quid mouerit Papiſtas, cur tam abiectè iudicarint de nuptijs, præſertim iteratis, eaſq; tandem prorſus ſuis interdixerint ſacrificulis. Hoc ex ſingulari calliditate & malicia Satanæ profectum eſſe non eſt dubium. Videbat enim impurus iſte ſpiritus, ſe hac ratione ſeu lege perpetui celibatus poſſe totum terrarum orbem nefandis libidinibus, quibus curſus

Euangelij impediretur, implere. Nam cum ſacerdotes rectores aliorum, & veluti morum cenſores conſtricti lege celibatus, propter incontinentiam ruerent in varias libidines, non dubitabat ſimilem damnate veneris peſtem inuaſuram alios:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Hac ſpe minimè fruſtratus eſt Satanas, quemadmodum videre eſt hodie in toto regno Pontificio.

Huc acceſsit inſatiabilis Paparum & Epiſcoporum auaritia, qui putarunt bona Eccleſiaſtica conſeruari melius & augeri per celibes ſacerdotes, quàm per maritos. Ita enim Papa Gelaſius Cethego, patricio Syracuſanæ vrbis reſcripſit, cùm peteretur Epiſcopus vir coniugatus, vt eſt in decretis diſtinct. 28. capite de Syracuſane. Ibi enim apertè Papa fatetur, ſe annum diſtuliſſe ordinationem eius qui electus erat, propterea quod haberet ſuperſtitem adhuc vxorem, & liberos ex ea natos, per quos, inquit, Eccleſiaſtica ſolet periclitari ſubſtantia.

Ad hæc, propoſitum Satanæ & auaritiam Epiſcoporum plurimum adiuuit hypocriſis eorum, qui & virginitatis laudem vulgò captabant, & meritum ex voto celibatus venabantur. Ex quo factum eſt,

vt &

vt & corpora & animæ ſeorſim & vtraq; ſimul venerint in Satanæ poteſtatem per legem celibatus ſacerdotum. Siquidem corpora ipſa, per libidines, animas per auaritiam, & vtraq; ſimul per hypocriſin diabolo obtulêre in maximam ruinam veræ religionis & Eccleſiæ Chriſti, quemadmodum res ipſa clariſsimè docet.

De ſecundo polygamiæ genere.

SECVNDVM polygamiæ genus eſt, cùm vnus vir eodem tempore & ſimul, plures habet vxores, vel cùm vna fœmina ſimul pluribus eſt nupta viris. Sunt qui hanc polygamiam probant, eamq; nituntur ſtabilire ſanctorum quorundam exemplis, qui leguntur fuiſſe polygami, habentes ſimul plures vxores.

Verùm vitioſè adducunt exempla particularia contra vniuerſalem regulam. Nam tum demum valent exempla, quando cum vniuerſali regula congruunt, & nulla monſtrari diuerſitatis ratio poteſt. Quare rectè à Iuriſconſultis dicitur: Non exemplis, ſed legibus iudicandum eſt. Diſcernendum eſt igitur inter vniuerſa-

lem regulam, & extraordinarios casus, quorum est peculiaris ratio. Exempli gratia: Regula vniuersalis in lege Mosis erat: Nemo ducat vxorē fratris sui. Nam huiusmodi nuptiæ sunt incestuosæ: Nihilominus tamen in certo casu, ob peculiarem causam Deus, qui est supra omnes leges, mandat, vt si quis moriatur sine semine, frater superstes ei semen excitet, quod & ante legem vsitatum fuit, & postea noua lege sancitum est. Abraham promtissima voluntate Deo mandante ascendit montem, ligat filium, imponit in rogum, stringit gladium vt mactet filium, quæ ipsius promtitudo magnopere Deo placuit, & pro facto reputabatur. Quod exemplum cùm alij imitarentur, horribiliter peccarunt, non discernentes inter vniuersalem regulam: non occides, & peculiarem rationem facti Abraham. Ad eundem modum iudicandum est de proposita quæstione. Regula vniuersalis est: Erunt duo in carnem vnam. Specialis casus fuit patrum polygamia, quæ peculiarem rationem habuit. Deus enim in populo Israëlitico ad polygamiam conniuebat, vt præstandæ suæ fidei, de innumerabili multitudine, ex paucissimis orituræ, quendam aditum hoc pacto sibi faceret.

Non

Non ergo turpis libidinis explendæ gratia, ſed prolis tollendæ cauſa, patres polygami fuêre. Hic proinde locum habet regula Iuris : In argumentum trahi nequeunt , quæ propter neceſsitatem aliquando ſunt conceſſa. Alias rationes eorum qui defendunthoc polygamiæ genus omitto , vt quæ indignæ ſint refutatione. Sunt enim ex Veneris ſchola adductæ. Quare ijs præteritis , firmas demonſtrationes aſcribam , quibus iſta impura Polygamia funditus euertitur.

PRIMA , Coniugij inſtitutio , ad quam Chriſtus nos reuocat Matthæi 19. tantum duas perſonas in vno coniugio admittit. Eſt autem hæc inſtitutio : Data eſt vna Eua vni Adam , & commendatum eſt exemplum toti poſteritati hac lege : Erunt duo in carnem vnam. Hanc enim legem Chriſtus & Apoſtolus Paulus accommodant ad omnium ætatum coniugia. Ergo contra hanc inſtitutionem , & contra hanc legem coniugij perpetuam fuerit , ſi vel vnus vir ſimul habuerit plures vxores, vel vna fœmina pluribus ſimul viris nupſerit. Hæc ratio vel ſola omnibus pijs abſque dubio ſatisfacit. Pij enim non ſtultæ rationis argutias , ſed lucernam verbi DEI ſequuntur , iuxta

illud :

illud: Lucerna pedib.meis verbum tuum.

SECVNDA, Vnum debere vnius esse, & non plures in vno coniugio, ipsa natura nos docet, & ipso opificio corporum maris & fœminæ, & perfectione generationis ostendit. Perficitur enim generatio ex duorum corporum complexu.

TERTIA, Maximus & integerrimus amor debet esse coniugum inter sese. Solidus amor & ex omni parte æqualis est maximus & integerrimus. Igitur coniugum amor solidus & ex omni parte æqualis esse debet. Nunc autem natura duce intelligimus, duorum tantum inter se amorem posse esse solidum, & ex omni parte æqualem, vt qui æmulatione careat, & non duorum aut plurium ad vnum. In hunc enim æmulatio cadit, qui reddit amorem languidiorem, & inæqualem. Igitur naturali instinctu eò ducimur, vt iudicemns societatem coniugalē ex duabus solummodo personis, videlicet masculo & fœmina debere constare. Hæc naturę lux, cùm congruat cum prima coniugij institutione & perpetua lege, debet nobis gratissima esse.

QVARTA, Societas coniugalis æqualem obligationem coniugum requirit, quantum ad vsum corporū attinet. Nunc

autem

autem cùm vel vnus maritus plures habet vxores, vel vna fœmina plures habet maritos, non poteſt ſeruari in obligatione æqualitas. Cùm ergo huiuſmodi inæqualitas ſit contra naturam, erit profectò contra naturam, ſi plures perſonæ quàm duæ in vno copulentur coniugio.

QVINTA, Recta ratio in omnibus ſanis dictat, quòd nemo debeat ſe obligare ad aliquid cui par eſſe nequeat. Iam autem fieri non poteſt, vt vnus vir peræquè obligari poſsit pluribus vxoribus, ſicuti vni ſoli. Quare cum natura pugnat vnius viri cum pluribus vxoribus copula.

SEXTA, Pax domeſtica eſt ſumma coniugum felicitas, vt diſcordia ſumma miſeria. Verùm hæc pax domeſtica conſeruari non poteſt, ſi vnus maritus plures habet vxores. Fieri enim nequit, quin zelo quodam mulierculæ aduerſus ſe mutuo inflammentur, vnde iurgia, conuitia, negligentia in officijs præſtandis, breuiter, totius familiæ perturbatio, & euerſio tandem, quibus malis quid quæſo poteſt eſſe miſerius? Cùm igitur natura pacem domeſticam poſtulet, polygamiæ manifeſtè aduerſatur.

SEPTIMA, Ius naturæ eſt, vt nemo faciat alteri quod ſibi nolit fieri. Cùm ergo

maritus

maritus nolit vxorem ſuam pluribus miſceri viris, debet & ipſe vna vxore contentus eſſe. Cùm autem hoc ius analogum violatur, vis fit legi naturæ, & iniuria alteri coniugum.

Octava, Chriſtus apertiſsimè pronunciat eum mœchari, qui omiſſa vxore, excepta ratione fornicationis, aliam ducat. Ergo prohibet Chriſtus polygamiam. Nam ſi plures ſimul habere vxores liceret, nequaquam committeret adulterium quiſquam, aliam ducendo, ſiue priorem repudiaret ſiue minus. His rationibus muniti aduerſus polygamiæ defenſores, eorum fallaces concluſiunculas contemnamus.

De tertio Polygamiæ genere.

Tertivm polygamiæ genus ſequitur, de quo quid ſit iudicandum, ex proxima ratione, qua euertimus Polygamiam ſecundi generis, ſatis euidenter conſtat. Diximus autem ſuprà, tertium polygamiæ genus eſſe, ſi quis priore vxore non legitimè ſeparata alteram ducat, quod cum quis fecerit, manifeſtè adulterium

rium committit, iuxta hanc Christi sententiam: Si quis vxorem dimiserit extra adulterij rationem, & duxerit aliam, mœchatur,, & facit eam mœchari, si scilicet alteri nupserit. Proinde, & vir dimittens vxorem, non ob rationem adulterij, & vxor dimissa, si alias nuptias quærunt, adulterium committunt. An idem sentiendum sit de illo, qui eam in vxorem ducit, cum qua consueuit viuente marito. variant sententiæ doctorum. Iurisconsultus quidam ait: Id quod initio viciosum est, non potest tractu temporis conualescere. Sed de hac quæstione infrà plenius dicemus.

DE TERTIA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

TERTIO loco in coniugij definitione legitimi consensus meminimus, qui est veluti quædam contractus coniugalis anima. Sine enim legitimo consensu nuptiæ ritè fieri nequeunt. Siquidem consensus primus est ad nuptias gradus. Consensus quidem est, quando plures idem & sentiunt & volunt, vt ad consensum requiran tur duo, videlicet iudicium & voluntas. Legitimus verò est rectus & laudabilis,

videli-

videlicet,qui cum voluntate Dei, cum iure naturæ, cum honeſtis hominum conſtitutionibus, cum honeſtate publica, cum ordine decenti, & decoro congruit.

Spectatur autem hic conſenſus & in ſponſalibus,& in nuptijs, vt ille ſit pactionis de futuro coniugio,hic autem de præſenti. Conſenſus enim in ſponſalibus eſt cauſa diſponens ad nuptias futuras. Ideo rectè dicitur, Sponſalia eſſe promiſsiones de accipienda vxore, qualibuſcunq; tandem verbis fiant. Conſenſus in nuptijs eſt cauſa efficiens coniugium, qui dicitur conſenſus cohabitationis, & indiuiduam vitæ conſuetudinem retinendi. Iccirco rectè aſſeritur,nuptias eſſe quibus accipitur vxor,& ratificatur promiſsio prius facta. Longa enim a[illegible]ud eſt ꝓmittere quàm facere, & longè ali[illegible]er iudicandum eſt de promiſsis nuptijs, quàm de ratificatis & conſummatis. Quapropter verè dictum eſſe exiſtimo de conſenſu ſponſalium: Conſenſus cauſa eſt nuptiarum, ſed non tota. Et rurſus verè dicitur: Conſenſus facit coniugium, cùm de conſenſu, qui in nuptijs fit, loquimur.

Quoniam autem conſenſum coniugalem grauiſsimum, ſanctiſsimum, & religioſiſsimum eſſe oportet, vt qui contrahunt

hunc verè ſtatuere poſsint ſe à Deo coniungi & copulari, vt Adam & Eua à Deo coniuncti ſunt: neceſſe eſt diligenter perpendere, quas conditiones legitimus nuptiarum conſenſus requirat, ne quid in tanta re peccetur.

Requiruntur igitur ad legitimum conſenſum plures conditiones, quas recitabo, & ſunt ſex præcipuæ. Debet enim legitimus conſenſus eſſe,

1. Licitus.
2. Honeſtus.
3. Iuſtus.
4. Liber.
5. Plenus.
6. Sincerus.

Licitus, ne fiat contra Dei & naturæ legem, neuè contra honeſtas hominum conſtitutiones. Nam conſenſus qui fit contra voluntatem Dei & naturæ legem, pro nullo habendus eſt. De humanis conſtitutionibus eſt exceptio, de qua ſuo loco dicemus.

Honeſtus, ne ſit inter diſsimiles moribus, genere, fortuna, religione, perſonas, aut etiam contra honeſtatem publicam.

Iuſtus, ne ſit clandeſtinus, & contra eorum voluntatem, in quorum poteſtate, vel vterq; contrahentium vel alter fuerit.

Huius iuſticiæ rationem reddidit Iuſtinianus, cum ait: Nam hoc fieri debere & ciuilis & naturalis ratio ſuadet, in tantum vt iuſſus parentis præcedere debeat.

Liber, nequis vel coactus metu aut minis, vel pellectus promiſsionibus, promittat verbis, quod animo improbet.

Plenus, ne ſit vel ambiguus vel turbatus cœco amore aut temulentia. Ratio ergo in re tanti momenti in conſilium adhibenda eſt, & non affectus ſine ratione.

Sincerus, ne alter alterum vllo dolo aut mendacio circumueniat. De his ſex conditionibus legitimi contractus ordine dicemus. Etſi autem requiruntur omnes hæ conditiones, vt contractus ſit legitimus, non ſunt tamen omnes eiuſdem ponderis. Aliæ enim impediunt nuptias, ſi non aſſunt. Aliæ grauitatem & circumſpectionem in tanti ponderis contractu reſpiciunt.

Prima conditio, conſenſus.

CONSENSVS legitimus debet eſſe licitus, ratione perſonarum contrahentium, ne videlicet perſonæ contrahentes ſe attingant conſanguinitate aut affinitate in gradibus prohibitis, quas & Moſes recitat

citat Leuit. 18. & Imperator lib. 1. Institutionum, titulo de nuptijs, & omnes ſani tacito naturæ conſenſu agnoſcunt. Hoc ergo loco dicendum nobis erit primum de conſanguinitate. Deinde de affinitate.

De conſanguinitate hæc ordine ſunt explicanda.

1. Quid conſanguinitas.
2. Quæ conſanguineorum appellationes.
3. Lineæ conſanguinitatis.
4. Gradus conſanguinitatis.
5. Supputatio graduum.
6. Leges diuinæ de ꝓhibitis gradi.
7. Cauſæ prohibitionis.
8. Leges humanæ de interdictis nuptijs.
9. Humanæ prohibitionis ratio.

Hiſce veluti elementis dextrè explicatis, nihil reliquum erit, vt ſpero, quod in hac parte deſiderabimus.

Quid Conſanguinitas?

Quandoquidem ſtipes, conſanguinitatis origo & cauſa exiſtit, primùm de ſtipite nobis dicendum eſt, ſine quo nec de lineis, nec de gradib. rectè iudicabimus.

Eſt itaq; Stipes, quantum ad noſtrum inſtitutum attinet, perſona, à qua alij traxerunt originem. Metaphora ſumta à ſtipite, hoc eſt, à trunco. Vt enim à ſtipite viuo in terram defixo plures rami, eiuſdem cum ſtipite naturæ, pullulant: ita ab vno patre plures generantur, qui patris originem ſapiunt.

Porro quadruplex ſtipes eſt. Primus, communis omnium. Secundus, communis multorum. Tertius, communis duorum tantum. Quartus, ſuus cuiq; proprius ſeu ſingularis.

Communis omnium ſtipes eſt Adam. Siquidem ab hoc vno traximus originem omnes, adeoq; vniuerſum hominum genus ab eo propagatum, non aliter quàm à trunco rami. Quare & natura ipſius conſortes ſumus omnes. Hinc conſanguinitas omnium hominum communis naſcitur, qua omnes propagati ab vno Adam, naturæ vinculo iuncti, atq; adeò nobis inuicem æterna lege deuincti ſumus, qua de cauſa quilibet homo alteri cuiuis proximus dicitur. Hinc manat præceptum illud diuinum & naturale: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dicitur autem hæc communis conſanguinitas naturalis.

Stipes multorum communis eſt, à quo multi

multi deſcendunt, & ad quem ſuam originem multi referunt. Vt Iſraël eſt ſtipes communis multorum. De hoc enim vt generis ſui autore gloriantur Iſraëlitæ omnes. Duodecim Patriarchæ ſtipites ſunt, à quibus duodecim propagatæ ſunt tribus, Vt Rubenitæ à Ruben, Beniamitæ à Beniamin, &c. Ad eundem modum ab Aeaco Aeacidæ, Dardanidæ à Dardano. Ab Hercule Hiraclidæ, Rumulidæ à Rumulo propagantur. In hoc regno Daniæ multæ ſunt nobiliſsimæ familiæ, ad quarum ſtipites, hoc eſt, autores familiarum, ſuam plurimi originem reuocant, cognomina ab illis ſe obtinere non parũ gloriantes. Neq; enim contemnenda eſt gloria à bonis & fortib. natum eſſe, modo maiorum indolem ſapias, & à virtute progenitorum non degeneres. Vt hic ſtipes rectè familiarum dicitur: ita cognatio eorum generis cognatio appellabitur.

Communis duorum ſtipes eſt, quem duo ſolummodo inter ſe collati communem agnoſcunt, & ad quem vt communem patrem ſe referunt.

Suus cuiq; proprius ſtipes eſt, qui non eſt pluribus eodem reſpectu communis, ſed vni tantum proprius, quemadmodum videre eſt in hoc Schemate.

SCHEMA.

ABRAHAM.

Iſmaël.	Iſaac.
Nabaioth.	Iacob.
Cedar.	Iudas.

Hic Cedar habet ſuum proprium ſtipitem, videlicet Nabaioth. Similiter Nabaioth habet proprium ſtipitem, nempe Iſmaëlem, & Iſmaël proprium ſtipitem, agnoſcit Abrahamum. Ad eundem modum ab altera parte Iudas habet proprium ſtipitem, Iacobum, Iacob, Iſaachum, Iſaac Abrahamum. Verùm ſi illi qui ſunt in lateribus oppoſitis, inter ſe conferuntur, communem ſtipitem habent, Abrahamum, eumq́ propinquum. Cedar igitur & Iudas inter ſe collati, communem habent ſtipitem, Abrahamum. Quare cùm de eorum cognatione quæritur, ad Abrahamum communem ſtipitem recurrendum eſt. Vocatur hic ſtipes communis & propinquus, & cognatio generali vocabulo conſanguinitas.

De primo & vltimo genere ſtipitis & conſanguinitatis non eſt præſentis inſtituti diſputare, ſed ſecundum & tertium, quorum ratio habetur in conciliandis nuptijs,

ptijs, ad noſtrum inſtitutum pertinent. Ex his promtum eſt intelligere vſitatam conſanguinitatis definitionem quæ ſequitur.

Conſanguinitas eſt vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum. Siquidem conſanguinitas dicitur à communi ſanguine, vt quæ ſit quaſi vnius & eiuſdem ſanguinis communio.

Hæc conſanguinitas generali quoque vocabulo cognatio appellatur, quam latius extendunt, & in tres ſpecies diuidunt; videlicet, naturalem, ciuilem & ſpiritualem.

Naturalis cognatio eſt, quæ per generationem contrahitur, & ſubdiuiditur in agnationem & cognationem ſpecialem.

Ciuilis cognatio eſt, quæ per adoptionem contrahitur, vt cum hominem alienum, vel ſaltem remotiorem à ſanguine meo in filium aut nepotem adopto.

Spiritualis cognatio eſt duplex, vna communis omnib. verè Chriſtianis. Huius enim virtute iuncti ſumus omnes eodem Chriſti ſpiritu: Et Eccleſiaſtica quam compaternitatem vocant. De hiſce duabus poſterioribus cognationibus quid ſit ſentiendum, ſuo loco videbimus.

Quæ Consanguineorum appellationes?

CONSANGVINEI dicuntur omnes, qui quouis modo se sanguine attingunt. Horum duo sunt veluti prima genera. Consanguineorum enim quidam agnati, quidam cognati dicuntur. Agnati quidem sunt mihi, qui me sanguine paterno attingunt. Cognati verò, qui mihi sanguine materno iuncti sunt, tametsi interdum vtrique promiscuè, latius accepto vocabulo, cognati dicuntur. Horum alia atque alia habitudo est, vt ex eorum definitionibus & comparatione patebit.

Agnati mei in recta linea si sursum aspicio, hi sunt: Proximè à patre meo, hoc est, in secundo gradu est Auus paternus, patris mei pater: Auia paterna patris mei mater (Fader moder: Eltermutter oder Grosmutter.) In tertio Proauus paternus aui mei pater: (Oldefader: Oberelter vater.) Proauia paterna auiæ meæ mater. (Oldefaders moder: Oberelter mutter.) In quarto Abauus paternus proaui mei pater: (Storefader: Vorelter elter vater.) Abauia paterna proauiæ meæ mater. In quinto Attauus paternus abaui pater:

Attauia

Attauia paterna abaui mater. In ſexto Tritauus paternus attaui pater: Tritauia paterna attaui mater. Huc vſque aſcendendo à filio ad Tritauum, generali nomine parentes dicuntur & progenitores, (Foreldre: Voreltern.) Qui verò ſupra hos ſunt, communi appellatione maiores dicuntur, tametſi ſæpenumerò, omnes qui ſunt ſupra nos quouis gradu, dicuntur maiores, (Oldinge: Eltern oder vorfaren.)

Sed vt clarius hæc conſpiciantur, ſchemata proponamus, quæ omnia ob oculos ponent. Verùm quia ſæpe vnus plures perſonas pro eius diuerſa comparatione ad alios, ſuſtinet, fingamus eum vocari IANVM. Vt enim Ianus bifrons fingebatur, vt qui & retrorſum & antrorſum ſpectaret: ita nobis Ianus ſit, qui nunc ad ſuperiores, nunc ad inferiores, nunc ad eos, qui ſunt ad latera, reſpiciat.

SCHEMA.

6 { Tritauus paternus.
Tritauia paterna.

5 { Attauus paternus.
Attauia paterna.

4	Abauus paternus. Auauia paterna.
3	Proauus paternus, Proauia paterna.
2	Auus paternus. Auia paterna.
1	Pater.

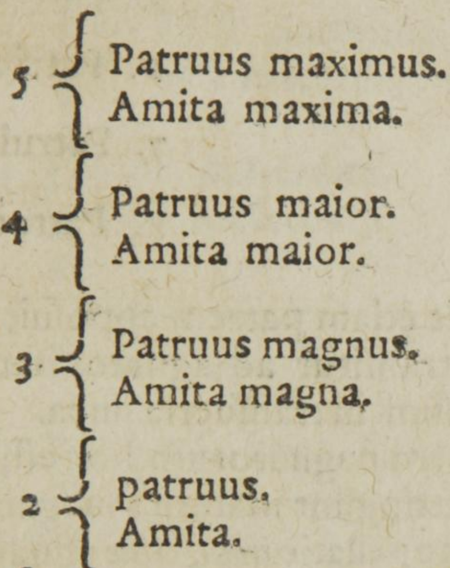
IANVS.

Ianus hîc fungitur vice filij, & quia non peruenitur ad Auum, nisi per patrem, primo loco patrem posuimus, etsi non agnatus, sed pater dicitur. Illi autem qui sunt supra patrem, sursum agnati dicuntur, quorum gradus distinguunt numeri appositi.

In transuersa linea si sursum aspicit Ianus, agnati sunt illi patruus, (Farbroder: Vetter.) Amita, (Farsøster: Base.) Supra hos patruus magnus, (Faders farbroder: Grosuetter.) Amita magna, (Faders farsøster: Grosbase.) Supra hos patruus maior & amita maior. Item patruus maximus, & amita maxima.

SCHE-

SCHEMA.

1. Pater

IANVS.

Hîc Ianus etiam filij locum obtinet, à quo ad patruum non peruenies, nisi per patrem transeas, ex quo fit, vt patruus sit à Iano in secundo gradu, sicuti nota numeri indicat.

Porro si in transuersa linea deorsum à patruo despicis, sic ordinabis Schema.

SCHEMA.

1. Pater 2. Patruus.

IANVS. 3. Patrui filius.

4. Patrui nepos.

5. Patrui

5. Patrui pronepos.

6. Patri abnepos.

7. Patrui atnepos.

8. Patrui trinepos.

Hîc etiam patrem apposui, quia per illum transitur ad agnatos Iani, qui sunt deorsum in transuersa linea.

Porro cognatorum, hoc est, eorum qui nos attingunt materno sanguine, eædem sunt appellationes, quæ agnatorum, solo Epitheto mutato. Vt Auus maternus, matris pater. Auia materna, matris mater. Proauus maternus, proauia materna, & sic de cæteris.

SCHEMA.

6 { Tritauus maternus.
Tritauia materna.

5 { Attauus maternus.
Attauia materna.

4 { Abauus maternus.
Abauia marterna.

Proa-

3 { Proauus maternus.
Proauia materna.

2 { Auus maternus.
Auia materna.

1 Mater.

IANVS.

porro in tranſuerſa linea ſurſum eſt Auunculus, (Morbroder : öhem) Matertera, (Morſøſter : Muhm.) & ſupra hos proauunculus ſeu auunculus maior, (Morſøſter fader : Grosöhem.) promatertera ſeu matertera maior, (Morſøſters moder : Grosmuhm.) Auunculus maximus, Morſøſters oldefader ; Oberöhem.) matertera maxima, Morſøſters oldemoder : Obermuhm.)

SCHEMA

5 { Auunculus maximus.
Matertera maxima.

4 { Auunculus maior, ſeu proauunculus.
Matertera maior, ſeu promatertera.

Auun-

3 { Auunculus magnus. Matertera magna.

1 Mater 2 { Auunculus. Matertera.

IANVS.

Ianus non poteſt venire ad auunculum & materteram, niſi tranſierit per matrem ideo auunculus eſt in ſecundo gradu.

Porro qui deſcendunt recta & perpendiculari linea, ſic ordinantur, Ianus. 1. filius filia. 2. nepos neptis. 3. pronepos proneptis. 4. abnepos abneptis. 5. atnepos atneptis. 6. trinepos trineptis. Hi omnes generali nomine liberi dicuntur. Qui verò infrà hos ſunt, poſteri nominantur. Vt Adæ filius Seth, nepos, Enos, pronepos Cainam, abnepos Malalehel, atnepos Iareth, trinepos Enoch. atq; hi liberi dicuntur. Qui verò infra hos ſunt, Mathuſalem, Lamech, Noë, Sem, &c. poſteri Adæ nominantur.

Comparantur autem ſeu relatiuè opponuntur perpendiculariter pater & filius, auus & nepos, proauus & pronepos, abauus & abnepos, attauus & atnepos, tritauus & trinepos, maiores & poſteri.

Adda-

Addamus ſchema cùm aſcendentium, tùm deſcendentium in recta linea.

SCHEMA.

Maiores.

6. Tritauus, tritauia.
5. Attauus, attauia.
4. Abauus, abauia.
3. Proauus, proauia.
2. Auus, auia.
1. Pater.

IANVS.

1. Filius, & filia.
2. Nepos & neptis.
3. Pronepos proneptis.
4. Abnepos & abneptis.
5. Atnepos & atneptis.
6. Trinepos & trineptis.

Poſteri.

Hîc Ianus ſurſum ſpectans, filium refert, deorſum verò patrem. Numerus appoſitus & comparationem ſuperiorum & inferiorum, & gradus aſcendentium & deſcendentium indicat. Linea à Iano ſurſum verſus rectà aſcendentium dicitur.

At linea à Iano deorſum verſus appellatur rectà deſcendentium. Sed paulo poſt de lineis dicetur.

Cæterum in tranſuerſis lineis æqualib. opponuntur relatiuè, proximè à Iano Frater & Frater, Frater & Soror, Soror & Soror. Infra hos fratrum liberi, qui ſi nati ſunt ex duobus fratribus maſculis, patrueles, (Farbrodre ſønner: Bruder kinder.) dicuntur. Si ſunt ex duobus fratribus maſculo & fœmina, ille conſobrinus hic amitinus dicitur. At ſi filij duarum ſororum ſunt, conſobrini dicuntur, (Syskenbørn: Geſchwiſter kinder.) Infra hos Sobrini, (Neſt Syskenbørn: nechſt geſchwiſter kinder/ oder/ geſchwiſter neffe.) Sobrinorum filij noſtra lingua dicuntur, (Førſte frender: nechſt geſchwiſter vnterkinder/oder/ geſchwiſter vnterneffe.)

SCHEMA.

A.		B.		C.	
Frater.	*Frater.*	*Frater.*	*Soror.*	*Soror.*	*Soror.*
Patruelis.	*Patruel.*	*Conſobri.*	*Amitinus.*	*Conſobri.*	
Cōſob.	*Sobrinus.*	*Sobrinus.*	*Sobrinus.*	*Sobrinus.*	*Sobri.*

Poſt hos Sobrinorum filij, nepotes, pronepotes, &c. Idem iudicium ſit de fœmellis.

In

In linea inæquali quomodo fiat comparatio, oſtendit ſequens ſchema.

SCHEMA.

IANVS.

1.	Petrus.	1.	Paulus.
2.	Iacobns	2.	Andreas.
3.	Marcus.	3.	Robertus.
4.	Lucas.	4.	Ionas.
5.	Probus.	5.	Chriſtiernus.
6.	Albertus.	6.	Iohannes.

1. Petrus vocabit Andream fratris filium, Robertum fratris nepotem. Ionam fratris pronepotem. Chriſtiernum fratris abnepotem. Iohannem fratris atnepoté.

2. Iacobus vocabit Paulum patruũm. Robertum patruelis filium. Ionam patruelis nepotem. Chriſtiernum patruelis pronepotem. Iohannem patruelis abnepotem.

3. Marcus vocabit Paulum patruum magnum,(Faders farbroder: Grosuetter.) Andream Sobrino propiorem. Ionam Sobrini filium. Chriſtiernum Sobrini nepotem. Iohannem Sobrini pronepotem.

4. Lucas vocabit Paulum patruum maiorem, (Sin oldefaders broder: Oberuetter.) Andream patrui maioris filium. Ro-

bertum, patrui maioris nepotem. Ionam (qui eſt in æquali gradu) patrui maioris pronepotem. Chriſtiernum patrui maioris abnepotem. Iohannem patrui maioris atnepotem.

5. Probus vocabit Paulum patruum maximum, (Oldefaders farbroder: Vorelter oberuetter.) Andream patrui maximi filium. Robertum patrui maximi nepotem. Ionam patrui maximi pronepotem Chriſtiernum patrui maximi abnepotem.

6. Albertus vocabit Paulum patrui maximi patrem. Andream filium patris maximi patrui, atque ita ordine deſcendendo, ad nepotes, pronepotes, &c. patris patrui maximi.

Ab altero latere eodem prorſus modo inſtituenda eſt comparatio.

SCHEMA.

IANVS.

1. Anna.	1. Paulus.	1. Martha.
2. Petrus.	2. Iohannes.	2. Iacobus.
3. Ionas.	3. Claudius.	3. Probus.

1. Anna vocabit Iohannem fratris filium. Claudium fratris nepotem. Iacobum

bum sororis filium. Probum sororis nepotem.

2. Petrus vocabit Paulum auunculum. (Morbroder : ôhem.) Martham materteram, (Morsøster : Muhm.) Iohannem consobriuum, (Morborder Søn.) (cui ipse vicissim est amitinus. Est enim Anna amita Iohannis.) Iacobum similiter vocabit Petrus consobrinum, cui ipse vicissim dicitur esse consobrinus. At Claudium & Probum consobrinorum filios appellabit Petrus, quem ipsi vicissim sobrino propiorem agnoscent.

3. Ionas Paulum Auiæ fratrem agnoscit & Martham auiæ sororem, Iohannem sobrino propiorem, etsi Iohannes Ionam amitini filium nominat. Idem Ionas salutat Iacobum sobrino propiorem, etsi Iacobus Ionam consobrini filium nominat.

Lineæ Consanguinitatis.

ORDINES cognationum vsitatè lineæ dicuntur. Definitur autem linea, quantum ad nostrum propositum attinet, hoc modo.

Linea est ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarū ab eodem

dem ſtipite deſcendentium, diuerſos continens gradus, numeros diſtinguens.

Metaphora ſumta videtur à lineis fabrorum. Vt enim illi lineas pingunt, quarum ductum in ædificando ſequuntur, ne aberrent: ita in cognatorum examine ordines cognatorum deſcribimus, quos cùm intuemur, & gradibus & numero, abſq; omni errore eos diſcernimus.

Linearum differentiæ ex diuerſitate comparationis cognatorum inter ſe ſumuntur. Quare cùm hæc comparatio in genere ſit triplex, erit & triplex linea.

PRIMA comparatio cognatorum eſt ſurſum verſus perpendiculariter, vt filij ad patrem, patris ad auum, aui ad proauum, proaui ad abauum, abaui ad attauum, attaui ad tritauum, hinc ad maiores. Linea quæ ex hac comparatione naſcitur, dicitur aſcendentium, quæ hoc modo definitur.

Linea aſcendentium eſt, quæ ſurſum verſus rectà tendit, hoc eſt, quando numerando aſcendimus à filio ad patrem, ab hoc ab auum vſq; ad tritauum, tritaui patrem & auum, cæteroſque quibus non ſunt peculiaria vocabula.

SECVNDA comparatio cognatorum deorſum verſus perpendiculariter vergit,

vtpote

vtpote à patre ad filium , à filio ad nepotem, à nepote ad pronepotem, hinc ad abnepotem, atnepotem, trinepotem. Ex hac comparatione naſcitur linea deſcendentium, quæ hoc modo definitur.

Linea deſcendentium eſt, quæ deorſum verſus rectà tendit, hoc eſt, cum numerando progredimur à patre ad filium, ab hoc ad nepotem, deinde ad pronepotem, &c.

TERTIA comparatio cognatorum eſt, quando à duobus fratribus (quorum communis ſtipes eſt pater) tanquam proprijs ſtipitib. deſcenditur, quales ſunt fratrum filij, fratrum nepotes, fratrum pronepotes, abnepotes, atnepotes, trinepotes, &c. Ex hac comparatione lineæ laterales ſeu parallelæ naſcuntur, quæ definiuntur hoc modo.

Lineæ laterales ſunt, quæ ex duobus oppoſitis lateribus nunc ſurſum nunc deorſum ſpectant.

Verùm cùm cognati, qui ad iſtum modum deſcendunt, ab oppoſitis lateribus ſe mutuo reſpiciunt, naſcitur linea, quæ tranſuerſa dicitur, eaq; vel æqualis vel inæqualis. Nam ſi æquè diſtant perſonæ, quæ in lateribus oppoſitis ponuntur à communi ſtipite, tranſuerſa æqnalis dicitur.

tur. At ſi inæqualiter, tranſuerſa inæqualis appellatur. Sed omnia in hoc ſchemate clarius conſpiciuntur.

SCHEMA.

Patruus max.	Abauus.	Amita max.
Patruus maior.	Proauus.	Amita maior.
Patruus mag.	Auus.	Amita mag.
Patruus.	Pater.	Amita.

A.

IANVS.

B.

Filius.	Filius.	Filius.
Nepos.	Nepos.	Nepos.
Pronepos.	Pronepos.	Pronepos.
Abnepos.	Abnepos.	Abnepos.
Atnepos.	Atnepos.	Atnepos.
Trinepos.	Trinepos.	Trinepos.

Ab A ſurſum verſus ad Abauum, &c. eſt linea recta aſcendentium, à B, deorſum vſque ad trinepotem, &c. eſt recta linea deſcendentium, reliquæ ſunt laterales, quæ cùm inter ſe conferuntur, in tranſuerſas æquales & inæquales diuiduntur, quemadmodum ex ijs conſtat, quæ ſupra diximus de linea tranſuerſa.

Gradus

Gradus Consanguinitatis.

GRADVS aliter ab alijs definitur, Iurisconsultis nihil aliud est gradus, quàm generatio, vt graduum ordo sit generationum series. Canonistis autem gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur, quota distantia personæ inter se differunt, hoc est, Gradus est interuallum, quo cognoscitur personarũ (quæ in quæstionem veniunt) inter se propinquitas & distantia.

Metaphora autem sumta est à gradibus scalarum, seu locorum procliuium. Vt enim in scalis & locis procliuibus à proximo gradu in proximum, atque ita ordine progredimur, donec peruenerimus quo tendimus: Ita hîc gradatim per seriem generationum ducimur à proximo in proximum, qui ab eo nascitur, atque ita deinceps, donec ad eum veniatur, quem quærebamus.

porro cum gradus simpliciter à Iurisconsultis pro generatione accipitur, duplex est eius consideratio. Aut enim respicit plures ab eodem stipite immediatè ortos sine respectu vlterioris ꝓgressus. Vt cùm à Iacob plures filij, videlicet Ruben,

Simon, Liui, Iudas, naſcuntur, hîc quia ſunt tres generationes, tres quoq; gradus eſſe ſtatuuntur. Sed hæc conſideratio graduum ad noſtrum inſtitutum parum admodum facit. Aut ſpectatur gradus, prout ordine ad remotiores per intermedios progredimur, cùm videlicet alij ab alijs progignuntur, & quaſi per gradus alios atque alios deſcendunt, Vt cum à Thare naſcitur Abraham, ab hoc Iſaach, ab hoc Iacob, ab hoc Ruben, vt Abraham ſit à Thare in primo gradu, Iſaach in ſecundo, Iacob in tertio, Ruben in quarto. Atque hic reſpectus graduum & generationum ſolummodo habetur à Canoniſtis, cùm agitur de nuptijs. Ob quam cauſam doctiſsimi quidam viri potius retinent definitionem Canoniſtarum, quia congruit ad nuptiarum argumentum, quàm Iuriſconſultorum, quæ latius patet, & eorum inſtituto optimè congruit, vt qui de hæreditatibus & tutelis diſputent.

Supputatio graduum.

IN LINEIS rectis aſcendentium & deſcendentium nullum planè eſt diſcrimen inter ſupputationem Legalem & Canonicam. Nam iuxta Iuriſconſultos & Cano-

Canonicos computandæ ſunt perſonæ mediæ (ſi quæ ſunt) inter illas de quibus quæritur, ex quarum numero graduum ſupputatio inſtituitur, hoc modo.

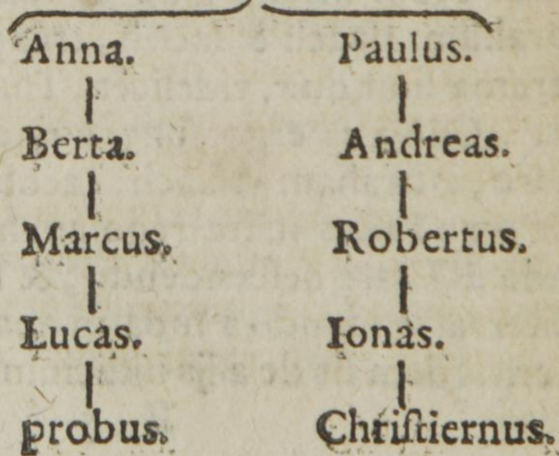
Si nulla ſit perſona media inter perſonas, de quibus quæritur, erunt in primo gradu, vt Abraham & Iſaach deſcendendo, Iſaach & Abraham aſcendendo, hoc eſt, pater & filius in primo gradu, ſiue aſcendas, ſiue deſcendas. Verùm ſi inter eas perſonas, de quibus quæritur, aliæ fuerint intermediæ perſonæ, numerentur omnes perſonæ, hoc eſt, & mediæ & extremæ, & tot emergent gradus, quot ſunt perſonæ vna demta. Hinc regula Canonica: In lineis rectis aſcendentium & deſcendentium, tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ vna demta. Vt ſi quæras de Thare & Iuda, numera perſonas intermedias & extremas, & habebis quinque perſonas. Nam inter Thare & Iudam ſunt Abraham, Iſaach & Iacob, tres perſonæ, extremæ ſunt duæ, videlicet, Thare & Iudas. Cunctæ ergo ſunt quinque, vt Thare, Abraham, Iſaach, Iacob, Iudas. Erit ergo Iudas iuxta regulam in quarto gradu à Thare deſcendendo, & Thare ſimiliter aſcendendo à Iuda in quarto gradu erit. Idem ſit de alijs iudicium.

Sed quare in regula additur vna demta? Quia persona per se gradum non facit, sed quatenus est ab alia generata. Quare concinnius hic loqui videntur Iurisperiti, cum dicunt: Numera generationes (scilicet ꝓgrediendo ordine ad remotiores) & gradus numerasti. Sed Canonica regula rectè intellecta, nihil habet incommodi.

In lineis collateralib. variant Iurisconsulti & Canonistæ. Iurisconsulti enim eadem ratione in lateralibus numerant gradus, vt in recta ascendentib. & descendentibus. Nam vt generationes, ita & gradus numerant, atque primum gradum tribuunt ei, qui proximus est illi, de quo quæritur, iuxta regulam eorũ: Cùm quæritur quo gradu quæque persona sit, ab eo incipiendum est, de cuius cognatione quæritur.

SCHEMA.

IANVS.

Hîc ſi quæratur, quo gradu Marcus diſtet à Iona, iubet Iuriſconſultus, vt ordine à Marco aſcendas. (Nam de illo quæſtio eſt) & per ſtipitem tranſeas, vnde deſcendas in aliud latus ordine & gradatim ad Ionam. A Marco igitur in primo gradu eſt Berta, in ſecundo Anna, in tertio Ianus, in quarto Paulus, in quinto Andreas, in ſexo Robertus, in ſeptimo Ionas. Diſtat ergo Marcus à Iona in ſeptimo gradu, ex Iuriſconſultorum ſententia. Eodem modo de alijs omnibus abſq; omni diſcrimine iudicandum eſt.

Etſi autem hæc ſupputatio Iuriſperitorum vera eſt & accommodata illorum vſibus, præſertim cùm de tutelis, ſucceſsionibus & hæreditatibus diſputatur: tamen cùm de nuptijs agitur, planè ocioſa eſt. Quid enim iuuerit ad conciliandas nuptias inter Annam & Chriſtiernum, quòd inter ſe ſexto diſtent gradu, cùm Anna ſit Chriſtierno loco matris. Eſt enim eius amita maxima. Quare neceſſariò hîc alia inſtituenda eſt ſupputatio, qualis eſt Canonicorum.

Supputatio graduum Canonica hoc pacto inſtituitur. Primùm videndum eſt, vtrum perſonæ, de quibus quæritur, diſtent à communi ſtipite æqualiter vel inæquali- Canonic gradu supputa

quali-

qualiter. (Neq; refert siue hoc explores descendendo à communi stipite iuxta naturæ ordinem, siue ascendendo iuxta cognitionis nostræ viam, id quod ideò dico, ne assentiamur illis, qui damnant Canonicos, eò quòd velint à stipite communi inchoandam esse supputationem.)

Si æqualiter ambo distant à communi stipite, eo gradu coniungendi sunt, quo distant à stipite, ex quo fit, vt quoto gragu vterlibet eorum distet à communi stipite, eo gradu inter se quoque iuncti sint. Hinc regula Canonica.

In linea transuersa æquali quoto gradu distat vna persona à communi stipite, eo etiam altera alteri iungitur. Fratres ergo iuxta hanc supputationem sunt in primo gradu. Vt Nachor & Abraham, quorum cummunis stipes, hoc est, pater, est Thare. Patrueles iunguntur in secundo grago. Sobrini in tertio. Sobrinorum filij in quarto, & ita ordine ad alios procedendum est, vt in proposito schemate Anna & Paulus sunt in primo gradu. Berta & Andreas in secundo. Marcus & Robertus in tertio. Lucas & Ionas in quarto. Probus & Christiernus in quinto.

Porro si personæ, de quibus quæritur, in linea inæquali à communi stipite distant:

ſtant : vt frater & fratris filia , Sobrino propior & Sobrina , Sobrinus & Sobrini filia: gradui nomen ab eo qui remotior eſt à communi ſtipite , tribuunt Canonici, id quod vtiliſsimo conſilio factum eſt. Nam cùm lege cauiſſent generali , ne vlli matrimonio copularentur intra gradum quintum , quæſtio ſæpe offerebatur , an, cùm vnus eſſet in ſecundo vel tertio, alter in quinto gradu alterius lateris,licitè contraherent nec ne ? Hæc quæſtio ſoluitur, cùm gradui inæqualiter diſtantium à ſtipite, nomen tribuitur à remoriore. Si ergo quæritur, An Berta & Chriſtiernus, vt maneamus in propoſito ſchemate,poſſint connubio iungi , reſpondetur , quòd poſsint, quia ſunt in quinto gradu.

Noſtris legibus Eccleſiaſticis cautum eſt, ne vlli in tertio gradu copulentur.Offerebantur duo in Conſiſtorio Roſchildenſi quorum ille in quarto , hæc autem in tertio gradu fuit. Hic iudices rectè ex regula Canonica pronunciarunt, eos non contra legem noſtram, quæ vetat contractus coniugales fieri in tertio gradu , facturos , ſi contraherent , vt qui in quarto gradu cenſerentur eſſe. Atq; hinc regula illa approbata à doctis extructa eſt , quæ eſt in decretis : Collateralium in linea inæquali,

æquali, quoto gradu remotior distat à communi stipite, toto distant inter se, hoc est, Quoto gradu remotior distat à communi stipite, eodem etiam à quolibet per aliam lineam descendentium distat. Hæc regula verissima & certissima est, modo accipiatur sine calumnia & Sophistica, eo sensu quo tradita est. Neque enim regula hoc vult, vt statuamus simpliciter, à se inuicem peræquè distare eos, quorum vnus est in secundo, & alter in quinto gradu alterius lateris. Sed vt quantum ad ius connubialis contractus attinet, æquè distare censeantur. Significatur igitur regula ista superuacaneum esse, disputare de descendentibus in altera linea, id est, de ijs, qui sunt posteriores primo gradu à stipite, modo in alterius fratris linea is de quo quæritur, in quinto sit à communi stipite gradu. Vt si vnus fuerit in quolibet gradu descendentium ab vno latere, & alter verò in quinto, Canonici rectè iuxta regulam traditam nuptias concedunt. Nam ambo censentur in quinto gradu.

Verùm quidam contra hanc regulam, sed mutilatam, hoc modo insurgunt: Quoto gradu distat remotior à stipite, toto inter se distant. Si hæc regula vera est, (aiunt)

(aiunt) Ianus qui eſt in quinto gradu,poteſt ducere Annam amitam maximam.

SCHEMA.

PAVLVS.

Anna.	Iacobus.
	Andreas.
	Ionas.
	Petrus.
	Ianus.

Sed cùm amita maxima ſit Iano locō matris, profectò contra legem naturæ fuerit Ianum & Annam connubio iungi, id quod Gloſſographus licere ex regula malè intellecta ſtatuit. Putat enim cognationem Pauli in Iano deſijſſe, hoc eſt, non extendi cognationem vltra atnepotes. Sed error, vt fit, errorem parit. Quid ergo dicendum? Regula integra eſt inſpicienda, hæc videlicet: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eodem etiam à quolibet per aliam lineam deſcendentium diſtat. Si ergo Anna deſcendit per lineam alterius lateris, rectè concludunt, qui regulam impugnant. At ſi non deſcendit,nulla eſtillorum concluſio, vt quæ cum regula qua nituntur, pugnet.

Quis

Quis enim quæſo verè dixerit, Annam ab altero latere à ſtipite deſcendere? Nam ſi Annam conſideres reſpectu ſtipitis, an non in recta linea aſcendentium inuenitur? Recta enim linea à filia ad patrem aſcenditur, vt viciſsim à patre ad filiam, perpendiculariter deſcenditur. At ſi reſpicias Annam reſpectu deſcendentium à latere, nequaquam in numero deſcendentium eius lateris cenſenda eſt, cum ſit ſtipes deſcendentium in eo latere, & filius eius primus deſcendentium, Nepos ſecundus, Pronepos tertius, atq; ita deinceps. Proinde Anna & Iacobus, neq; reſpectu mutuo, neq; comparatè ad ſtipitem dicuntur laterales, ſeu propter aliud, hoc eſt, quia ſunt ſtipites collateralium, ex quibus laterales deſcendunt. Ex quo factum eſt, quòd quidam ex veteribus, filios eorum, qui ſunt primi in oppoſitis lineis, in prima generatione poſuerint. Cùm ergo dicitur in regula: à quolibet per aliam lineam deſcendentium, is qui eſt proximus ſtipiti, manifeſtè excluditur, vt qui à ſtipite recta linea deſcendat, à quo prognati deſcendunt quidem recta linea, ſed laterales dicuntur, quia opponuntur aduerſo lateri. Non ergo ex hac regula ſequitur, quod Ianus poſsit Annam

nam ducere. Non enim eſt in numero deſcendentium, ſi latera oppoſita reſpicis. Atq; ita videmus regulam accommodatam inſtituto eorum, qui ipſam primi tradiderunt, ex omni parte conſtantem & firmam eſſe, modo non ab eius vero ſenſu, quem vel ipſa grammatica ſuppeditat, diſcedamus.

Cæterum cùm hæc regula vulgò mutilata allegatur hoc modo: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, toto gradu inter ſe diſtant, & generalius quàm voluerunt, qui illam tradiderunt, accipitur, videtur ſanè ſua generalitate primum etiam gradum alterius lateris à ſtipite communi complecti, ex quo factum eſt, quod multi hanc regulam impugnauerint. Exemplum eſto,

THARE.

Abraham.	Aram.
	Sara.

Hîc quia Sara diſtat ſecundo gradu à ſtipite communi, Abrahæ iuncta eſt ſecundo gradu. Hoc exemplum ſanctiſsimæ memoriæ præceptor noſter Philippus Melanthon ponit, neq; tamen regula ita accepta, modò commoda adhibeatur interpretatio, falſa erit. Nequaquam enim vult

hæc regula, vt æqualiter à ſtipite vel inter ſe diſtare putentur remotior à ſtipite & vicinior ſtipiti, quod quidem ſentire abſurdiſsimum eſſet. Sed hoc Solummodo vult regula, quod remotior à ſtipite non propius attingat quemlibet eorum, qui ab altero latere deſcendunt, quàm ſtipitem ipſum. Ponamus exempli gratia hoc ſchema.

PAVLVS.

Anna.	Iacobus.
Petrus.	Andreas.
	Ionas.

Hic Ionas, qui eſt in tertio gradu, non propius attingit Petrum viciniorem ſtipiti, videlicet in ſecundo gradu, quàm ſtipitem ipſum. Nec idem Ionas propius attingit Annam, quæ eſt in primo gradu à ſtipite, quàm ipſum ſtipitem, etſi Ionas eſt in tertio gradu. Quod tamen ſuſpicari quis poſſet, cùm Anna & Iacobus ſint in vno gradu à ſtipite, nempe primo. Vult ergo regula, vt diſcernamus inter gradum ſimplicem & duplicatum. Breuiter, Si exponimus verbum diſtat, vt res ipſa poſtulare videtur, per remotionem, ſeu negationem contrarij, vt diſtat ponatur pro non propius attingit, regula nihil habet

habet incommodi, tametsi satius est eam reuocare ad pleniorem illam regulam, & inde eius interpretationem petere. Sed hæc placuit breuiter adijcere, ne regulam istam truncatam, tanquam absurdissimam cum quibusdam abijciamus, cùm posit commoda interpretatione adhibita rectè defendi, & vtiliter retineri.

Porrò quæ hactenus diximus, de regulis illis tribus Canonicorum, quæ seruiunt supputationi graduum, eò tantum referri volo, vt rectè eas iuxta Canonicorum sententiam intelligamus, & accommodemus legibus diuinis & humanis, de licitis & illicitis nuptijs, ad quas modo nobis transeundum est.

LEGES DIVINAE DE PROHIBITIS GRADIBVS.

QVONIAM Deus hominem ad imaginem suam condidit, vult hanc imaginem in homine lucere. Huius quædam lineamenta sunt virtutes, quæ in Deo sunt perfectissimæ, inter quas primum locum, modò rectè iudicauerimus, occupat castitas, quæ in scripturis sanctitas sæpenumero appellatur, ad quam Deus ipse in-

uitat, cùm ait: Sancti estote, quia ego sanctus sum. Ab hac enim vt manant cæteræ, ita quoque ad eandem tuendam & conseruandam referuntur omnes: Ex quo factum est, vt Græci castitatem aptissimis vocabulis, nunc à forma ἁγνότητα, nunc σωφροσύνην, ab effectu nominent. Nam quemadmodum corpus hominis in eburneo sepulcro conditum, non putrescere putatur: ita anima hominis, donec in vera castitate manet, à putredine viciorum immunis est, & tuta conseruatur. Vt ergo homines hanc virtutem hominis excellentia dignissimam magis expeterent, amarent, tuerentur, Deus legem coniugiorum & in natura impressit, & postea eandē suo testimonio confirmauit, quam multæ etiam barbaræ nationes ignaræ Dei agnouerunt, tametsi, proh dolor, inueniuntur, qui omni exuta humanitate, à diabolo impulsi, tanquam frenetici aduersus hanc legem ferantur. Sed hi non tam homines quàm immanes bestiæ dici merentur. Huc accesserunt Imperatorum Constitutiones, Episcoporum decreta, & nationum instituta, quibus lex naturæ impressa, de castis coniugijs fulcitur, munitur & conseruatur, ne homines instar bestiarum in obscœnas ruant libidines, quibus

quibus imago Dei veluti inducta aboletur, peritque. Hinc facile est iudicare, in quanto pretio sint apud Deum casta coniugia, quibus tot limites præfixi sunt, vt lex naturæ, testimonium Dei, religiosorum Imperatorum Constitutiones, Sanctiones Episcoporum, & nationum instituta, de quibus ordine dicemus, ac primum de lege naturæ & testimonio Dei, quo non noua lex conditur, sed olim mentibus hominum impressa repetitur & declaratur.

Quantum igitur ad legem diuinam, (quæ eadem naturæ est) attinet, obseruandum est imprimis, à quorum nuptijs Deus velit nos abstinere. Vult autem nos abstinere ab ijs, qui nos proximè attingunt consanguinitate & affinitate, quorum certos gradus limitesq; statuit, & addidit pœnas, si quis hos limites contumaciter transgrediatur, idq; ideò, ne vel ignorantia boni, vel peruersitate mali, hanc legem violaremus. Dicamus ergo primùm de prohibitione graduum, iuxta legem Dei & naturæ.

In prohibitione graduum propinquitatis seu consanguinitatis, tria sunt nobis ordine ex verbo Dei spectanda, videlicet, lex generalis, definitio propinquitatis, & declaratio vtriusq;.

Lex vniuerſalis, ex qua particulares fluunt, in Leuitico ad verbũ hæc eſt, cap. 18.

Vir vir ad omnem propinquitatem carnis ſuæ non appropinquabitis.

Id eſt, non appropinquabitis vnuſquiſque ad propinquitatem carnis ſuæ, hoc eſt, Latina phraſi, nemo ad propinquam carnis ſuæ accedat, id eſt, ducat in vxorem, & cum ea rem habeat, ſeu, nemo iungat ſibi propinquitatem carnis ſuæ. Hanc legem, quæ caput eſt particularium prohibitionum, ſi rectè intellexerimus, facilis erit omnium aliarum legum, quæ ex ea concluduntur, intelligentia.

Primùm ergo in hac lege obſeruandum eſt, quo pertineat particula vniuerſalis. Deinde quod non dicat lex, nemo accedat ad proximam ſuam aut conſanguineam ſuam, ſed ad propinquitatem carnis ſuæ, ſeu vt propriiſsimè reddidêre ſeptuaginta interpretes, πρὸς οἰκεῖαν σαρκὸς αὐτοῦ, hoc eſt, domeſticam carnis ſuæ.

Propinquitas autem carnis meæ eſt, quæ me ſine interuallo attingit, idq; vel supernè vel infernè, vel dextrà aut ſiniſtrà,

hoc

hoc eſt, ad latera. Supra me proximè ſunt pater & mater. Ad latera, hoc eſt, dextrà & ſiniſtrà, fratres & ſorores. Infrà me proximè ſunt filius & filia. Ergo hac lege generali prohibentur parentes & liberi contrahere, & ex conſequenti, omnes qui in illorum loco ſunt. Item fratres & ſorores. Reliquis lege Dei liberũ relinquitur.

Poteſt ergo, inquies, auus cum nepti contrahere? Nullo pacto. Ideò adieci, qui in horum loco ſunt. Nam ſi non licet filiæ patri nubere, multò minus licebit nepti auo nubere, qui illi patris locus eſt. Siquidem maior reuerentia naturæ inſtinctu debetur & exhibetur remotioribus parentibus, quàm propinquis. Si ergo non licet contrahere cum proximis in recta linea, neq; cum remotioribus licebit, quorum reuerentia maior eſt, & dilectio arctior, ſicuti ſtorga in omnibus bonis teſtatur, & experientia confirmat. Ecce totum negotium de prohibitis gradibus conſanguinitatis, hac vniuerſalis legis expoſitione expediuimus, & poteſt hæc expoſitio prudentioribus, quantum quidem ad legem diuinam attinet, ſatisfacere.

Hanc noſtram legis generalis enarrationem, clariſsimè cõfirmat definitio propinquitatis à Moſe Leu. 21. tradita, vbi in

hanc ſententiam loquitur Moſes. Super anima nullus (ſcilicet Sacerdotum) contaminetur in populis ſuis, niſi ſuper propinquitate ſua, hoc eſt, propinquo ſuo, nempe ſuper matre ſua, & ſuper patre ſuo, & ſuper filio ſuo, & ſuper filia ſua, & ſuper fratre ſuo, & ſuper ſorore ſua. Sub hac enumeratione continentur & illi, qui in horum numero ſunt. An non hæc definitio propinquitatis, per omnia congruit cum enarratione noſtra? Proximus enim ſupra me eſt pater & mater, proximus iuxta me eſt frater & ſoror. Proximus infra me eſt filius & filia. Patrueles ergo conſobrini, conſobrinus & amitina ſub hac lege non comprehenduntur. Nam patruelis mea, conſobrina mea, aut amitina mea, non ſunt mihi proximè, neque ſupra me, neq; iuxta me, neque infra me. Proinde lege diuina non cogor ab illarum nuptijs abſtinere, ſed de humanis legibus ſuo loco dicemus, quas nemo pius contemſerit.

Maximilianus Imperator patruelem ſuam in vxorem duxit, quæ res tametſi imperitos offendit, tamen culpa caruit. Nam principes neq; communi lege, niſi quantum ad iuſticiam attinet, vt nemini contra leges fiat iniuria, tenentur, neque illorum

illorum facta, modo à Deo non ſint prohibita, transferenda ſunt ad imitationem, præſertim cùm ſubditi aliam legem habeant, cui eos propter publicum bonum obœdire oportet. Quod ergo licuit Maximiliano, non ſtatim licebit cuiuis nobili aut plebeio in Romano imperio. Sed hac de re infrà copioſius dicendum erit.

Porro cùm lex generalis vetat copulari propinquos, quales ſunt parentes & liberi, & qui in illorum numero ſunt, item fratres & ſorores, ſciendum eſt, qui nam in ordine parentum, & qui in numero filiorum habendi ſint.

In ordine parentum ſunt, & qui ſunt iuxta parentes, ſeu ad latera parentum tranſuerſa & æquali linea, & qui ſunt recta linea ſupra parentes. Ad latera quidem patris mei ſunt patruus & amita, Matris verò, auunculus & matertera. Supra verò parentes ſunt patris & matris reſpectu, auus auia, proauus proauia, abauus abauia, &c. De his tradunt regulam: prohibitio aſcendentium & deſcendentium in recta linea eſt perpetua. Adduntq́ facetè, Si hodiè viueret Adam, in celibatu illi fore viuendum. Verùm alij in quinto gradu redire ius contrahendi contendunt, ſed potius eorum ſententia probanda eſt,

 qui

qui perpetuam prohibitionē esse malunt.

In ordine filiorum sunt omnes, qui sunt in eadem linea descendente, hoc est, omnes qui recta linea à stipite descendunt, item omnes qui à fratre meo & sorore mea nascuntur. Nam ego, frater meus, & soror vna caro sumus.

Similiter in transuersa linea ab Amita & matertera sursum ascendendo, perpetua quoque est prohibitio. Amita enim & matertera, cæteræque deinde personæ ascendentes, cum nepotibus, alijsq́ꝫ descendentibus comparatæ, eorum parentum, quibus æquali linea transuersa adiunguntur, vicem obtinent. Id quod in patruelibus, amitinis & consobrinis nullum locum habet. Similiter descendendo à fratris & sororis filia, perpetua est prohibitio, quia comparatæ inter se, parentum & filiorum vice funguntur. Quare laudandus est Paulus Iurisconsultus, qui tempore Alexandri Imperatoris vixit, qui ius gentium esse docet, hanc de qua loquimur prohibitionem. Sororis, inquit, proneptem non possum vxorem ducere, quoniam parentis loco illi sum. Est enim prohibitio, vt diximus, vniuersalis, non solùm inter ascendentes & descendentes in recta linea, verùm etiam in trans-

transuersis lineis, inter eos qui parentum & liberorum loco sunt.

Iam veniemus ad declarationem vtriusque, hoc est, legis generalis & definitionis propinquitatis, hoc est, ad particulares seu speciales leges, quæ ex communi lege concluduntur, quemadmodum declarabimus.

Prima Lex Specialis.

Pudorem patris tui & matris tuæ non discooperies.

Hoc est, filia patri non nubet, nec filius matrem in vxorem ducet, seu quod idem est, pater non ducet filiam in vxorem, nec mater filio nubet. Nullus enim limes est inter has personas, proximè enim se attingunt. Concluditur igitur hæc lex ex generali lege, vt species à suo genere, seu hypothesis à sua thesi. Homo ad proximam suæ carnis non accedet. Mater & filia sunt filio & patri proximè, Quare nec pater filiam, nec filius matrem in vxorem ducet. Hæc lex comprehendit etiam eos, qui loco parentum & filiorum sunt.

ſunt. Rectè igitur Iuriſconſultus: Nuptiæ non poſſunt contrahi inter eos, qui parentum & liberorum ſunt numero, ſiue proximi, ſiue remotiores gradus ſpectentur.

Pœna gemina violatoribus huius legis debetur. Vna corporalis, nempe mors, Altera ſpecialis, videlicet maledictio: Nam ſi qui violat nouercæ thorum, morietur, & erit maledictus, multò magis qui hanc legem tranſgreditur.

Secunda Lex Specialis.

Pudorem ſororis tuæ, filiæ patris tui, aut filiæ matris tuæ, quæ genita eſt domi, vel genita eſt foris, non reuelabis.

Hvivs legis eadem ratio eſt quæ ſuperioris. Vt enim nihil propinquius eſt filiæ & filio, ſi ſurſum ſpectes, quam pater & mater: ita ſi ad latera reſpicis, nullum interuallum inter fratres & ſorores, ſiue ſint nati ab vtriſq; patre & matre, ſiue ab alterutro. Eodem modo ergo concluditur hæc lex à generali, vt prima.

Porrò

Porro foris & domi nafci alij aliter interpretantur. Quibufdam enim domi nafci eft legitimè nafci, foris autem illegitimè. Alijs à patre nafci ab alia vxore, eft domi nafci, ex matre nafci ex alio viro, eft foris nafci.

De pœna corporali violatæ huius legis Mofes loquitur Leuit. 20. cùm ait: Si quis acceperit fororem fuam filiam patris fui, occidetur in confpectu populi. Spiritualis pœnæ meminit idem Mofes Leu. 27. Maledictus qui dormit cum forore fua.

Tertia Lex Specialis.

Pudorem nepotis tui aut neptis tuæ non reuelabis.

Hoc eft, Auia non nubet nepoti, nec auus neptem in vxorem ducet. Ratio legis eft, quod auus & auia parentum loco funt, vt nepos & neptis liberorum. Qui tametfi fe proximè non attingunt, tamen maiorem reuerentiam nepos auo exhibet, quàm patri, & auus nepotem arctiore dilectionis vinculo complectitur, quàm filium.

Pœnæ ergo tranfgrefforibns huius legis

eædem

eædem proponuntur, quæ violatoribus primæ legis ſpecialis.

Quarta Lex Specialis.

Pudorem amitæ tuæ non diſcooperies.

RATIO legis eſt, quòd amita ſit loco matris, vt quæ ad latus ſit patri. Cùm igitur fratris filius amitam ducere prohibetur, amita quoque illi prohibetur nubere. Iam ſi fratris filius non poteſt ducere amitam, profectò, nec fratris filia poteſt nubere patruo ſuo, aut auunculo, nec frater fratris filiam, nec neptem, nec proneptem. Nam cuius filiam ducere non poſſum, nec eius neptem, proneptem, abneptem, atneptem, trineptem, &c. licet mihi ducere. Siquidem cuicunque fœminæ non licet mihi nubere, eam non licebit mihi in vxorem ducere, & contra, quam non licet mihi ducere, ei non licebit mihi nubere. Vtrinque enim eadem eſt ratio. Cùm ergo non licet fœminæ nubere auunculo aut patruo, non licebit profectò auunculo aut patruo, filiam ſororis aut fratris ſui ducere. Nam cùm vna

persona

perſona prohibetur, reliquæ omnes, quæ ſunt in pari gradu, cum illis prohibentur. Siquidem ex ijs, quæ vetantur, certa norma de ijs, quæ non expreſſè ponuntur, petenda eſt.

Quinta Lex Specialis.

Pudorem materteræ tuæ non diſcooperies.

HVIVS legis ratio ex ſuperius dictis manifeſta eſt. Eſt enim matertera loco matris, vt quæ illi ad latus, hoc eſt, in tranſuerſa linea æquali ſit proxima.

His quinque legibus prohibetur omnis conſanguineorum inceſtuoſus coitus. Qui autem ſub his legibus non continentur, iure diuino propter conſanguinitatem non vetantur nuptias contrahere. Sed hæc omnia propoſitis ſchematibus oculis ſubijciemus. Primum enim Schema ſimplex erit, ex verbis nudis Moſis deſumtum. Alterum ex conſecutionis neceſſitate extruetur.

SCHEMA PRIMVM.

Amita

Amita.	Mater.	Matertera.
Soror.	IANVS.	
	Filia.	
	Neptis.	

Hîc IANVS prima lege à matris & filiæ: Secunda à ſororis: Tertia à neptis: Quarta ab amitæ: Quinta à materteræ nuptijs arcetur.

Alterum ſchema ex conſecutionis neceßitate extructum.

&c.	&c.	&c.
maxima.	Abauia.	maxima.
maior.	Proauia.	maior.
magna.	Auia.	magna.
Amita.	Mater.	Matertera.
Soror.	IANVS.	Frater.
Filia.	Filia.	Filia.
Neptis.	Neptis.	Neptis.
Proneptis.	Proneptis.	Proneptis.
&c.	&c.	&c.

IANVS procus nullam ex his fœminis poteſt in vxorem ducere. Nam quæ ſupra illum ſunt, matres cenſentur: Quæ infra illum perpendiculariter, filiæ ſunt. Ijs quæ à ſorore Iani & fratre eiuſdem deſcendunt,

dunt, ipſe Ianus eſt patris loco, qui cum ſorore ſua vna eſt caro. Idem iudicium ſit de fœmina quærente nuptias, quæ ſimiliter abſtinebit ab ijs, qui ſimili modo ſe attingunt.

Licebit ergo per leges diuinas patrueles, amitinos, conſobrinos, & qui ſunt infra illos, matrimonio iungi. Non enim ſunt ſibi proximi ſanguine. Nam limes tranſuerſus interponitur inter ipſos & ſtipitem, nec parentum & liberorum loco ſunt. In horum igitur nuptijs, quantum ad leges diuinas attinet, licet exempla ſanctorum ſine peccato bona conſcientia imitari. Quatenus autem legibus humanis obligemur, & qua exceptione, ſuo loco docebimus.

Exempla ſanctorum.

BATHVEL.

Rebecca.	Laban.
Iacob.	Rachel.

Hîc Iacob filiam auunculi in vxorem duxit.

Ioſue 15.

IAPHVNE.

 Caleb.

Caleb. Cenas.
Axa. Othoniel.

Hîc Othoniel patrui filiam ducit in vxorem. Quod matrimonium ipſe Ioſue legis diuinæ ſanctiſsimus cuſtos & conciliat & probat.

Aliud quod Philippus ponit.

MATHAN

Iacob. Eli.
Ioſeph. Maria.

Hîc Ioſeph patrui filiam in vxorem ducit, quod nequaquam feciſſet vir ſanctus & iuſtus, ſi contra legem Dei fuiſſet patruelem ducere. Quod autem Eli dicitur pater Ioſeph à Luca, qui tamen patruus ipſius fuiſſe videtur, id fit more ſcripturæ, quo maiores minorum patres cenſentur. Quod autem Euangeliſta Matthæus, Iacob fuiſſe filium Mathan affirmat, & Lucas Eli fuiſſe filium eiuſdem Mathan teſtatur, id ideò factum eſt, vt cognatio Ioſeph & Mariæ intelligatur, vt cum Ioſeph deſcendat à Dauidis proſapia, intelligatur Maria ab eadem deſcendiſſe.

Si iam licuit Ioſepho ducere patrui filiam.

liam. Si licuit Othoniel idem facere, & si licuit Iacob auunculi filiam per legem diuinam in vxorem ducere, cur non Maximiliano Imperatori patrui sui Caroli V. filiam, hoc est, suam patruelem, ducere in vxorem liceret? Nam præterquã quòd huiusmodi contractus coniugalis, videlicet, natorum ex duobus fratribus, non sit prohibitus, habet probata sanctorum exempla, & approbationem Mosis & Iosue, qui huiusmodi nuptias & conciliauerunt & approbauerunt. De Mose enim legitur vltimo Numerorum capite, vbi Maacha, Thersa, Egla, Melcha, & Noa filius patrui sui approbante Mose nupserunt. De Iosue legitur in eius libro cap. 15. vt paulò antea meminimus.

Si quis autem obijciat, non tam spectandum esse quid liceat, quàm quid honestum sit, & habendam esse rationem publicæ honestatis, hunc vicissim interrogo, Quis nam honestatis maiorem rationem, quàm ipse Deus omnis honestatis fons & autor habere potuerit? Si ergo Deus hoc honestum iudicat, tu quis es, qui hoc inter minus honesta numeras? Loquor autem de diuinis legibus, de humanis autem quid sit sentiendum, quos obligent & quatenus, paulò post dicam.

Causæ interdictarum nuptiarum in certis gradibus.

CVM non dubium sit omnia officia Christianorum sub his duabus legibus: Dilige Deum ex toto corde, & dilige proximum tuum vt teipsum, contineri, meritò hîc quæritur, quomodo prohititiones nuptiarum inter certas personas sub his legibus contineantur. Nam si lege prohibitionis obligamur, qui legib. Mosaicis exemti sumus, necesse est, vt ea prohibitio sub altera harum rerum contineatur: præsertim cùm Dominus solam dilectionis legem nobis commendet, & omnia in ea contineri affirmet. Ad hanc quæstionem ita respondeo: Duæ sunt causæ prohibitionis diuinæ, videlicet naturalis sanguinis reuerentia, & dilectionis inter homines propagatio. Naturalis sanguinis reuerentia est, quam homines sibi mutuò iuxta naturæ legem & mandatum debent ob sanguinis propinquitatem. Liberi progenitoribus suis debent summam reuerentiam, & quo sunt remotiores, eò maiorem. Sunt enim progenitores liberis loco Dei, vt secundum Deum ipsos honorent. Proinde oportet, vt in omni

vita

vita liberi parentes ſuos tanquam deos quoſdam ſuſpiciant. Cùm ergo coniuges debent eſſe pares, etſi non conditione, coniugali tamen amore, reuerentia & dignitate, contra ſanguinis reuerentiam fieret, ſi parentes cum liberis connubio copularentur. Nam ſi pater filiam duceret, eamq́ſibi ſociam adiungeret, ipſe quidem ſuam eminentiam & dignitatem contra naturæ ordinem & legem Dei deponeret & contemneret. Illa verò reuerentiam paternam maritali commutaret. Et quoniam vxor marito vt capiti iure naturæ ſubiecta eſſe debet, contra naturam faceret mater, ſi filio nuberet. Similiter filius maternam reuerentiam maritali commutaret contra naturæ ordinem. Breuiter, ius naturæ dictat, maiorem deberi reuerentiam parentibus, quàm coniugibus. Ex his manifeſtè concluditur, quod lex prohibens nuptias parentum cum liberis, contineatur ſub quarto præcepto, & ſub communi dilectionis proximi capite. Eadem naturæ lex fratres cum ſororib. connubio iungi vetat, etſi hîc ratio obſcurior eſt. Videtur autem ordini naturæ non congruere, vt qui iam ſanguine vnum ſunt, fœdere maritali iungantur, neq́ reuerentia fraterna in maritalem contra na-

turæ ordinem transformanda eſt. Ideò Auguſtinus ait : Neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem,ab ea contineat. Huc accedit tacitus naturæ conſenſus in omnibus ſanis hominibus,ex quo factum eſt, quòd etiam ethnici ignari Deì, præſertim philoſophi Græci & Romani, nuptias parentum cum liberis,& fratrum cum ſororibus inceſtas iudicarint.

Altera cauſa prohibitarum nuptiarum in gradibus certis eſt caritatis inter homines propagatio. Lex ergo dilectionis vetat quicquid impedit caritatis mutuæ inter homines propagationem , & præcipit,quod eam latiſsimè inter homines ad ſocietatem natos diffundit, hoc eſt, quod alijs verbis dici ſolet : Lex naturæ ea dictat , quæ faciunt ad conſeruationem naturæ, & vetat impedientia naturæ conſeruationem. Nunc autem nuptiæ cum propinquis amorem inter homines in anguſtum cogunt & impediunt , quo minus ſe latiſsimè amor inter homines diffundat : Et contra , nuptiæ cum remotioribus initæ amorem inter homines latiſsimè ſpargunt, & veluti fugientem reuocant. Quare & ſocietas humana ſtabilitur , & incolumitas

lumitas conseruatur. Proinde vt illæ nuptiæ lege naturæ & dilectionis prohibentur, ita hæ præcipiuntur. Siquidem societas hominum amore coit, amicitia firmatur, officijs mutuis continuatur, nuptijs fouetur, dilatatur & conseruatur. Id quod Deus absque omni dubio his legibus de nuptijs voluit.

Sed video quid obijciant, qui nostræ sententiæ aduersantur. Lex naturæ, inquiunt, est immutabilis. Si ergo licuit aliquando cum proximis matrimonio iungi, videtur prohibitio non esse legis naturæ, sed politicæ ordinationis in Republica Mosaica. Respondeo. Lex naturæ dupliciter consideratur. Aliàs enim lex naturæ sic dicitur, ἁπλῶς seu ὅλως, hoc est, simpliciter, & ex omni parte, vt, Deus colendus est, honorandi sunt parentes, nati sunt educandi, parentum & liberorum nuptiæ sunt incestæ. Hæc lex naturæ planè est immutabilis. Aliàs dicitur lex naturæ κατά τι, seu τινὸς ἕνεκα, videlicet, cùm natura finem intuetur, qui est incolumitas humanæ societatis & conseruatio. Hæc lex naturæ, etsi quo ad finem mutabilis non est: tamen si modum, quo ad finem peruenitur, respicis, est mutabilis. Lex naturæ in exordio mundi requi-

rebat proximorum nuptias, vt fratrum cum ſororibus, vt homines multiplicarentur. Iam eadem lex natruæ, humano genere multiplicato, & latè ſparſo, prohibet proximorum nuptias in lineis certis & gradibus propter eundem finem, videlicet, vt homines inter ſe ſocietate coaleſcant, & firmis amicitiæ fœderibus iungantur, ſerpente in plures caritate per affinitates. Cicero ait: Ipſa caritas generis humani, qua tota domus coniugio & ſtirpe coniungitur, ſerpit ſenſim foràs cognationibus primùm, tum affinitatibus. Et Auguſtinus: Habita eſt ratio rectiſsima caritatis, vt homines, quibus eſſet vtilis & honeſta concordia, diuerſarum neceſsitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam diligentius colligendam plurimæ plurimos obtinerent. Voluit ergo natura, vt neceſsitudinis vinculum in multos diffuſis coniugijs, & non intra eoſdem parietes manentibns, plures connecteret. Hanc naturæ legem, vt ſit inuiolabilis, Deus ſua voce confirmauit, & diſerte eam pertinere ad omnes nationes pronunciat, Leuit. 18.

LEGES HVMANAE DE PROHIBITIONE CERTORVM GRADVVM

Leges humanæ de nuptijs ſunt triplices: Pontificiæ, Imperatoriæ, & Nationum propriæ.

Pontificiæ leges Chriſti ſponſam non obligant. Nam cùm Pontifex ſit verus Antichriſtus, illius legibus non poteſt ſe ſubijcere Chriſti ſponſa, niſi Chriſto perfidè repudiato. Ineptiſsima eſt ratio, qua Bonauentura αὐτονομίαν papalem extollens, nititur. Dicit enim Deum dediſſe Petro iuriſdictionem ſupra omnes Reges & Imperatorem ipſum. Ideò ſtandum eſſe Papæ legibus, qui Petro ſucceſsit. Hac oratione Bonauenturæ nihil vanius, nihil mendacius, nihil contumelioſius fingi potuit. CHRISTVS enim Eccleſiæ Monarcha vult reges gentium dominari in mundo, & non ſuos. Et Petrus Apoſtolorum coriphæus prohibet, ne quis dominium in hæreditatem Dei, hoc eſt, in Eccleſiam ſibi vendicet. Non igitur dare Petro claues regni cœlorum, & Petrum habere iuriſdictionem, ſeu autoritatem ſupra reges mundi & Imperatores, idem ſunt, cùm hæc duo Dominus adeò exactè

diſtinguat. Non eſt proinde, quod moueamur autoritate Papæ, quæ planè nulla eſt in Eccleſiam Dei. Præterea, ſi rationem, qua lex pontificia de interdictis nuptijs nititur, examinemus, inueniemus eam ridiculam eſſe & ineptam. Quatuor, inquiunt, ſunt humores in humano corpore, & in his totidem elementa. Ideo non licet nuptias coire intra quartum gradum, quaſi verò humorũ aut elementorum in humano corpore plus faceret ad prohibitionem nuptiarum, quàm numerus partium anni aut portarum Nili. Olim duriores fuerunt, cùm intra ſeptimũ gradum nuptias non admitterent, propterea quòd ſeptem (iuxta illos) numerentur ætates mundi. Quæ lex vt crudeliſsima fuit, ita eius ratio ſtultiſsima. Cùm igitur leges pontificiæ de gradib. prohibitis nec autoritate, nec ratione nituntur, nõ ſunt nobis vt iuſtæ leges obtrudendæ.

Imperatoriæ leges de prohibitis certis gradibus, graues & honeſtæ ſunt. Nituntur enim autoritate ſummi Monarchæ, & honeſtis rationibus fulciuntur. Has leges dico obligare eos, qui ſunt ſub Romano imperio, & non alios. Quemadmodum ergo nos Dani ſumus ſub Imperatore, ſed ſub proprio rege: ita non legibus Impe-

ratoris,

ratoris, ſed noſtri principis legibus parere debemus. Quilibet enim ſuo magiſtratui, & non alieno ex mandato Dei obedientiam, quæ cum pietate ſtare poteſt, debet. Præterea leges Imperatorum ſæpè variarunt. Ante Theodoſium nihil adiecerant Imperatoriæ leges diuinis legibus. Theodoſius prohibuit, ne patrueles, fratrum liberi matrimonio iungerentur, quam legem ſucceſſores rurſus aboleuerunt.

Propriæ nationum leges ſunt, quas nationes habent peculiares, quæ non ſunt ſub Romano imperio. Atque hæ in nonnullis locis magis ſunt conſuetudines laudabiles, quàm leges, niſi quòd conſuetudo longa, modo laudabilis fuerit, vim legis obtineat. His legibus ſiue conſuetudinibus in quibuſdam regnis abſtinetur à tertio gradu, vtrinque incluſiuè: Rurſus alibi à quarto ſimiliter incluſiuè, iuxta ſupputationem Canonicam.

Ratio humanæ prohitionis.

Imperatoriæ & nationum leges honeſtiſsimas rationes prohibitionis nuptiarum in certis gradibus aſsignant. Viderunt enim ſapientiſsimi gubernatores ad quar-

quartum vſque gradum durare amicitiam inter homines, propter vinculum amoris naturale, quo conſanguinei inter ſe deuincti ſunt. Ideo putarunt vſque ad hunc gradum non ſuperſtitioſè, ſed ob politicum finem, abſtinendum eſſe à nuptijs. Rurſus quoniam viderunt illam naturalem amicitiam, veluti fugere in quarto, & in reliquis inferioribus gradibus, concedebant nonnulli nuptias in quarto, multi in quinto, & inferioribus gradib. vt amicitia quodammodo fugiens reuocaretur, vtq; iſto pacto, caritas inter homines ſpargeretur latius, & plures amica ſocietate iungerentur. Nam poſtquam caritas ad paucos affectuum vicio & ſcelere contrahi cœpit, rurſus per connubia eam diffundi in plurimos ſapienter ſtatuerunt nationū gubernatores. Vnde Philo: Connubia cum exteris, nouas coniunctiones faciunt, nihilo deteriores quàm conſanguinitas. Et Cicero affirmat caritatem ad plurimos ſerpere affinitatibus. Etſi autem hanc honeſtiſsimam rationē eſſe iudico, nolim tamen in ea regulam generalem figere, ſed habendam eſſe rationem publici boni, & ad illud accommodandas eſſe leges.

Primum igitur iudico, rectè diſcerni inter il-

ter illuſtres perſonas, præſertim eas, penes quas ſumma rerum eſt, & alias. Eſt enim planè indignum communibus legibus principes conſtringere, vt nullis in rebus eis quicquam, quod tamen fieri poſsit ſine offenſione Dei & iniuria ſubditorum, concedatur, niſi quod infimis cerdonibus & baiulis ex lege communi conceditur, cùm tamen multis priuatis propter ſingularia in rem publicam & Eccleſiam merita iuſtè conceduntur priuilegia. Nec omnium in vlla benè conſtituta republica eadẽ eſt prærogatiua, id quod profectò omnem ordinem tolleret, & barbaricam ἀναρχίαν inueheret, qua nihil humano generi magis noxium eſſe poterit. Inter illuſtres igitur perſonas nuptiæ concedi iuſtè poſſunt in omnibus gradib. diuinitus nõ prohibitis, potiſsimum cum inde bonum publicum ſperetur. Nam ſi idem finis monſtrari poterit conceſsionis nuptiarum in illuſtribus perſonis, qui eſt prohibitionis in alijs, poterit & conceſsio & prohibitio ſimul ſtare ſine vlla legis communis iniuria. Nam vt conceſsio non pugnans cum verbo Dei, vergit ſæpè in publicum bonum in illuſtribus perſonis: ita prohibitio humana in alijs ad bonum publicum refertur. Non igitur inter ſe

pugnant

pugnant conceſsio & prohibitio, cùm finibus conueniant. Hanc ob cauſam concedi poſſunt illuſtribus perſonis nuptiæ in gradibus diuino iure non prohibitis, præſertim cùm contractus huiuſmodi, vt diximus, videtur in bonum publicum cedere. Nulla enim lex Dei id vetat, nec voluntas communis legis alia eſſe poteſt. Siquidem omnis lex iuſta bonum publicum ſibi proponit, vt finem vltimum, quem cùm aſſecuta fuerit, ſibi ſatisfactum eſſe iudicat, etiamſi τὸ ῥητὸν legis aliud videtur poſtulare. In papatu recurritur ad diſpenſationem, quæ non poteſt fieri, niſi per eum, penes quem eſt ſumma rerum; quam diſpenſationem Papa, tanquã ſummus in Chriſtianorum orbe Monarcha ſibi vendicat, & diſpenſat cum ijs, qui pecuniam numerant. Subditorum autem non eſt diſpenſare cum ſuis principibus, ſed ijs ſubeſſe & parere, & nihil inquirere in ea quæ principes faciunt præter legem communem, præſertim cùm nec legem Dei violant, nec vllam ſuis ſubditis ſuo facto iniuriam inferunt, ſed potius bonum publicum ſpectant.

Cæterum, etſi eorum, qui in ſecundo gradu æquali ſunt, & eorum qui infra eos collocantur, ſiue æquali, ſiue inæquali linea,

nea, nuptiæ, verbo Dei prohibitæ non ſunt: tamen optandum eſſet in alijs omnibus, præſter illuſtres perſonas, idq; propter finem à nobis poſitum, prohibitionem humanam ſeruari, qua cauetur, nè qui contrahant in primo, ſecundo, & tertio gradibus, ſeruata ſupputatione Canonica. Non enim tam ſpectandum eſt, quid liceat ſimpliciter, quàm id quod expediat faciatq; ad humanæ ſocieatatis conſeruationem & incolumitatem. Nam ſi idem permitteretur alijs quibuſuis, quod illuſtribus perſonis propter certas cauſas conceditur, factiones metuendæ eſſent, ex quibus periculum immineret, ne potentiores inſtar piſcium paulatim deuorarent minus potentes.

Porro quia ſæpè accidit, vt vnus volentium contrahere ſit in tertio gradu, alter in quarto, vellem tales non arceri à nuptijs, ſed reputari vtrunq; in quarto gradu, iuxta veterem regulam: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eo inter ſe diſtant. Hoc enim modo & caritas ſe ad plures diffunderet, & non prorſus alieni à ſanguine, in bona mortuorum inuolarent. Vnde ſæpè magnæ inimicitiæ oriuntur in ſocietatis humanæ detrimentum.

A mo-

A monarcha autem vellem caueri ne contra has leges connubiales vllam permiſsionem aut relaxationem admitteret. Diſpenſationes enim, maximè ſi crebræ fuerint, faciunt vt leges paulatim vileſcant, & tandem penitus intercidant.

DE AFFINITATE.

DIXIMVS ſuprà propinquitatem carnis, & affinitatem impedire nuptias. De propinquitate carnis hactenus diſputauimus, quantum ratio inſtituti noſtri poſtulat, Nunc ideò breuius de affinitate dicemus, quia ea res, ex ijs quæ diximus, magna ex parte pendet. Excutiantur autem hæc ordine.

1. Qui affines.
2. Nomina & comparationes affinium.
3. Regulæ iudicij.
4. Leges prohibitionis.

Quinam dicuntur affines?

AFFINES dicuntur non maritus & vxor. Ab his enim affinitas oritur: ſed qui neceſsitudine quadam copulantur matrimonio iunctis, propter ſolas nuptias.

Nam

Nam vt cognati ipſius viri neceſsitudine affinitatis mulieri iunguntur, ita cognati ipſius mulieris neceſsitudine affinitatis viro copulantur. Siquidem qui eiuſdem cognationis proximæ non erant, noua hac neceſsitudine nectuntur, vt non minus ſint inter ſe deuincti, quàm ſi eſſent cognati. Eſt ergo affinitas duarum cognationum neceſsitudo, quaſi finibus & certis punctis contracta. Metaphora ſumta eſt ab ijs, quorum agri vicinis finibus ſunt coniuncti. Quemadmodum enim illi, quorum agri finibus ſe contingunt, propter coniunctos agrorum fines, affines dicuntur: ita cognatio viri, quæ eſt veluti ager diſtinctus, & cognatio mulieris, quæ eſt vt alter ager diſtinctus ante nuptias, finibus, hoc eſt, marito & vxore, per nuptias copulantur, ideoq; ſic iuncti, affines dicuntur. Dicuntur ergo ipſius viri cognati, affines mulieris: & ipſius mulieris cognati, affines appellantur viri, propterea quòd duæ cognationes inter ſe per nuptias copulentur, & vtraq; ad alterius cognationis finem accedat. Affinitatis autem huius ratio eſt: quòd maritus & vxor ſint vna caro: ex quo fit, vt cognati ipſius mariti ſint vxori affines, & cognati ipſius vxoris ſint marito affines, vt alter ab alte-

rius cognatis, quantum ad nuptias attinet, abſtinere debeat, tanquam à proprijs. Sunt enim noua quadam neceſsitudine, videlicet affinitatis, quæ non eſt deterior quàm cognationis, coniuncti.

Et quemadmodum non omnes partes vicinorum agrorum finibus copulantur, ſed in certis duntaxat locis: ita conſanguinei vxoris, & conſanguinei mariti, tanquam agrorum diſtinctæ partes, non copulantur reſpectu mutuo, ſed ſolummodo reſpectu eorum, qui connubio iuncti ſunt. Quare inter conſanguineos viri, & conſanguineos mulieris, nulla eſt neceſsitudo nuptias impediens: ſed ſolummodo inter conſanguineos viri, & mulierem: & inter conſanguineos mulieris & virum. Sed de hac re infrà dicendum erit.

Porro & hoc tenendum eſt, quòd affinitas iuxta leges ciuiles, ſolummodo ex nuptijs naſcatur: ſed ſecundum ius pontificium, ex quocunque coitu. Leges enim ciuiles tantum honeſtatis & neceſsitudinis neceſſariæ habuêre rationem. Ius autem pontificium ſuis canonibus mixtiones promiſcuas cauere voluit.

Nomina & Comparationes affinium.

FINGAMVS nunc ſponſum, nunc ſponſam in hunc modum loqui.

1. Socer meus, (min mands eller huſtruis fader: mein ſchweher.) Socrus mea, (min mands eller huſtruis moder: mein Schwieger.) His opponuntur gener meus, (min daaters mand: mein Eidem.) & nurus mea, (min Søns huſtrue/ eller Sønnequen: mein Schnur.)

2. Socer magnus, ſeu proſocer meus, (min mands eller huſtruis farfader: Elter Schweher/ oder Grosſchweher.) Socrus magna, ſeu proſocrus mea, (min mands eller huſtruis mormoder: Elter Schwiger/ oder Grosſchwiger.) His opponuntur, progener meus, (min daater bars mand: vnter Eidem:) & pronurus mea, (min søns ſøns huſtru/ eller daater ſons huſtru: vnter Schnur.)

3. Vitricus meus, (min Steffader: mein Stieffater.) Nouerca mea,: min Steffmoder: mein Stieffmutter.) His opponuntur, Preuignus meus, (min Steffſøn: mein Stieffſohn.) & Preuigna mea, (min Steffdaater: mein Stiefftochter.)

4. Leuir meus, (min mands Broder: meins mans Bruder/ mein Schwager.) Glos mea, (min mands Syſter: meins mans ſchweſter/ mein Schwegerin.)

His opponuntur, Sororius meus, (min Systers mand: meiner schwester man/mein schwager.) & fratria mea, min Broders Hustru: (meines brudern weib/mein schwegerin.)

Hæ sunt præcipuæ appellationes latinæ, vel si placet latinè hæc efferre, loquatur sponsus in hunc modum, Socer est vxoris meæ pater, & ego illi gener. Socer magnus, vxoris meæ àuus, ego illius sum progener: & è conuerso, Pater meus vxoris meæ socer est, hæc illi nurus. Et auus meus, socer magnus siue prosocer est vxori meæ, illa illi pronurus. Item prosocrus mihi vxoris meæ auia est, & ego illi progener. Et retrò, mater mea vxoris meæ socrus est, illa huic nurus. Et auia mea vxori meæ socrus magna est, & vxor illi pronurus. Præuignus autem meus, est vxoris meæ filius, ex alio viro natus, ego illi vitricus. Et contrà, vxor mea liberis meis, aliunde susceptis, nouerca dicitur: liberi mei illi præuigni sunt. Frater meus leuir est vxori meæ. Soror mea illi glos est. Duorum fratrum vxoris inter se εἰνατέρες vocantur. Sororius meus vxoris meæ frater. Fratria autem mea, fratris mei vxor. Hæc ferè ex Erasmo.

Regulæ

Regulæ indicij.

PRIMA.

Vir abſtinebit ab vxoris cognatis, vt à proprijs. Similiter mulier abſtinebit à mariti cognatis, tanquam à ſuis.

Huius regulæ fundamentum eſt: Quòd maritus & vxor vna ſint caro. Cùm igitur ego & vxor mea vna caro ſumus, ab ipſius cognatis, tanquam à meis, abſtinebo, & illa vicißim à meis, tanquam à proprijs. Ex quo ſequitur, Eoſdem gradus affinitatis qui conſanguinitatis prohibitos eſſe.

SECVNDA.

Vir non poteſt eam ducere, cui ſibi nubere non licet, nec mulier ei nubere, qui ſe non poteſt ducere. Cùm igitur nouerca mea eſt vna caro cum patre meo, non poteſt mihi nubere, quare & ego abſtinebo ab illa, tanquam à matre. Similiter quoniam vitricus meus vna caro eſt cum matre mea, non poteſt me ducere, quare & ego ab illo abſtinebo, vt à patre proprio.

TERTIA.

Cognati ipſius viri, & cognati ipſius mulie-

mulieris affinitatis lege non prohibentur contrahere. Possunt igitur duo viri, qui sunt pater & filius, cum duabus fœminis, quæ sunt mater & filia, contrahere. Item duo viri qui sunt fratres, cum duabus fœminis quæ sunt sorores, licitè contrahunt. Item vir vxore sua mortua, potest ducere eam, quæ nupserat fratri vxoris suæ iam mortuo. Item mariti filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito, vel contra, matrimonium rectè contrahunt.

Porro, etsi in Papatu olim numerarunt tria affinitatis genera impedientia nuptias, hodie tamen primum solummodo nuptias impedire rectè affirmant. Discernuntur autẽ affinitats igenera iuxta hanc regulam: Persona addita personę per carnis copulam, mutat genus affinitatis, & non gradum. Si ergo quis fuerit mihi in primo gradu cognationis, vtpote filius, & duxerit vxorem, illa fœmina erit mihi in primo gradu affinitatis, & in primo genere. Si mortuo filio meo alius eam duxerit, is erit mihi similiter in primo affinitatis gradu, sed in secundo genere. Verùm si idem aliam mulierem cognouerit, ea erit mihi quoq; in primo gradu affinitatis, sed in tertio genere. Persona siquidem addita personæ, non gradum, sed genus

genus ſolummodo affinitatis mutat.

Eadem eſt prorſus ſupputandi gradus affinitatis ratio, quæ eſt cognationis. Filius eſt mihi in primo gradu cognationis, ergo nurus mea erit mihi in primo gradu affinitatis. Nepos eſt mihi in ſecundo gradu cognationis, ergo pronurus mea eſt mihi ſimiliter in ſecundo gradu affinitatis. Frater & ſoror ſunt mihi in primo gradu cognationis, ergo Sororius meus & fratria mea ſunt mihi in primo affinitatis gradu, atque ſic de cæteris.

LEGES PROHIBITIONIS GRADVVM AFFINITATIS.

Prima Lex.

Nouercæ tuæ pudorem ne reuelabis.

RATIO legis eſt: Pater tuus & nouerca tua vna eſt caro, vt pater tuus & mater tua fuêre. Proinde vt à matre propria: ita & nouerca tua abſtinebis. Concluditur autem hæc lex ex prima regula, hoc pacto, Nouerca mea debet abſtinere à

consanguineis mariti sui, hoc est, patris mei. Igitur non licet illi, mihi nubere. Proinde neq; mihi licebit, eam in vxorem ducere.

Pœna corporalis violatæ huius legis est mors. Moriendo, inquit, morientur ambo, sanguis eorum super eos. Spiritualis, Deuter. 27. Maledictus qui dormit cum vxore patris sui. Huius incestus meminit Paulus 1. Corinth. 5.

Secunda Lex.

Pudorem socrus tuæ non reuelabis.

RATIO legis ex prima regula dependet. Deinde Socrus matris loco est, vt leges etiam affirmant.

Pœna corporalis Leuit. 20. hæc est: Igne comburantnr ambo. Spiritualis, Deut. 27. Maledictus qui cum socru sua rem habet.

Tertia Lex.

Pudorem vxoris patrui tui non reuelabis.

RATIO

RATIO legis: Cùm vxor patrui mei debeat abſtinere à conſanguineis mariti ſui,non poteſt nubere mihi, qui ſum filius fratris mariti ipſius: Quare nec mihi eam in vxorem ducere licebit, vt patet ex ſecunda regula. Præterea vxor patrui eſt mihi loco amitæ, hoc eſt, in numero pamihi abſtinerentum. Igitur non minus ab illa abſtinebo,quàm ab amita. Ex hac lege ſequitur, quòd ab vxore mei auunculi debeam abſtinere. Sunt enim patrui mei vxor & auunculi mei vxor, in pari gradu.

Quarta Lex.

Pudorem vxoris fratris tui non reuelabis.

RATIO legis: Vxor mea debet abſtinere à cognatis meis, Igitur abſtinebit à fratre meo, & fratre meus viciſsim ab ea abſtinebit. Lex ergo hæc nititur prima & ſecunda regula, Leuit. 20. Ratio huius legis adijcitur hoc modo: Vir qui acceperit vxorem fratris ſui, ſcelus eſt, pudorem fratris ſui reuelauit, orbus erit. Et Imperator in Codice: Fratris vxorem ducendi, vel duabus ſororibus coniungendi

penitus licentiam ſubmouemus, nec diſſoluto quoquo modo coniugio.

Verùm huic legi duo videntur aduerſari, exemplum videlicet & lex contraria. Exemplum eſt Gen. 38. de filijs Iudæ patriarchæ, qui ſucceſsiuè eandem fœminam Thamar in vxorem duxerunt. Conſuetudo enim erat, vt ſi maritus ex vxore non gigneret, eo mortuo, frater ſuperſtes eandem duceret, vt excitaret mortuo fratri ſemen. Sed diximus ſupra, exempla non præbere firma argumenta, ſine generali regula. Lex contraria, eſt Deut. 25. Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo, & primogenitum ex ea filium, nomine fratris defuncti appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſraël. Reſpondeo, Diſcernendum eſſe inter legem generalem, quæ omnes obligat, & ſpecialẽ, quæ ad paucos pertinet. Specialis enim lex, quam adduximus, ſolummodo locum habet in caſu certo, in populo certo, & propter ſingularẽ finem, ſicut circumſtantiæ legis clariſsimè indicant. Quare qui contra generalem legem fecerit, inceſtum committit, & Deo, & naturæ ſe opponit.

Quin-

Quinta Lex.

Sororem vxoris tuæ non accipies vxorem.

ETSI hæc lex implicitè & obscurè ponitur in Mose, tamen eius clarissima ratio est, & ex prima regula dependet, quam tradidimus, & ex quarta lege, quam iam posuimus, euidenter concluditur. Nam si non licet vni fœminæ duobus fratribus nubere, profectò nec licebit vni viro, duas sorores in vxores ducere.

Sexta Lex.

Pudorem nurus tuæ non reuelabis.

RATIO legis est, Vxor filij mei, quæ nurus est mihi, debet abstinere à me patre mariti sui: Ergo filio meo mortuo, non licebit mihi eam, iam viduam, in vxorem ducere. Fluit enim & hæc lex à secunda regula.

Pœna corporalis violatæ huius legis, Leuit. 20. hæc additur: Vir qui dormierit cum nuru sua, morte interficiantur ambo ipsi, scelus fecerunt, sanguis eorum super eos.

SCHEMA.

Vxor patrui.	Nouerca Socrus.	Vxor auunculi.
Vxor fra.	IANVS.	Soror vxoris.
	Nurus.	
	Præuigna.	
	Filia præuignæ.	
	Neptis præuignæ.	

Hæ fœminæ nominatim in affinitate recenſentur prohibitæ, excepta vxore auunculi, quæ tamen ſub tertia continetur lege. Nam cùm prohibeor matrimonio iungi cum vxore patrui mei, profectò nō licebit mihi in vxorem ducere viduam auunculi mei. Nam prorſus pari gradu & linea vtraq; , videlicet vxor patrui, & vxor auunculi, me attingunt affinitatis iure.

Hactenus de legibus cognationis & affinitatis, quantum quidem ad nuptias attinet, cùm ex verbo Dei, tum ex iure humano diſputauimus. In verbo Dei clariſsimè inuenimus decem & ſeptem fœminas recenſeri, cum quibus prohibemur matrimonio iungi, quæ ſunt, Mater, Filia, Soror, Auia, Neptis, Amita, Matertera, Nouerca, Socrus, Vxor patrui, Vxor auunculi, Vxor fratris, Soror vxoris, Præuigna, Filia præuignæ, Neptis præuignæ, Nurus,

Nurus. Quæ autem ex consecutionis necessitate prohibentur, ex regulis, quas suprà tradidimus, patet.

PORRO, præter consanguinitatem & affinitatem, numerantur plura nuptiarum impedimenta apud Iurisconsultos & Canonicos, vt sunt: publicæ honestatis iusticia, adoptio, cognatio spiritualis, votum, ordo, &c.

PVBLICAE honestatis iusticiam definiunt propinquitatem, ex sponsalib. puris & certis prouenientem, robur trahentem ex Ecclesiæ institutione, propter eius honestatem. Hanc aiunt impedire nuptias, cum consanguineis sponsæ, ante consummatum matrimonium defunctæ. Ianus fidem dat Bertæ de fututis nuptijs, Berta moritur ante nuptias. Hic quæritur, nunc liceat Iano Bertæ matrem, aut sororem, aut filiam in vxorem ducere. Canonici negant. Dicunt enim iusticiam publicæ honestatis huiusmodi nuptias nõ permittere, quæ publicæ honestatis iusticia, robur trahit ex Ecclesiæ constitutione. Verùm ego oppono isti robori Ecclesiæ pontificiæ robur Christianæ libertatis, quo exemti sunt legib. Antichristi, omnes qui in Christum credunt. Siquidem longè alia est honestas sponsæ Christi, quàm

meretri-

meretricis Bobylonicæ, quæ externo fucō humanarum traditionum ſe pingit. Præterea Auguſtinus rectè ait: Illa mulier, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe, non pertinet ad matrimonium. Nihil igitur vetat quo minus Ianus, contrahat cum Bertæ defunctæ matre, vel ſorore, vel filia, vel quauis alia ex eius cognatione. Verùm ſi ſponſalibus acceſsiſſet copula carnis ante nuptias, affinitatis lege à cognatis Bertæ abſtinere deberet.

ADOPTIO iuxta leges quoq; Cæſareas impedit nuptias. Nam per adoptionem parentum & liberorum loco cenſentur, qui adoptant, & qui adoptantur. Huic legi oportet eos parere, qui ſunt ſub Romano Imperio, alij iſta lege non obligantur. Nam neq; fundamentum habet in iure diuino, aut naturali, ſed ſolummodo habita eſt ratio politici boni, non ita latè ſe extendentis.

In Codice Imperatores volunt, SPIRITVALEM COGNATIONEM, quæ initur baptiſmo inter teſtes & eos qui baptizantur, connubia impedire. Verùm iſta lex nulla ratione nititur, Quare ratione quidem nullos obligat: Autoritate verò ſola obligat eos, qui magiſtratū agnoſcunt Cæſarem, tametſi illa lex non tam

Cæſa-

Cæſaris quàm Papæ cenſenda eſt, in cuius gratiam Cæſar iſtam legem in Codicem videtur tranſtuliſſe.

De voto & ordine ſuprà à nobis dictum eſt, &c.

Secunda conditio conſenſus.

SECVNDA, quam requirimus in conſenſu, conditio eſt, vt ſit honeſtus. Eſt autem conſenſus honeſtus cùm circumſtantiarum, perſonarum, familiarum, ordinis, dignitatis, & officij ratio habetur, & quaſi æqualis, quantum ad decorum politicum attinet, ſpectatur. Qui huius honeſtatis rationem non habet, non ſolùm malè ſuis rebus conſulit, verùm etiam ipſam naturam & Dei ordinationem ingratus contemnit. Nihil enim tam expetit cuiuſque rei natura, quàm ſibi ſimile, nihil abominatur æquè & deuitat, quã diſsimile. Deus quoque, qui omnia ordine pulcherrimo diſpoſuit, vult, vt in vita & moribus decorum non negligamus. Honeſtus proinde vir, nuptias quærens, abſtineat ab inhoneſta fœmina, in dignitate conſtitutus ab infami, liber à ſerua, illuſtris ab obſcura, ſua familia, ordine, dignitate, officio indigna.

Quo-

Quorum igitur intereſt diſpicere de aliorum nuptijs,in hac re prudentiam adhibeant, caueantq; ne cœco amore & iuuenili impetu nuptiæ contractæ, vel claritatem familiæ, vel dignitatem ordinis,vel officij eminentiam maculent. Et ſi quando talis conſenſus temerariè acceſſerit, autoritate cogent, qui poteſtatem habent,vt qui conſenſerunt, à ſuo temerario promiſſo, re adhuc integra, hoc eſt, ante nuptias vel carnalem copulam, diſcedant. Eſt enim huiuſmodi temerarius conſenſus contra Deum, qui vult omnia honeſtè fieri & ordinatè. Quapropter, etiamſi quis ſe iuramento aſtrinxerit fœminæ impari, poteſt à contractu rectius edoctus decedere. Nunquam enim placueris Deo, ſi præſtes quod temerariè iuraſti contra Dei voluntatem. Teneatur ergo regula iuris: Non eſt obligatorium, contra bonos mores præſtitũ iuramentũ.

Tertia conditio conſenſus.

TERTIA legitimi conſenſus conditio eſt, vt ſit iuſtus. Requirit autem iuſticia, vt liberi debitum honorem reddant parentibus, & parentes ſuorum liberorum ſanctam curam gerant. Hæc enim analoga paren-

parentum & liberorum officia ſunt. Qui ergo clam, hoc eſt, inſcijs parentibus, aut ijs qui eorum vice funguntur, contrahit nuptias, contra iuſticiam facit, atq; adeò legis diuinæ tranſgreſſor eſt. Parentes qui non cogitant de honeſtis ſuorum liberorum nuptijs, immemores ſunt officij ſui, nec cogitant ſe Dei voluntatem in hac re vilipendere. Cùm igitur liberi non ſunt ſui iuris, non licet eis clandeſtinas ſectari nuptias, contra Dei voluntatem & naturæ legem, Honora patrem & matrem, vt tibi bene ſit. Atqui Iuſtinianus Imperator non permittit filijsfamilias vxores ducere citra parentum autoritatem, idque putat naturali ſimul & ciuili ratione congruere. Taceo Ethnicorum exempla, quæ vel ex poëtarum ſcriptis nota eſſe poſſunt. Achilles apud Homerum 9. Iliados non vult ſine patris ſui conſenſu, ne regis quidem filiam in vxorem ducere. Andromacha apud Euripidem, cùm ipſius nuptiæ petuntur, reſpondit, patris ſui eſſe, ſponſalium ſuorum curam habere. Experientia præterea teſtatur, nuptias ſine hoc iuſto conſenſu initas, infelices eſſe, vt quæ ſint à Deo maledictæ & damnatæ. Prætereo quòd apud honeſtas gentes, qui ſine conſenſu parentum vel duxerunt vel

nupſerunt, meruerint abdicationem. Simo Terentianus parat abdicationem, patris nomen recuſans, quòd Pamphilus clam ipſo duxiſſet vxorem.

Cùm Canonici contendunt conſenſum liberorum de nuptijs non poſſe irritum fieri reluctantibus parentibus, falſum eſſe vel hinc conuincitur. Deus ne ſibi quidem vel vnius duntaxat diei ieiunium filijsfamilias vouere, neſcio patre, permiſit, neq; gratum, ſi vouiſſent, habere voluit, & ſcilicet probet, vt filia inconſulto patre, patris poteſtate exemta, addicat ſe connubio alieno viro, vt iam relicto patre inuito, vna fit cum illo caro: Etſi autem non licet liberis citra parentum autoritatem nuptias contrahere, tamen parentes nullo pacto debent cogere liberos ad nuptias quas oderunt, ſed illorum conſenſum quærere, vt Gen. 24. rogatur puellæ conſenſus. Vocemus, inquiunt, puellam, & quæramus os eius. Sit ergo talis temperatura, vt nec maiorum ſpernatur autoritas, nec liberis pereat ſua libertas.

Quarta conditio conſenſus.

DEBET præterea legitimus conſenſus eſſe liber, idq; & iudicio & voluntate. Iudicio

dicio quidem, vt qui consentit, sano iudicio, sine errore hoc faciat. Nam qui errat, iudicio fallitur: Qui fallitur iudicio, non purè consentit: Qui non purè consentit, non verè promittit. Quicquid enim impedit causam, impedit etiam effectum. Voluntate verò, vt quod sano iudicio probatum est, libera voluntate, eaq; pura & non turbata affectibus, approbetur. Non est igitur liber consensus, cùm vel impuberes, vel furiosi spondent nuptias, neque cùm quis cœco amore & vino captus contrahit, multò minus, cùm qui in aliena potestate est, autoritate & minis eorum, in quorum potestate est, cogitur. Hinc regula: Sponsalia, per vim & metum contracta, nulla sunt.

Quinta conditio consensus.

OPORTET etiam legitimum consensum esse plenum, idq; & verbis vtrinq;, & repromissione mutua. Verba careant omni fuco, sint clara & perspicua. Si autem conditio additur, sit honesta, grauis, vtilis. Futiles conditiones procul absint à Christianorum pactis. Promissio siquidem nuptiarum, vel est simplex & absoluta, vel habet conditionem annexam. Sim-

plex & abſolutus conſenſus aliàs fit promiſsione nuda, aliàs data arrha, aliàs annulo firmatur, interdum iuramentum accedit, quod tamen non facit nouam obligationem, ſed factam confirmat. Promiſsio quæ habet conditionem annexam, variat pro diuerſitate conditionis. Eſt autem conditio honeſta vel inhoneſta. Si honeſta fuerit conditio, ſtante conditione, ſtat obligatio, & promiſsio, niſi impedimentum iuſtum interuenerit. Si inhoneſta fuerit conditio, pro nulla eſt habenda. Procul enim abeſſe ab ordinatione Dei oportet inhoneſtas & turpes conditiones.

Sexta conditio conſenſus.

Poſtremò requiritur, vt conſenſus ſit ſincerus, hoc eſt, purus, ſine omni dolo & fraude, ne alter alterum circumueniat mendacio, lactet iactantia & vanis promiſsionibus. Nam retecta fraude vel diſceditur turpiter à pactione, vel nuptiæ ſi ſecutæ fuerint, erunt inſuaues, & tota vita iniucunda & moleſta. Nunquam enim commoda, & ex tui animi ſententia vteris ea, quam tu ad te fraude pellexeris. Natura enim eum, à quo ſumus falſi, vt

hoſtem odimus, nihilq; humano ingenio inuiſius, quàm fruſtrari ſpe atque expectatione tanquam debito. Huc refero conditiones tacitas inter honeſtas perſonas, videlicet integritatis ſeruatæ, & fidei coniugalis ſeruandæ, quæ non exprimuntur verbis ſiniſtræ ſuſpicionis, aut mali ominis vitandi gratia.

DE QVARTA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

DE FORMA.

QVARTO loco in definitione meminimus formæ coniugij, quæ eſt legitima vnius maris, & vnius fœminæ in vnam carnem coniunctio. Qui enim ante coniugium duo erant, per nuptias vna fiunt caro, & veluti vnus homo. Cum autem in carnem vnam dicitur, vna caro eſt intelligenda. Porro caro hominem ſignificat, vtrumq; ex Hebræi ſermonis proprietate. Itaque qui prius duo erant homines conglutinati matrimonio, fiunt vnus. Hæc vnio coniugum, in prima coniugij inſtitutione pulcherrimè pingitur, ad quam picturam pios coniuges aſpicere oportet,

vt rectè de vinculo coniugali cogitent. Quemadmodum enim Adam vnus est conditus, & ex eius latere sumta est fœmina, tanquam pars eius, & postea rursus à Deo per nuptias coniuncti sunt: ita mas & fœmina contrahentes in vnam carnem tanquam in vnum Adamum coalescunt, vt iam non vt duo, sed veluti vnus homo censeantur. Ex quo sequitur, tantam mariti & vxoris in coniugio esse necessitudinem, quanta poterit esse maxima, adeo vt necessitudinem, quæ est inter parentes & liberos longè superet. Siquidem vnam carnem in coniugio fieri, est summa vniri animorum & corporum coniunctione. Aristoteles ex sententia Pythagoræ amicum definit esse cuiq; alterum ipsum. Sed Deus coniugem definit esse cuiq; eundem ipsum. Est proinde duplex vnio coniugum honestorũ, vna animorum, altera corporum. Quemadmodum enim animorũ consensus legitimus ex duobus animis vnum reddit: ita corporum legitima coniunctio ex duobus corporib. vnum efficit. Etsi autem ex hac vnione æqualitas coniugum quodammodo concluditur: tamen pares non sunt, nisi impar sit viro fœmina: Quemadmodum festiuè lusit Martialis Epigrammate.

Infe-

Inferior matrona suo sit, Sexte, marito,
Non aliter fiunt fœmina virq́; pares.

Porro cùm Paulus affirmat, eum qui adhæret scorto, vnam fieri carnem cum scorto, & ad id probandum adducit verba ex Genesi, de prima coniugij institutione: Et erunt duo in carnem vnam, non vult fornicarium concubitũ æquare cum coniugali copula, quæ est ordinatio Dei, sed eum vt horrendam confusionem ordinis diuini, inuectam à Diabolo, damnat. Etsi autem commixtio scortatoris & scorti, vnam carnem facit, si similitudinem mixtionis corporum solummodo attendimus: tamen in coniugio cogitanda est longè diuersissima & animorum & corporum copulatio, vt quæ à Deo sit, Deo placeat, naturæ congruat, legibus approbetur, vt bona Dei ordinatio & societas sancta. Paulus ergo in confusionem Christianorum, qui scortationem sectabantur, ita loquitur.

Cæterùm ex hac coniugij forma quinque concluduntur hypotheses, quarum explicatio, multùm coniugij excellentiam & dignitatem commendat & illustrat.

PRIMA HYPOTHESIS.

Vir & vxor vna caro ſunt, Igitur neceſſitudo inter virum & cognatas vxoris, & inter vxorem & cognatos viri, maxima eſt. Tantum enim vinculum eſt coniugalis vnio, vt alter in alterum ſe transferat, & alter cum altero totus cohæreat, quaſi eiuſdem ſubſtantiæ particeps. Hinc eſt quòd iubeamur lege Dei, non minus abſtinere à cognatis coniugum, quàm à proprijs. Coniuges enim cùm ſint vna caro, qui attingit matrem, aut ſororem, aut filiam vxoris ſuæ, proximam carnis ſuæ attingit, & inceſtum committit. Sola autem animorum coniunctio, quæ ſpiritualis eſt vel maxima, & amor quantumuis ardens non impedit contractum coniugalem cum hominibus quibuſuis. Neceſſe eſt igitur coniunctionem maris & fœminæ maximam eſſe. Proinde admoneat hæc vnio coniuges mutuæ neceſſitudinis, vt cogitent eam quamlibet aliam vel maximam ſuperare.

SECVNDA HYPOTHESIS.

Vir & mulier ſunt vna caro, Ergo ius corporum æquale eſt vtriuſque in alterius corpus. Vinculum igitur hoc coniugale facit,

facit, vt neuter coniugum ius ſui corporis habeat, ſed alter alterius. Quod non fit vinculo cuiuſuis alterius neceſsitudinis. Ita enim Paulus ait: Maritus ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier, & mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Quare? Quia vtrunque eſt alterius, & vtrunque eſt vnum. Eſt enim corpus vxoris, corpus viri, & corpus viri, corpus vxoris, & vtrunq; vnum corpus. Debet ergo vir vxori debitam beneuolentiam reddere, ſimiliter & vxor viro. Hæc debita beneuolentia eſt corporum vſus mutuus in coniugio. Ex hac hypotheſi ſequitur, polygamiam & adulterium cum lege naturæ pugnare.

TERTIA HYPOTHESIS.

Vir & vxor ſunt vna caro, Igitur firmiſſimum & inſolubile oportet eſſe coniugale vinculum. Dominus interrogatus de diuortijs, ex hac vnione maſculi & fœminæ in vnam carnem, non ſoluendum eſſe coniugium reſpondet. Erunt, inquit, duo in vnam carnem. Item: Quod Dominus coniunxit, homo ne ſeparet. Hîc Dominus non negat vinculum coniugale ſolui poſſe, ſed ſolummodo de officio mariti

contra leuitatem Iudæorum, qui quauis de causa diuortia fecerunt, loquitur. Prohibet enim ne maritus soluat, quod Deus coniunxit, neue homo, qui alteri homini fœdere coniugali iunctus est, adulterio diuidat se ab eo, cui iunxit se connubio, aut vllam ob causam abijciat carnem suam, contra Dei mandatum. Concluditur autem breuissimè responsum Christi hoc modo: Coniuges sunt vna caro ex Dei ordinatione: Igitur vinculum coniugij debet à vobis haberi sacrosanctum & inuiolabile. Proinde non debet maritus quamlibet ob causam vxorem dimittere, dato illi libello repudij. Hæc vera est sententia responsionis Domini, qui non loquitur de homine iudice, vice Dei in iudicando fungente, & puniente ordinis diuini confusionem, sed de homine, qui alteri vinculo coniugij iunctus est, ne ipse soluat vinculum, quod Deus vult esse insolubile. Verùm cùm alteruter coniugum discedit à matrimonij lege, contra ordinationem Dei peccat, & soluit quod Deus solui prohibuit.

Porro qui ex dicto Domini contendunt, vinculum coniugij indissolubile esse actu, non discernunt inter præcepta Dei & decreta Dei. Præcepta Dei violari ab homi-

hominibus possunt: Decreta autem Dei nunquam ab hominib. mutabuntur. Præceptum est, non occides. Hoc præceptum sæpè violatur contra Dei voluntatem, qui non præcipit, nisi quod vult fieri. Sic hoc loco, homo ne separet, præceptum est, quod tristissimè ab hominibus violatur. Nam si decretum esset, mutari non posset, ne ab ipso quidem Deo, qui mutabilis non est, neq; ab homine, qui decreta mutare non potest. Quis enim voluntati eius restitit? Verùm ne quid dubij auditorib. relinquatur de dicto Domini, quod dicimus esse non decernentis, sed prohibentis, quæstionem pharisæorū cum responso Domini conferamus. Pharisæi itaq; tentantes Dominum quærunt, num liceat dimittere vxorem quamuis ob causam. Ad hanc interrogationem Dominus ex forma coniugij respondet hoc modo: An non inquit legistis, quod qui fecit hominem, masculum & fœmiuam fecit eos. Hinc infert ex modo instituti coniugij: Propterea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur vxori suæ, & qui duo erant, erunt in vnam carnem, hoc est, fient denuò vna caro, seu vnus homo, vt vnus ab initio creatus erat, vt esset videlicet signum copulæ coniugalis in tota poste-

posteritate. Ex hoc fundamento, & ex hac conclusione infert Dominus præceptum, quod opponit leuitati Iudæorum, qui quamlibet ob causam suas abiecerunt vxores, & ait: Quod ergo Deus coniunxit, homo ne separet; μὴ χωριζέτω, hoc est, Quia Deus coniunxit coniuges, & vult eos manere coniunctos, ego præcipio vobis, ne quis separet, quod Deus vult vnum manere. Quod si quis fecerit, siue leuitate, siue malitia, absque iusta causa, in Deum peccat. Cùm igitur vnio & separatio inter se pugnant, & coniuges sunt vnum, igitur non sunt separandi. Hinc patet, quod proposuimus, vinculum coniugale ex ordinatione & mandato Dei esse indissolubile. Huc respexerunt, qui definiuerunt coniugium esse legitimam masculi & fœminæ coniunctionem, indiuiduam vitæ consuetudinem retinentem. Nemo enim sapiens contrahit matrimonium, nisi hoc animo, vt toto vitæ tempore sit indissolubile.

QVARTA HYPOTHESIS.

Vir & vxor sunt vna caro. Igitur vir & vxor se mutuo amore complecti debent. Sic Paulus ad Ephes. 5. necessitatem mutuæ dilectionis coniugum ex hoc fonte deriua-

deriuauit: Viri, inquit, debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui enim vxorem diligit, ſeipſum diligit, Nullus enim ſuam ipſius carnem odio habuit, imò enutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Rationem ſubiungit Paulus, ex forma coniugij petitam, cùm inquit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Neruus proinde argumenti Paulini eſt: Maritus & vxor ſunt caro vna, qua nihil poteſt eſſe coniunctius: Ergo ipſa lex naturæ requirit, vt coniuges ſe mutuo ament. Eſt enim contra naturam, ſi quis ſeipſum oderit. Huius mutuæ dilectionis ſymbolum in ſacris Iunonis apud Aegyptios conſpiciebatur. Ita enim ait Euſebius lib. 3. de præparatione Euangelica: Qui Iunoni ſacrificant, bilem in ſacris non adhibent, ſed eam iuxta aram infodiunt. Nam quoniam viri & mulieres, id eſt, coniuges coniunctam ſignificant vitam, ea re oſtenditur, abſq; ira, & odio, & amaritudine matrimonium eſſe oportere, ſed loco iræ beneuolentiam, pro odio amorem, & pro amaritudine humanitatem eſſe decet. Ideo Sapiens dicit: Tria me exhilarant, & coram Deo ſimul & hominibus condecorant, concor-

dia fra-

dia fratrum, amicitia propinquorum, & vir & vxor inter ſe bene conſentientes

Clemens Alexandrinus de optimo vitæ genere diſſerens, hos ſenarios de mutua coniugum beneuolentia recitat: οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ, τοσοῦτον εἶχεν διαφόρους τὰς ἡδονάς, ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τ' ἀνδρικά. hoc eſt, nec aurum, nec imperium, nec opum deliciæ tam præſtantes habent voluptates, quàm boni viri beneuolentia iuſta, & piæ fœminæ animus mariti ſtudioſus.

Porro naturalis ille amor, quo coniugum corda vniuntur, quoque coniuges mutuo conuictu cum quadam ſuauitate fruuntur, multo fit ſtabilior, caſtior, ſanctior, ſi viua fide, vero amore & timore Dei tanquam fundamento triplicato nititur. Hic amor coniugalis eſt veluti ſurculus quidam, qui animis coniugum timentium Deum inſeritur cogitatione ordinationis diuinæ, quam Deus vult amari, & in honore eſſe, fulcitur in cordibus omni virtutum genere, augeſcit pijs exercitijs, irrigatur rore cœleſti, id eſt, gratia Spiritus ſancti, per veram Dei inuocationem, vt aduerſus tempeſtates incidentes ſit immobilis. Pellitur enim diabolus, qui huic ordinationi Dei inſidiatur, precibus arden-

ardentibus & gratiarum actione. Denique, fructificat domi & foris. Domi quidem amicam, beneuolam & dulcem conuersationem parit. Item officiorum æquale studium, prolis, si qua datur, sanctam educationem, συμπάθειαν instar menbrorum eiusdem corporis. Επιείκειαν, qua errata in vitam incidentia teguntur. Breuiter, hic amor coniugalis castissimos mores in tota vita gignit, qui sunt veluti nouum philtrum amoris coniugalis, idque efficacissimum, iuxta hos Menandri versus:

> ἕνεσ' ἀληθὲς φίλτρον εὐγνώμων τρόπος
> τοῦτο κατακρατεῖν ἀνδρὸς εἴωθεν γυνὴ.

Hoc est, mores placidi & benigni verum sunt philtrum, quo mulier virum in amore sui retinet, & vir mulierem.

Foris verò amor coniugalis gignit honestam apud omnes famam, testimonium mutuum sanctæ conuersationis, misericordiam erga inferiores, comitatem erga pares, honorem erga superiores. Breuiter, iusticiam erga omnes. Sed de officijs coniugum, quæ ex vno amoris fonte manant, aliàs copiosius.

QVINTA HIPOTHESIS.

Maritus

Maritus & vxor ſunt vna caro. Igitur maritus & vxor iuris diuini & humani conſortes eſſe debent. Hinc Iuriſconſultus partem difinitionis matrimonij extruit, cùm ait: Matrimonium eſt coniunctio maris & fœminæ conſortium omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio. Etſi autem communicatio diuini & humani iuris, inter accidentarias coniugij circumſtantias, quæ à re ipſa diſtinguntur, numeranda eſt: tamen eam ſapienter adiectam eſſe à Iuriſconſulto iudico. Qualis enim, quæſo, erit vitæ ſocietas, vbi vel diſpar religio, vel diuerſa viuendi regula fuerit? Profectò firma & ſtabilis animorum coniunctio, qualem in coniugio requirimus, nunquam erit inter eos, qui diuerſam ſectantur religionem. Canonem proinde, quo cauetur, ne Chriſtianus ducat alienam à ſua religione, laudo. Quantum autem mali in coniugio timendum ſit à diuerſitate religionis, vidit ſanctiſsima matrona Rebecca cum diceret: Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe terræ huius, nolo viuere. Et Dominus Exod. 34. ait: Nec vxorem de filiab. eorum accipies filijs tuis. Ratio eſt, ne diuerſitas religionis peruertat animum mariti, & ne ſoboles inter diuerſas religiones

educa-

educata, omnem religionem tacitè auerſetur: Quod quidem eſt initium & caput extremæ miſeriæ. Etſi autem Paulus probat coniugium fidelis & infidelis, videlicet contractum, cum ambo adhuc infideles eſſent. Dicit enim huiuſmodi coniugium ſanctificari per fidelem: tamen diſſuadet, ne fidelis cum infideli nuptias ineat. Nam cùm præcipit Chriſtianis, vt fugiant conſeruationem cum infidelibus, manifeſtè generali dicto vetat, ne fidelis ſe matrimonio iungant cum infideli. Nolite, inquit, iugum ducere cum infidelib. Quod enim conſortium iuſticiæ cum iniuſticia? & quæ communio luci cum tenebris? & quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & quæ conſenſio templo Dei cum ſimulacris? Etſi ergo Paulus non vult fidelem vxorem ab Ethnico diſcedere, niſi ille recuſet conuictum: tamen non permittit mulieri liberæ, iamq́ Chriſtum profeſſæ, nubere, niſi in Domino, hoc eſt, ſuæ religionis viro. Iohannes prohibet, ne ſalutemus quidem eos, qui alienam à Chriſti religione doctrinam afferunt, & ſcilicet probaret, ſi prius matrimonio cum infideli iungeretur? Breuiter, pij eſt declinare à malo, prudentis præcauere pericula, ſancti à

 propha-

prophano abstinere, sapientis alieno malo sapere, insani in ignem se sponte conijcere. Samson fortis erat: Salomon sapiens: Achab potens, sed à mulieribus diuersæ religionis decepti sunt. De hac quæstione vide quæ annotauimus ad finem secundæ Epistolæ Iohannis.

DE QVINTA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

DE FINE.

QVINTA definitionis nostræ pars meminit finis instituti à Deo coniugij. Est enim coniugium institutum mutui adiutorij causa. Ita enim institutio habet: Non est bonum hominem esse solum, sed faciamus ei adiutorium coram ipso. Nam cùm creator rerum Deus, sit & optimus & sapientissimus, fieri non potest, quin omnia creauerit ad bonos fines, & cùm rationalis creatura, reliquas creaturas dignitate & gradu superet, dubitandum non est, quin eam condiderit ad optimum finem, cui coniugium destinatur. Vt autem memoriæ discentium consulamus, in hunc modum placet fines coniugij ex

gij ex obiectorum diuersitate distinguere, vt alius finis sit coniugij, si ipsos coniuges & eorum familiam seorsum, consideremus: alius, si ad Ecclesiam & Rempublicam: alius denique, si ad Deum ipsum respexerimus: quem omnia propter suam gloriam condidisse certum est.

Finis coniugij, si ipsos coniuges, & eorum familiam respicimus, quadruplex est, videlicet, συνήθεια, ἁγνότης, οἰκουρία, γένεσις. Sed de singulis breuiter dicemus.

Συνήθεια est familiaris & amica societas, ad quam hominem conditum esse etiam Aristoteles intellexit. Nunc autem cùm nulla societas iucundior esse poßit, & magis amica, quàm piorum coniugum inter se, nemo sanæ mentis inficiabitur, coniugalem societatem reliquis omnibus anteponendam esse. Atq; ideò Deus primos homines coniugali societate, idque vinculo insolubili coniunxit, vt ipso facto testaretur, hanc esse præcipuam societatem. Quàm autem dulcis sit hæc societas, nemo vel cogitare potest, nisi ipse expertus fuerit. Verùm quoniam hæc sancta societas Deo est gratißima, & hominib. coniugali fœdere iunctis suauißima, diabolus, hostis ordinationis diuinæ, nihil nõ facit, vt

hanc ſocietatem turbet, & inſuauem reddat. Quare coniugum piorum officium fuerit, precibus aſsiduis ſe inſidijs diaboli opponere, & rogare Deum, vt ipſe ſuam ordinationem caſtiſsimorum angelorum præſidio tueatur.

ἁγνότης, caſtitas eſt, quæ in hac corrupta natura vix ſeruari poteſt, niſi in ſancto coniugio. Ideò Paulus dicit: Propter fornicationem vnuſquiſque habeat ſuam vxorem, & vnaquæq; ſuum virum. Item, Nolite fraudare vos inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, ne tentet vos Sathanas, propter incontinentiam veſtram. Significat Paulus his verbis thorum immaculatum, hoc eſt, congreſſum honeſtorum coniugum eſſe caſtitatem, qua incontinentia & immunditia cauetur.

Paphnutius etiam concubitum cum propria vxore σωφροσύνην, id eſt, caſtitatem nominat. Verùm quoniam diabolus, autor omnis turpitudinis & immundiciei, ſola immundicia delectatur, omnia tentat, vt caſtitatem honeſtorum coniugum, turpiſsimo alienæ libidinis cœno, contaminet. Quam ob cauſam inde vſq; ab initio coniugibus inſidiatus eſt, & quotidiè obijcit multas occaſiones, quibus vt laqueis conſtringere honeſtos coniuges conatur,

natur, vt victi tandem alieno amore castitatem coniugalem contaminent, & illicitos sequantur amores. Quare & hîc imprimis vigilandum est pijs coniugibus, ne diaboli insidijs locum faciant.

Οἰκουρία, sedulitas est, in tuenda & conseruanda domo, seu diligens cura & custodia domus & familiæ. Sine hac sedulitate societas coniugalis incolumis esse nequit. Vbi enim negligitur domus, ibi ruinam sequi necesse est. Hunc finem coniugij requirit Paulus, cùm iubeat matronas esse οἰκουροὺς ad Tit. 2. Tametsi autem οἰκουρία hæc ad vtrumque, hoc est, ad maritum & vxorem, pertinet, vt Clemens Alexandrinus testatur, dicens: Vxorem viro datam esse, vt sit βοηθὸς τῆς οἰκουρίας, hoc est, socia & adiutrix in tuenda & conseruanda re familiari: tamen Paulus hoc potissimum vxori tribuit, vt quæ assiduè se domi contineat. Nam cùm maritus sæpe foris agit, nisi vxor sit οἰκουρὸς & οἰκονομικὴ, hoc est, sedula in curanda familia, quò omnia rectè domi agantur, peregrinante marito, non diu manebit familia salua. Laudantur igitur mulieres industriæ, & οἰκουροί à Salomone: Mulier, inquit, timens Dominum, ipsa laudabitur. Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.

Γένεσις eò pertinet (quatenus famili-am propriam coniuges conſiderant) vt hæredes habeant, quibus bona ſua poſt mortem relinquant, quiq́ꝫ eorum nomen in memoria ſempiterna conſeruent. Hunc finem cùm ſibi proponunt pij coniuges, regulam Chriſti teneant, videlicet: Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Non ergo cumulent coniuges opes quouis modo, per fas & nefas, vt ditent ſuos hæredes, ſed iuſtè quærant benedictionem à Domino, in timore Dei officium gnauiter præſtantes. Sciant fruſtrà ſe laborare, fruſtrà vigilare, fruſtrà domum cuſtodire, niſi Dominus eam ædificauerit. Atqꝫ hæ ſunt partes primi finis coniugij, cùm videlicet ipſos coniuges per ſe conſideramus, quarum prima animi coniugum ſocian-tur: Secunda corpora caſta ſeruantur: Tertia incolumitas domus cuſtoditur: Quarta nomen & memoria piorum coniugum ad poſteritatem propagatur.

Si Eccleſiam & Rempublicam reſpicimus, finis coniugij eſt, vt ſit ſeminarium Reipublicæ & Eccleſiæ. Certùm enim eſt, Deum conſeruare & tueri coniugia propter Eccleſiam & Rempublicam, vt inde prodeant vtiles Eccleſiæ & Reipublicæ ci-

ues.

ues. Huius finis Plato meminit in 6. de legib. cùm ait : χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, τῷ παῖδας παίδων καταλείποντι, ἀεὶ τῷ θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ᾽ αὑτοῦ παραδιδόναι. hoc est, Oportet operam dare naturæ perpetuo conseruandæ, relinquendo filios filiorum, semperque pro se Deo cultores tradere. Et paulò post : χρὴ γεννῶντάς τε, καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων θεραπεύοντας ἀεὶ θεοὺς κατὰ νόμους. Hoc est, Oportet generare & educare liberos, vt vitam tanquam lampadem tradamus alijs, quo sint alij post alios, qui Deum legitimè colant. Ad hunc finem Paulus respiciens, hortatur coniuges, vt pueros suos instituant in disciplina & admonitione Domini. Non nisi recta fuerit educatio, nihil boni sperandum est de ijs, qui educantur. Qui enim malè educantur, sæpè fiunt sordes in Ecclesia, & perniciosi ciues in Republica.

Finis coniugij, si Deum immediatè respicimus, est, vt coniuges sciant se coniunctos esse, vt ei, qui se coniunxit Deo, grati sint, vt vna Deum laudent, celebrent, prædicent, de eius operib. & prouidentia misceant colloquia, simul Deũ inuocent, & se inuicem hortentur ad timorẽ Dei, se mutuo consolentur, & si quid asperi inciderit

in vita, ſpe futuræ reſurrectionis & æternæ gloriæ, quæ omnibus Deum timentibus propoſita eſt, cogitent ſuum coniugium imaginem eſſe quandam illius arcanæ copulæ Chriſti & Eccleſiæ, quæ copula hic incoatur fide, amore, & noua obedientia: In æterna autem vita conſummabitur.

Porro eorum ſententiam, qui finem coniugij dicunt eſſe, vt ſit ſacramentum admirandæ illius copulæ Chriſti & Eccleſiæ hac ratione recipio, modo patiantur omnia corporata eſſe Sacramenta quædam rerum arcanarum. Siquidem nihil corporatum à Deo conditum eſt, quod non habeat aliquam comparationem ad res arcanas & inuiſibiles Coniugiū enim propriè non eſt Sacramentum, hoc eſt, non eſt Sacramentum inſtitutione peculiari, ſed ſolummodo naturali imagine. Eſt enim coniugium quædam imago nuptiarum Chriſti, & eius ſponſæ Eccleſiæ. Nam vt coniuges copulantur ſpiritualiter fide & amore coniugali, & corporaliter mixtione ſexuum: ita Chriſtus & Eccleſia ſpiritualiter quidem fide & caritate, corporaliter verò naturæ confirmitate copulantur. Ex quo factum eſt, quòd Eccleſia dicatur caro de carne Chriſti, & os de oſſi-

de oſsibus eius. Atque hactenus de coniugio dictum eſto.

DE REPVDIIS.

HACTENVS diximus de coniugio, ordinatione Dei ſancta, vt nobis diuinitus commendatur. Nunc reſtat, vt de ijs, quæ præter ordinationem Dei ex hominum culpa, proh dolor, contingunt, dicamus, quæ ſunt duo, videlicet, Repudium & diuortium. Illud leuius, hoc triſtius eſt. Non quidem quòd is peccet, qui vel iuſtis de cauſis repudiat eam, cui nuptias promiſit, vel qui ob coniugis flagitium diuortium facit. Culpa enim non in perſona innocente, ſed in rea hæret, tametſi fieri interdum poteſt, quemadmodum infrà dicemus, vt repudium fiat interdum cum honeſta perſona, propter graues cauſas, in ſponſalibus non animaduerſas.

Inter repudium & diuortium hoc eſt diſcrimen, Repudium dicitur, cùm vel vterque vel alteruter promiſſas recuſat nuptias, & ita à pactione diſceditur. Diuortium autem fit, cùm coniugium conſummatum, propter alterius coniugum culpam, dirimitur. Sæpè tamen repudium etiam diuortium complectitur, ſed nos

hoc loco discernamus repudium & diuortium, vt dictum est.

Præterea vt plurimum interest inter sponsalia & nuptias: ita inter causas repudij & diuortij maximum esse discrimẽ, sciendum est. Vetustas, vt ait Philippus, nominat sponsalia tantum eas promissiones, in quibus fiunt pacta de futuro coniugio. Vt enim sponsus & sponsa à spondendo, id est, promittendo, nomen habent: ita sponsalia solummodo promittunt coniugium, quod nuptiæ perficiunt. Atq; hinc est, quòd Christiani Imperatores pactionem matrimonij non antea habendam indissolubilem censuerunt, quàm cùm ducta sponsa domum, nuptiarum festiuitas est celebrata. Quod tamen ita accipiendum est, si sola matrimonij promissio sit facta, & non etiam carnalis congressus accesserit. Nam si post sponsalia sequatur copula ante nuptiarum solennitatem, volente sponsa verè, tunc efficitur perfectum matrimonium. Tametsi autem desponsæ appellantur interdum vxores, vt in illo: Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur, quia vxorem alterius violauit: tamen re ipsa non sunt vxores, sed ita dicuntur propter promissionem factam, & spem futuri coniugij.

Coniu-

Coniugium ſiquidem, quod propriè ſic dicitur, cùm mulier iungitur viro, à desponſatione quidem incipit, ſed traditione perficitur. Vnde hoc diſcrimen natum eſt, vt illud initiatum, hoc ratum & conſummatum dicatur coniugium. Ita enim Auguſtinus ait: Non dubiũ eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe. Huc accedit, quòd virgo deſponſa non velet caput ante nuptias, quo facto ſignificatur eam nondum veniſſe in poteſtatem viri. Canoniſtæ liberum volunt eſſe deſponſæ vouere religionem, vel inuito ſponſo, ſed hoc non permittunt vxori, reluctante marito. Quare oſtendunt & ipſi, magnum eſſe diſcrimen inter ſponſalia & nuptias.

Porro hos duos gradus, videlicet ſponſalia & nuptias, placuit ſapiẽtib. gubernatoribus ad conſummationem coniugij ordinare, vt intermedio tempore, hoc eſt, inter ſponſalia & nuptias omnia diligentius inquirerentur, ne locus fraudi eſſet vllus. Et vt maior circumſpectio adhibeatur, rectè in hoc regno conſtitutum eſt, vt ante nuptias trina denunciatio in ſolenni Eccleſiæ cœtu (interpoſita ſemper ſeptimana integra) præcedat, cum hac admoni-

monitione, vt ſi quis habeat, quod conſtitutas nuptias iuſtè impedire poſsit, hoc ſignificet maturè ante diem nuptijs dictũ, cùm adhuc res integra ſit. Hæc denunciatio cum admonitione planè ridicula eſſet & inutilis, ſi ſolus conſenſus, quo fit promiſsio, conſummaret coniugium. Cùm igitur obijcitur ex iure Canonico, conſenſus facit nuptias. Reſpondendum eſt, hoc verum eſſe de conſenſu promittentis, & ſtatim accipientis deſponſam in ſua. Nam hic conſenſus cohabitationis & carnalis copulæ eſt, Non autem verum eſt, de conſenſu promittentis ſolummodo futuras nuptias. Ideo Iuriſconſultus quidam ait: Conſenſus cohabitandi, & indiuiduam vitæ conſuetudinem retinendi, facit coniugium. Conſenſus igitur promittentis tantum, etiam accedente iureiurando non facit matrimonium. Ideo ſuprà diximus ex ſcolaſticorum ſententia: Conſenſum eſſe cauſam matrimonij, ſed non totam. Eſt enim conſenſus, vt illi aiunt, cauſa, vt fiat matrimonium, non vt ſit: Inter quem gradum & nuptias, quæ ſunt ſecundus gradus perficiens matrimonium, poſſunt varia eaq; iuſta, promiſſarum nuptiarum impedimenta incidere. Medium proinde tempus interſponſalia & nuptias relictum

eſt vtri-

eſt vtrique parti, vt diligentius inquirant, num aliquid ſit aut offeratur, quod conſummationè matrimonij iuſtè impediat. Cum his non pugnat forma pactionis, qua in hoc regno vti ſolemus in honeſtis ſponſalibus. Ita enim quæritur: Vis hanc habere in vxorem? Vis hunc habere in maritum? & reſpondetur, volo. Nam hæc voluntas intentionis eſt, qua animus inclinat ad futuras nuptias, non traditionis, qua alter alteri ſe totum tradit, vt iam vnum ſint, vna habitent. & indiuiduam vitæ conſuetudinem retineant. Neq; his aduerſatur dictum Domini: Quos Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Nam Chriſtus loquitur de coniunctis legitimè, qui conſummatio iam matrimonio, in vnum hominem conuenerunt. Siquidem non de repudio deſponſæ, ſed de diuortio iuſtæ vxoris, & interrogatus erat, & hoc reſponſum dedit Dominus.

Iam ad iudices veniamus. Cùm repudium permitti petitur, pius & ſapiens iudex ante omnia grauiter perpendat & diſpiciat, quid vtile ſit Eccleſiæ, quid commodum reipublicæ, quidq; faciat ad piam coniugum concordiam. Et contra, Quid vel Eccleſiæ & Reipublicæ officere, hoc eſt, quid Eccleſiam ſcandalo offendere,

quidq;

quidq; Rempublicam lædere, quidq; priuatam vitam poteſt reddere moleſtam. His enim tribus, hoc eſt, Eccleſiæ, Reipublicæ, & priuatæ familiæ deſtinatur coniugium. Quare ſi ſapiens iudex præuiderit aliquid periculi, vel Eccleſiæ, vel Reipublicæ, vel priuatæ familiæ imminere ex coactis nuptijs, ſua prudentia imminenti malo occurrat. Siquidem coacta matrimonia malos exitus habere ſolent. Hac regula in animis iudicum concepta, facilius fuerit quaſuis repudij cauſas excutere, dijudicare, & bona conſcientia determinare. Nam cùm Paulus dicit, agens de ſeparatione coniugum: ad pacem nos vocauit Deus, iudex ſecurè hoc dictum, vt regulam iudicij, ſequi poteſt, præſertim cùm de repudijs agitur.

DE CAVSIS REPVDII.

Cvm quæritur repudium, aut peccatum eſt in conſenſu eorum, qui promiſerunt nuptias, aut inter perſonas, poſt pactionem nuptiarum aliquid interuenit, quod vel iure conſummationem coniugij impedit, vel vtrumq; contrahentium, aut alterum offendit.

In conſenſu peccatur, vel cùm alteruter

negat

negat consensum, vel alioqui contra conditiones legitimi consensus, pactio de nuptijs facta est.

Quando negatur consensus ab vno, & ab altero clam esse factus asseritur, quærendum est, an interuenerit carnalis copula, nec ne. Si interuenerit carnalis copula, quærendum est, an fœminæ fama antea fuerit illæsa, nec ne. Si interuenit carnalis copula, & fama fœminæ compressæ antea fuit honesta, admonendus est qui accusatur violatæ fidei datæ, grauiter à iudice, vt cogitet quantum peccatum sit fidem fallere, præsertim cùm videatur confirmata esse carnali copula, & forte prole. Si perstiterit reus in negando, nolim tamen ipsum statim absolui, propter ipsius conscientiam, cui iudex consulere debet. Nam qui clam promisit, & copula postea consummauit promissionem, viuet in perpetuo adulterio, mala cum conscientia, si alteram, priore viuente, duxerit, etiamsi fuerit liberatus per iudicem, mendacio deceptum. Quare in hoc casu iudicarem consultum esse, sequi consilium Gregorij, qui præcipit, vt is, qui inficiatur promissionem factam de nuptijs, septima cognatorum, aut aliorum honestorũ virorũ manu se purget. Quod cùm fecerit, iudex illum

liberum pronunciabit, impoſita ſcortationis mulcta. Verùm ſi vel infamis fuit fœmina antea, vel non eſt ſecuta copula, conſtanter negans pactionem de nuptijs interueniſſe, ſine iuramento liber dimittatur.

Cæterùm, ſi vterq; fatetur conſenſum, à quo alter cupit diſcedere, examinandus eſt conſenſus, an fuerit legitimus, hoc eſt, licitus, honeſtus, iuſtus, liber, plenus, ſincerus.

Si non fuit licitus conſenſus, ſed illicitus, vt qui factus ſit contra gradus cognationis & affinitatis, lege Dei prohibitos, pro nullo habebitur. Addo etiam, ſi fuit initus contra humanas leges, etſi diuortium non iuſtè facit: tamen repudium rectè fecerit.

Si conſenſus non fuit honeſtus, temerarius omnino eſt iudicandus, atq; adeo pro nullo habendus, etiamſi iuramentum interuenit. Etſi enim graue peccatum eſt, non præſtare, quod iuraſti: tamen certum eſt, grauius adhuc peccari, ſi impleas, quod temerè iuraſti. Teneatut ergo regula: In malis promiſsis reſcinde fidem. In ſtulto voto muta decretum. Non honeſtum conſenſum dico, qui vel petenti repudium, vel familiæ ipſius, vel ordini & digni-

dignitate congruit. Deus enim vult hominem, quem ad honestatem condidit, honestatis & ordinis amantem esse, & vult singulos suum statum & dignitatem in timore Domini tueri & conseruare. Plura de hoc genere consensus suprà diximus.

Si consensus non fuit iustus, hoc est, si promissio de nuptijs facta est contra illorum voluntatem, in quorum potestate sunt illi, qui paciscuntur de nuptijs, potest per iudicem rescindi tanquam iniustus, siue secuta sit carnalis copula, siue non, nisi aliter parentes, aut illi qui in parentum loco sunt, persuaderi possunt. Pontificia autem constitutio contra pronunciat, nempe ratum esse matrimonium, quod inscijs etiam & inuitis parentibus contractum sit per verba præsentis temporis. Ad quam constitutionem Erasmus in hunc modum respondet: Hîc, inquit, vsu venit Legislatori, quod ferunt Herculi, cui dum vnum cornu dissecuisse Acheloo fluuio, magis etiam intumescens ex alia parte minitaretur amnis, imò fit, vt pro resecto vno hydræ capite plura suppullulent. Non enim solum verùm est, quod dicitur: Ex malis moribus nasci bonas leges, verumetiam ex optimis legibus hominũ peruersitas gignit mores pessimos. Opi-

nor autem humanum esse decretum, solo consensu coire matrimonium, vt qui legem pro ratione temporum statuit, posit eandem pro ratione temporum vel abrogare vel moderari, atque iam nunc ex hac lege: Quòd adolescentes benè natos, quòd puellas etiam summo loco natas vidimus, & videmus implicari infaustis perplexisque coniugijs, ingenti luctu parentum & propinquorum, nonnunquam & summo Reipublicæ discrimine. Hæc Erasmus, qui mollius Papam tractat. Ego dico: Præceptum Dei: Honora patrem & matrem, vt bene tibi sit, anteponendum esse constitutioni Antichristi. Nunquam enim Deus istud matrimonium probauerit, quod coijt contra suum mandatum. Quare nunquam rata habenda sunt, neque sponsalia, neque matrimonia, contracta inuitis & reluctantibus parentibus.

Si consensus non fuit liber, sed vel coactus, vel eorum, qui per ætatem aut morbum sano destituuntur iudicio, non est habendus pro consensu. Locum enim non habet consensus, vbi metus, vel coactio, vel error iudicij intercedit. Neque refert, cùm de repudio agitur, siue coactio fuit absoluta, hoc est, per vim externam facta, siue conditionata per minas, vnde

metus.

metus. Neque liber est consensus, quando mentis vigor in iudicando, quasi inficitur mero aut cœco amore. Vt enim radice viciata veneno, arbor non profert bonum fructum: ita mens vino & amore infecta, non sanè iudicat. Pessimi enim & imprudentissimi sunt consiliarij Amor & vinum. Quare si quis ebrius promisit, cuius sobrium pœnitet, potest à promissione discedere, & à iudice absolui. Si interuenerit copula carnalis, ebrij cum amata fœmina, fortè etiam ebria, quæ affirmat & probat coram iudice, per vanos homines, vt lenones & fœminas infames, promissionem coniugalem compressam præcessisse, nihilominus scortatio, & non coniugium habebitur. Quare iudex tales scortationis pœnæ subijciet.

Si consensus non fuit plenus, hoc est, claris verbis & perspicuis expressus, non obligat simpliciter, sed ex aliqua parte, videlicet cùm libidinosus aliquis promissionibus obscuris, quæ possunt plures interpretationes insidiosè recipere, easque simplex virgo, aut vidua honestæ famæ de coniugio verè promisso intelligit, virginem aut viduam lactet, atque ita deceptam corrumpat. Hic profecto iudico pronunciandũ esse pro persona decepta, hoc vide

 licet

licet modo, vt deceptor, vel eam quã blanditijs pertraxit ad concubitum, in vxorem ducat, vel si ad hoc induci per iudicem non posſit, multa ſtupratoris puniatur, vt ſatisfiat & magiſtratui & perſonæ læſæ.

Si contractus non fuit ſincerus, hoc eſt, ſi quis aut dolus, aut error claris verbis ſuberat, cuius generis ſunt: ſi quis mentitur Perſonam, fortunam, conditionem, qualitatem. Tot enim erroris genera, cùm de nuptijs agitur, numerant Canonici.

Perſonam mentitur, qui ſe alium fingit quàm eſt, vt ſi quis diceret ſe Senatoris filium, cùm ſit carnificis.

Fortunam mentitur, qui ſe diuitem iactat, vt ſtulti proci facere ſolent, cùm ſit pauperrimus.

Conditionem mentitur, cùm quis nobilem ſe dicat, qui eſt plebeius.

Qualitatem mentitur, ſi quis honeſtum ſe prædicat, & probum, cùm ſit inhoneſtus & improbus. Si quis veræ religionis ſectatorem ſe affirmet, cùm ſit hæreticus. Si qua ſe pro virgine ſpondet, cùm ſit corrupta. Si quis vel qua morbum celat ſuum ante ſponſalia, qui ante nuptias deprehenditur. Hîc iudex ſequatur Canonem: Fraus & dolus nemini debent patrocina-

trocinari. Item, Nemo debet lucrum de ſuo dolo reportare.

Porrò ſi poſt legitimum conſenſum aliquid inter perſonas, quæ pactæ ſunt de nuptijs, interuenerit, quod offendit, hac via procedendum eſſe iudico, vt primùm audiatur, an vterque cupiat à pactione diſcedere, aut alteruter tantum.

Si vterque cupit à pactione diſcedere, iudex grauiter reconciliationi (modo ſpes ſit, vt tranquillè cohabitent reconciliati) det operam. Verùm ſi perſuaderi non poſſunt, vt conſumment promiſsionem legitimè factam, iudex quærat, an copula carnalis exceperit ſponſalia, nec ne. Si copula carnalis non acceſsit poſt ſponſalia, velim iudicem non magnopere eſſe ſolicitum, de cauſis offenſæ interuenientibus. Sed, ne quid deterius ex coactis nuptijs eueniat, permittere reſcindi contractum vt imperfectum, ita tamen, vt iuſtas pœnas fidei non ſeruatæ, ratione fortunarum & conditionis, luant. At ſi fortè copula interuenit, matrimonium conſummatum eſt, & pertinet quæſtio iam non ad repudium, ſed ad diuortium. Quare non licebit eis extra rationem fornicationis à pactione diſcedere, quàm copula confirmauerunt. Hoc reſcriptum fuit à

Gregorio IX. & Imperatorum approbatur legibus.

Sin autem alteruter à legitimo consensu ante nuptias cupit discedere, iudex rationes audiat mutatæ voluntatis, quæ si tales fuerint, vt vel meritò offendant, vel vitæ consuetudinẽ reddere possint molestam & insuauem potest iudex discessionẽ à pactione permittere, si cætera salua sunt.

Canonistæ in hoc ordine primo loco ponunt hunc casum. Si alteruter post sponsalia, matrimonio nondum completo, votum fecerit, hoc est, monasticam vitam elegerit, solutam aiunt promissionem. Quia scilicet nondum effecti sunt vna caro, completo scilicet matrimonio. Etsi autem nos votum istud, vt contra Deum susceptum, pro nullo habemus, sicuti suprà ostendimus, hoc tamen ex Canone isto colligimus, quòd Gregorius non voluerit solo consensu ratum esse coniugium ante nuptias.

Si quis honestè vixit ante legitimum consensum, ita vt nullo crimine publicè sit notatus, sed postea in infamiam ob quodlidet flagitium inciderit, potest honestæ personæ & innocenti, solutio pacti, modò petatur ante nuptias, concedi.

Si alteruter in grauem morbum & te-

trum inciderit, vt in lepram, gallicam ſcabiem, epilepſiam, phreneſin, poteſt ſanus à pacto diſcedere, præſertim ſi copula non interuenit. Neque enim poteſt quiſquam bona conſcientia illud implere matrimonium, quo vti ſine abominatione non poſsit, quin & ſe ipſum & cæteros perdat, quin & liberos ad perpetuam miſeriam & cõmune Reipub. detrimentum gignat. Ante annos 40. ciuis erat Coronæ epilepſia laborans. Hic vxorem duxit, & ex ea duodecim proles ſuſtulit, in quib. omnibus paternus morbus vt hæreditarius hæſit. An non præſtitiſſet hîc ab iſta pactione diſceſsiſſe? Eos igitur, qui huiuſmodi tetris abominandiſq; morbis laborant, ita vellem eſſe affectos, vt ſic vitæ rationes inirent, vt celibes viuere poſſent ſine delicto, ne infortunium eorum ad multos peruaderet, ſed ſe vnis concluderetur. Quàm enim dulciſsimũ eſt genuiſſe, tam eſt acerbiſsimum videre liberos graui morbo afflictos, quem ſæpè optarent parentes, fieri ſi poſſet, in ſe tranſlatũ potius, quàm eum in liberis ſuis tanto cum dolore aſpicere. Vellem profectò, vt lege caueretur, ne vllis, qui abominandis, hæreditarijs, & incurabilib. morbis laborant, permitterentur nuptiæ, præſertim cùm vide-

antur diuinitus ad celibatum vocari, quibus Dominus ademerit matrimonij, ex bona conſcientia exercendi, poteſtatem.

Si quis vel oculum perdat, vel naſum amittat: vel ei quicquam turpius eueniat, Canones & leges permittunt alteri à pactione nuptiarum diſcedere, ſi non interuenit copula.

Si ſuperuenerit affinitas fornicaria, hoc eſt, ſi ſponſus cognouerit aliquam ex cognatis ſponſæ ſuæ in prohibitis gradibus, ſiue diuinis ſiue humanis legibus, etiamſi ſponſa non cupit repudium, reſcindenda eſt pactio cum priore inita: non ſine animaduerſione in eum, qui fidem priori datam, non ſeruauit.

Permittuntur etiam nuptiæ, ſecundum Canones & leges, virgini aut fœminæ deſponſæ, ſi is, qui cum ea contraxit de futuris nuptijs, diutius inuita ſponſa peregrinetur. Nam illic dolus ſubeſſe videtur. Verùm hîc tempus biennij præſcribi velim, niſi fortè grauiores cauſæ moram iſtam non ferant, de quibus prudens iudex viderit.

Si quis poſt contracta ſponſalia cum vna (cum qua rem non habuit) cum alia contraherit, & cū ea miſceatur, puniatur grauius, alijs in terrorem, ne tam facile reſcin-

ſcindant datam fidem, & impunitas ſceleris multis occaſio ſit peccandi: Sed maneat cum ſecunda, eò quòd cum ea conſummauerit promiſſum matrimonium, quod tamen vix felix & expers moleſtiæ fore ſtatuo.

Ex his repudij caſibus iudicari poteſt de multis alijs, qui vel ſub his continentur, vel his non multum ſunt diſsimiles.

DE DIVORTIIS.

SICVT diuortia triſtoria & grauiora ſunt quàm repudia: ita etiam maior cura in iudice requiritur, ne diuortia contra Dei voluntatem, aut faciat, aut approbet in certiſsimam eorum perniciem, qui non iuſtis de cauſis diuortia faciunt.

Sententiæ doctorum hac in re multum variant. Sunt enim qui vnam ſolummodo cauſam diuortij agnoſcunt. Sunt qui duas admittunt. Non deſunt qui tres iuſtas diuortij cauſas eſſe tradunt. Multi quinque enumerant. Alij adhuc multò plures. Quare etſi in tanta varietate videre, quid ſit ſequendum, difficile eſt: tamen expenſis rationibus ſingulorum, quid nobis videatur tutiſsimum, oſtendemus.

Qui vnam ſolummodo cauſam diuortij

constituunt, nempe adulterium, verbo Christi clarissimo se niti aiunt. Dominus interrogatus Matthæi 19. Num liceat homini dimittere vxorem quamuis ob causam, respondet: An non legistis, quòd qui fecit hominem à principio, masculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Huius causa relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam. Quapropter non amplius sunt duo, sed caro vna. Ex hoc fundamento infert hanc responsionem ad quæstionem propositam: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & duxerit aliam, mœchatur. In his clarissimis verbis insistunt, nullam aliam admittentes rationem diuortij.

Verùm cùm his obijcitur: Paulus præter fornicationem, causam diuortij aliam ponit, 1. Corinth. 7. nempe infidelis desertionem, hoc est, cùm infidelis deserit & discedit maliciosè à pio coniuge. Hîc alij aliter respondent, Augustinus dicit: Infidelitatem esse adulterij quoddam genus atque ideo includi in responsione Christi, quasi verò Christus esset interrogatus de solo diuortio inter coniuges, & non de diuortio illo spirituali, inter Deum & hominem. Quare alia dilutio planè puerilis

est, &

eſt, & ridicula, & indigna Auguſtino. Alij videntur ſibi rem acu, vt aiunt, tetigiſſe, ac illud vidiſſe, quod nemo ante ipſos videre potuerit. Dicunt enim, optimè conuenire inter Chriſtum & Paulum, in diuortij cauſis, modo hæc adhibeatur diſtinctio, quòd aliud coniugium par, aliud impar ſit. Chriſtus, inquiunt de pari coniugio interrogatus, reſpondet, & vnam cauſam diuortij in eo facit, nempe adulteriũ. Paulus autem interrogatus de impari coniugio, ſimiliter reſpondet, vnam cauſam in eo diuortij eſſe, vcdilicet, religionis imparitatem: Quaſi verò Chriſtus de genere vniuerſo interrogatus, hac verborum forma: Num licet homini de quauis cauſa dimittere vxorem, de ſpecie vna reſpondiſſet, & non ad quæſtionem, vt erat propoſita. At Iudæi omnes, inquiunt, fuerunt paris religionis. Verùm hoc falſiſſimum eſt. Fuerunt enim eo tempore diuerſiſsimæ Eſſæorum, Phariſæorum, & Saducæorum ſectæ, quæ non ſolùm inter ſe diſsidebant, verùm etiam pleriq; omnes coniunctis animis & ſtudijs ſe Chriſto opponebant. Neq; defuerunt in iſto populo, cùm hæc quæſtio Domino opponeretur, qui ſanctis Dei nõ minus aduerſati ſunt, quàm Mahometiſtæ hodiè Chriſtianis aduer-

aduerſantur. Hinc videmus & Auguſtinum, & alios, alioqui viros optimos & doctiſsimos, debili niti fundamento.

Verùm qui reſponſum Chriſti Synechdochicôs accipiunt, non deſtituuntur firmis rationibus. Primum enim à genere tanquam à principio concludunt. Moſes, inquiunt, Deut. 24. ob rem turpem permittit diuortium, & exemplum rei turpis ponit adulterium. Licebit igitur ob alias res turpes, & cum infamia coniunctas, fieri diuortia, vt ſunt parricidium, venenum, proditio, vitæ inſidiæ, furtum. Ad hoc confirmandum, teſtimoniũ Pauli adducunt: Si infidelis diſcedit, diſcedat, Non eſt alligatus frater aut ſoror in huiuſmodi. Ecce inquiunt, Paulus diſertè, præter fornicationem, deſertionem cauſam facit diuortij. Nam ſi deſerta perſona non eſt alligata deſertori, profectò non mœchatur, ſi nubet in Domino. Vbi enim nullum eſt vinculum, ibi libertas eſt, ad nouas quærendas nuptias. Iam ex hac Pauli ſententia, vnum ex duobus ſequi neceſſe eſt, videlicet, vel Paulum Chriſto aduerſari, cuius haud dubiè ſpiritu dictante, & ſcripſit, & locutus eſt: vel Chriſti verba accipienda eſſe Synechdochicôs, vt ſub vna certa ſpecie, more ſcripturarum,

rum, genus contineatur, ſub quo conſimiles ſpecies, quo ad ſceleris grauitatem attinet, contineantur. Verùm cum fieri non poteſt, vt Paulus Chriſto ſit contrarius abſque omni dubio Chriſtus ſub fornicationis nomine intelligit etiam crimina, quæ grauitate fornicationẽ vel æquant vel etiam ſuperant. Pius & honeſtus maritus non minus triſtatur ex veneficio, parricidio, & ſacrilegio vxoris, &c. quàm ex adulterio. Quomodo autem hoc dilemma ſolui poſsit ſine ſophiſtica, non video. Huc etiam vel maximè facere putant quæſtionem à Phariſæis propoſitam. Interrogant enim Phariſæi, an liceat quauis de cauſa (vt vſitatum tum erat apud Iudæos) vxorem dimittere. Ad hanc quæſtionem, Domini reſponſionem dirigendam eſſe contendunt, vt ſit eius ſenſus: Non licet vxorem dimittere quauis de cauſa veſtro more, ſed oportet grauiſsimas eſſe cauſas, qualis eſt ſcortatio, vt ſcortatio ſit poſita ſolummodo exempli cauſa. Hoc præterea confirmari exiſtimant teſtimonio Matthæi, qui ex verbis Domini ſic ſcribit cap. 5. Dictum eſt antiquis: Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, det illi libellum repudij: ſed ego dico vobis, quicunq; dimiſerit vxorem ſuam πα-

ἐκτὸς λόγου πορνείας, hoc eſt, præter rationem adulterij, facit eam mœchari. Hîc non πορνεία ſolum, ſed λόγος πορνείας excipitur. Cùm ergo λόγος ſignificat rationem & porportionem, quid vetat Chirſti verba ſic interpretari: Qui demiſerit vxorem ſuam, niſi ob cauſam, quæ eam rationem criminis habet, vt ſcortationem æquet, ac proportionem quandam, quo ad ſceleris grauitatem attinet, cum ſcortatione habeat. Hanc ſententiam multi pij Imperatores ſecuti videntur, qui multa crimina in ſuis legibus enumerant, propter quæ diuortia admittunt.

Sunt autem hæc Iuſtiniani Imperatoris verba in Codice: Sicut enim ſine iuſtà cauſa diſſolui matrimonia iuſto limite prohibemus: ita aduerſa neceſsitate preſſum vel preſſam (quamuis infauſto, attamen neceſſario auxilio) cupimus liberari. Si quæ igitur maritum ſuum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, aut certè contra noſtrum imperium aliquid molientem, vel falſitatis crimine condemnatum, inuenerit: Si ſepulcrorum diſſolutorem: Si ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem: Si latronem vel latronum ſuſceptorem, vel abactorem, vel plagiarum, vel ad contemtum ſui, domuſue ſuæ, ipſa inſpiciente

ciente cum impudicis mulieribus, (quod maximè etiam caſtas exaſperat) coitum ineuntem : Si ſuæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantem : Si verberibus (quæ ingenuis aliena ſunt) afficientem ſe probauerit : tunc repudij auxilio vti, neceſſariam ei permittimus libertatem. Vir quoq; pari fine claudetur, nec licebit ei ſine cauſis apertius deſignatis, propriam repudiare iugalem. Hucuſque Imperator.

Ambroſius affirmat, licere mulieri à viro diſcere de tribus cauſis. Vna, ſi adulter fuerit maritus. Altera, ſi apoſtata, quantum ad religionem. Tertia, ſi vxore per libidinem abuti voluerit, & iuſtum naturalemq; eius vſum inuertere. Sed non rectè concludit Ambroſius, cùm iubeat mulierem manere innuptam, propterea quòd ei non liceat, quod viro, quod profectò falſiſsimum eſt, quantum quidem ad cauſas diuortij, & libertatem nouas quærendi nuptias attinet. Rectiſsimè enim à ſcholaſticis dicitur: Coniuges ad paria iudicantur, quantum quidẽ ad thorũ. Item: Vbi par eſt ratio, par debet eſſe iudicium.

Canoniſtæ, vt ex his verſibus liquet, multo plures diuortij cauſas fecêre, quæ tamen omnes non ſunt probandæ, ſicuti

ex parte suprà declarauimus, & infrà declarabimus. Versus autem hi sunt.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis:
Hæc socianda vetant, connubia iuncta retractāt.

In his versibus, duodecim numerantur impedimenta matrimonij, quæ & vetant contrahenda, & dirimunt contracta. 1. Error, scilicet personæ. Vt cum Iacobo Lia pro Rachel in lectū traditur. 2. Conditio, scilicet seruitutis. Vt si quis contraheret cum serua, quæ se liberam dicebat. 3. Votum, scilicet religionis, seu monachatus. 4. Cognatio, quam triplicem faciunt, naturalem, spiritualem, legalem. 5. Crimen videlicet, si quis gladio vel veneno maritum tolleret, vt eius viduam in vxorem ducere posset. 6. Cultus disparitas, vt si Christianus Iudæam duceret. 7. Vis seu violentia, videlicet, si quis cogat fœminam, vt sibi nubat. 8. Ordo, scilicet sacer, vt si quis subordinatus fuerit in subdiaconum, & supra. 9. Ligamen, hoc est, si quis ligatus est vni, non potest alteram ducere. 10. Honestas, hoc est, publicæ honestatis iusticia. Hac enim cauetur, vt aiunt, ne quis contrahat cum cognatis sponsæ suæ, si illa moriatur ante

nuptias.

nuptias. 12. Impotentia, hoc eſt, inhabilitas corporum ad vſum coniugij.

Quid igitur, dicat aliquis, in tanta opinionum deuerſitate ſequendum eſt? Non eſt difficile, ex ijs quæ diximus, videre, quæ ſit ſententia veriſsima, & quid poſsit iudex bona conſcientia ſequi. Non eſt dubium, Chriſtum ſub ſpecie vna, totum genus comprehendiſſe, quemadmodum firmis argumentis oſtendimus. Verùm longiori diſputatione omiſſa, deſcendamus ad iuſtas diuortij cauſas, hac vna diſtinctione obſeruata: Quædam ſunt vera coniugia, quædam videntur coniugia, & non ſunt. In illorum diuortijs tutiſsimum eſt ſequi Chriſti regulam, rectè intellectam. In his minus eſt periculi.

Vt autem omnia diſtinctius explicentur, Primùm proponemus & explicabimus ſex cauſas diuortij vſitatas. Deinde quoſdam caſus ſubijciemus, quos ad certas regulas examinabimus.

Cauſæ diuortij vſitatæ.

PRIMA, Adulterium.

SECVNDA, Malitioſa deſertio.

TERTIA, Inhabilitas corporum, ad vſum motrimonij.

QVARTA, Error.
QVINTA, Violentia.
SEXTA, Impietas.

Prima causa diuortij.

PRIMA causa diuortij, eaq; iustissima, est adulterium. Verùm hic ante omnia considerandum est, quòd persona lapsa in adulterium, aut semel fortè atque iterum lapsa est, sine infamia publica, aut deploratæ maliciæ est, & prostituit se cum infamia publica. Si semel fortè aut iterum lapsa est, & spes apparet, vt admonita castè viuat, suaderem vt innocens persona peccatum lapsæ condonaret, & in gratiam reciperet, quò tegeretur malum domus suæ, & sepeliretur scandalum. At si ita rea persona vitam instituit, vt nihil nisi domus contaminatio cum scandalo, & pessima alijs exempla ab ipsa possint expectari, omnino abijcienda est, vel magistratus autoritate. Hìc enim locum habet dictum Salomonis: Qui retinet adulteram, stultus est, & iniquus. Item Syrach 25. Si ductum manus tuæ non sequitur, à corpore tuo rescinde eam, & dat ei libellum repudij. Et Chrysostomus: Sicut crudelis est & iniquus, qui castā dimittit: Sic fatuus & ini-

& iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris. Hermes, diſcipulus Pauli, ſic ait: Si ſciuerit vir vxorem ſuam adulterium commiſiſſe, & ea non agit pœnitentiam, ſed permanet in ſuo vitio, reus erit peccati vxoris, & particeps adulterij ipſius, ſi eam retineat.

Diuortium autem in hoc caſu ideò fit, quia cùm adulter vel adultera fit vna caro cum ea perſona, qua abutitur, deſinit eſſe vna caro cum ea perſona, cui iuncta erat matrimonio. Siquidem malitioſe ſeparauit, quod Deus ſanctè coniunxerat. Nam vt matrimonium ex duobus vnum facit: ita adulterium eam copulam nefariè diſſecat, & vnitatem diuidit.

Tametſi autem, vt iam dictum eſt, adulterium eſt per ſe iuſta cauſa diuortij: tamen circumſtantiæ interdum incidere poſſunt, quæ diuortium iuſtè impediunt. Quare hîc nemo debet propria auteritate abijcere perſonam in adulterio deprehenſam, ſed iudicis ſententiam poſtulabit, vt examinetur cauſa cum ſuis circumſtantijs. Huc igitur qualis debeat eſſe iuris proceſſus, quale examen inſtituendũ, quomodo ſententia ferenda, quidq; de damnata perſona ſit ſtatuendũ, adijciam

Cùm igitur petitur diuortium fieri, innocens persona sistat coram iudice personam ream, sed prius literis præfecti consistorij legitimè citatam, idq́ʒ ante sextam septimanam, priusquam sententia feratur, vt rea persona spacium dispiciendi, quæ suam causam concernunt, habeat. Hoc modo citatam & constitutam coram iudicibus, firmis testimonijs adulterij ream conuincet, siue persona quæ accusatur, neget crimen, quod obijcitur, siue non. Sæpè enim fieri potest, vt persona, quæ accusatur adulterij, mentiatur se adulterij ream, idq́ʒ vel isto pacto à duriori coniuge liberari possit, vel etiam vt noceat illi personæ, cum qua consueuisse se dicat, vel alia quauis de causa. Nam innumeræ sunt inquitatis insidiæ. Nullo igitur modo satis erit iudicibus, sicuti quidam existimant, si rea persona de seipsa testimonium ferat. Quod & lege cautum est, qua dicitur: Alleganti propriam turpitudinem non est credendum. Postulet ergo iudex ab actore clara & idonea testimonia, quæ etiam iureiurando confirmentur, vt certo constet, nullũ calumnijs, aut mendacio locum dari.

Persona quæ firmis testimonijs conuicta est de adulterio, non statim damnanda est,

da eſt, ſed iudex, priuſquam diuortij ſententiam feret, duplex inſtituet examen: Vnum actoris, alterum reæ perſonæ. Ab actore quæret, num ipſe ſit alienus à crimine, num habeat teſtimonium magiſtratus ſui, & paſtoris, de ſua innocentia. Nam illum mundum eſſe oportet, qui alterum propter immundiciem abijcere decreuit. Quod ſi actor ſuam innocentiam teſtimonio magiſtratus ſui, & paſtoris probauerit, & deprehenſus fuerit eorum teſtimonio innocens, iudex ſe vertet ad ream perſonam examinandam. Fieri enim poteſt, quòd rea perſona, & conuicta de adulterio, habeat aliquid occultum, quod accuſatori obijciat, quo diuortium impediri poteſt.

Verùm, vt ad certa capita omnia reuocemus, ea quæ ſequuntur, diuortium in hoc caſu impediunt.

PRIMVM, ſi is, qui diuortium petit propter coniugis adulterium, eodem ſcelere contaminatus deprehenditur, non permittetur diuortium, modo par ratio ſceleris ſit. Huius ſententiæ iuſtiſsima ratio eſt. Nam cùm rea perſona ob TVRPITVDINEM FACTI excludi petitur, ſequitur, non abijciendam eſſe ab æquè ſcelerato. Nihil inquius eſt, ait Au-

gustinus, quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si ipse maritus conuincitur fornicari. Et Erasmus ait: Maritus adulter non habet ius diuertendi ab adultera, quam docuit impudicitiam. Huc facit, quòd coniuges iudicentur ad paria, quantum ad thorum attinet. Non igitur potest vir, qui fidem non seruat, vel cogere vxorem vt seruet, vel eam ob adulterium excludere.

Quid si, inquies, alter coniugum vitam corrigit piè & castè viuendo, eluitq́ maculam pœnitentia: Alter verò manet inemendabilis, & quotidiè magis se immergit in adulterij cœnum, faciendum est? Num is, qui vitam correxit, debet retinere personam inemendabilem, cum perpetuo suæ domus dedecore? Nequaquã. Nam hîc par ratio sceleris non est. Qui enim vitam correxit, & emendauit piè & castè viuendo, habetur apud Deum & Ecclesiam innocens. Quare pius magistratus, poterit illum sententia diuortij liberare ab inemendabili & incurabili membro, secutus exemplum periti medici, qui cùm affecta membra in humano corpore curat, quod curationem admittit, fouet, & conseruat: quod autem putrescit indies magis magisq́, & insanabile permanet,

abscin-

abſcindit, ne ſanatum & reſtitutum membrum ſimul cum incurabili pereat.

SECVNDVM, Si maritus proſtituit vxorem, non poteſt adulteram excludere, cùm ipſe ſceleris autor exiſtit. Quid enim iniquius eſt, quàm vindictam petere eius criminis, cuius ipſe præcipuus es autor? Proſtitutionis rationem habet excluſio nocturna, cùm miſera fœmina fugiens ſæuitiam mariti, cogitur alienum tectũ quærere, eiecta domo à marito. Maritum enim qui hoc facit, iudico non minus ſceleratè agere, quàm ſi vxor excluſa, & quodammodo abſciſſa à marito, ſcortatione ſe pollueret.

TERTIVM, Si vxor credidit virum defunctum, & nupſit alij, non debet à marito reuerſo propter adulterium abijci. Non enim malitia, ſed ignorantia peccauit. Quare & iuſtum cenſeo, vt maritus eam in gratiam recipiat. Verùm ſi maritus abfuit propter infame factũ, & poſtea, reconciliatus magiſtratui, reuertitur, & repetit vxorem, non eſt cogenda honeſta fœmina, vt ad infamem maritum redeat, ſed maneat apud poſteriorem, præſertim ſi venia impetrata à iudice, nupſit.

QVARTVM, Si cognita fuit ab aliquo, quem proprium maritum fuiſſe cre-

didit, non culpa, ſed error eſt iudicandus.

QVINTVM, Si mulier vi compreſſa eſt, non debet ob iniuriam, quæ paſſa eſt, puniri. Non enim qui patitur, ſed qui facit iniuriam, puniendus eſt.

SEXTVM addunt Canoniſtæ, Si maritus, poſtquam culpam vxoris deprehendit, cum ea conſueuit, loco reconciliationis habebitur, adeò vt perierit marito inſonti ius omne dimittendi adulteram. At ego non video, cur cuiquam fraudi debeat eſſe ſua clementia, qui ſemel atque iterum ignoſcit confitenti, & emendationem pollicenti, & redintegrata gratia non abſtinet ab vxore, ne præbeat occaſionem relabendi, cur is, veluti fautor alienæ nequitiæ, ſpoliatur iure dimittendi, ſi compererit inemendabilem.

Poſtquam autem omnia ad iſtum modum diligentiſsime examinauit iudex, & deprehendit, actorem non iuſtè culpari, nec vllam conſorti ſuæ euidentem præbuiſſe cauſam ad peccandum, diſpiciet iudex, num hortatio ad condonationem iniuriæ, videlicet, vt perſona quæ offendit, recipiatur rurſus in domum innocentis, ſit è re eccleſiæ, reipublicæ, & perſonæ offenſæ, nec ne. Si videtur eſſe locus emendationi, & conditio perſonæ offenſæ hoc

ſæ hoc ferre poteſt, hoc eſt, ſi perſona innocens priuatam vitam degit, & ad functionem aliquam honeſtam in Republica aut Eccleſia parum idonea videtur, poteſt iudex hortari innocentem, vt condonet offenſam, & recipiat rurſus in ſua promittentem emendationem, & ſuppliciter petentem veniam, ſed non coget autoritate. Nam ſi hoc faceret, contra iuſticiam faceret, & boni iudicis officio non fungeretur.

Verùm ſi innocens perſona in dignitate aliqua eſt conſtituta, hoc eſt, ſi vel fungitur aliquo ſublimi officio in Eccleſia aut Republica, vel fungi aliquando poterit, non patietur iudex reconciliationem fieri, ita vt rurſus rea perſona iungatur ei quam offendit, tantum abeſt, vt ad eam hortetur. Nam ea reconciliatio & cohabitatio redderet innocentem inidoneum ad publici muneris functionem, vt in quem infamia conſortis redundaret, non ſine iniuria & damno Eccleſiæ & Reipublicæ. Triſte exemplum huiuſmodi caſus vidimus Anno 1547. Nam cùm vir pius, & præclarum in Eccleſia Dei organon, vellet ſtupratam ab alio coniugem retinere, Rex ipſe Chriſtianus, eius nominis tertius, cum ſenatu regni, & Academiæ,

prudenter cogitantes, quid inde incommodi ſequeretur, compulerunt optimum virum, etſi valdè reluctantem, vt ream perſonam dimitteret, ne ipſe, qui innocens erat, redderetur functioni, qua ſumma cum laude fungebatur, inutilis. Non ergo debet iudex hortari ad iterandam cohabitationem, ſi viderit eam vel Reipublicæ, vel Eccleſiæ nocituram, ſed potius ſua autoritate eam impedire, optimi Regis exemplo.

Porrò cùm reconciliatio, & iterata cohabitatio locum non habet, iudex ſententiam diuortij grauiter, vt vicarium Dei decet, pronunciabit, ac innocenti perſonæ liberum faciet, ſectandi alias nuptias, quandocunque velit, nullo termino præſcripto, modo in Domino.

Sed quid de liberis natis, aut conceptis ante latam iudicis ſententian, & quid de rea perſona ſtatuendum? Sit ne illi omnis ſpes nouarum nuptiarum adimenda? De priori huius quæſtionis parte Canones & leges rectè ſentiunt, de poſteriori minimè.

Quantum autem ad liberos attinet, iuxta leges & Canones, legitimi habebuntur in coniugio nati, & concepti latam ſententiam, niſi fortè ex tempore natiuita-

tiuitatis colligi poteſt adulterinus fœtus, vt ſi maritus tempore conceptionis, abſuiſſe probatur, hoc eſt, integris duodecim menſibus ante partum. Neq; debet probrum parentum liberis obijci, modo ipſi improbi non ſint. Vnde Chryſoſtomus: Qui virtute propria decóratur, parentum ſuorum opprobrijs non dedecoratur. Et Hieronymus: Non in ſeminibus, ſed in voluntate naſcentis, cauſa vitiorum eſt atque virtutum.

Quantum autem ad ream perſonam attinet, ſi magiſtratus ciuilis eam morti non adiudicat, id quod meritò facere deberet, multi ex patribus iudicarunt, eam indignam eſſe nouo coniugio, quæ tam ſacrilegè ordinationem Dei violaſſet, & vinculum, quod Dominus ipſe ligauerat, tam perfidè rupiſſet. Fateor equidem indignam eſſe, ſed miſericordiæ Domini multæ ſunt, quæ faciunt, vt obliuiſcatur peccatorum eorum, qui ſe ad illum in vera pœnitentia conuertunt. Quare iudico non prorſus reæ perſonę & pœnitenti adimendā eſſe ſpem noui coniugij: Sed propter diſciplinam in Eccleſia ſeruandā, tria facienda ſunt: Primùm exploranda eſt reæ perſonæ ſeria pænitentia, idq; ad certum tempus, prout videbitur iudici ſufficere,

habita

habita ratione infirmitatis, & insidiarum diaboli. Deinde prohibebitur rea persona, ne illi nubat qui se polluit adulterio, excepta causa, quam infrà indicabimus. Nam qui vel ducit quam polluit adulterio, siue viuente viro siue mortuo, adulterium continuare videtur. Ideo Leo rectè dixit: Nullus ducat in vxorem, quam adulterio polluit. Idem quoq; Augustinus sentit. Neq; huic sententiæ rectè opponitur Dauidis exemplum. Non enim ad exempla, sed ad leges vita instituenda est, nisi exempla cum legibus congruant. Tertio iubebitur rea persona, si alias quærit nuptias, mutare locum, & eò se conferre, vbi ipsius turpitudo non innotuit. Hanc disciplinam vtilem esse iudico, quæ etiam seruatur in ducatu Saxonico, & in alijs Ecclesijs reformatis. Nisi enim hæc disciplina seriò seruetur, breui omnia adulterijs plena erunt. Quare optarem, vt magistratus, cui à Deo gladius traditus est, in vindictam malorum operum, in hac re suum faceret officium.

Quidam huic concessioni, qua concedimus reæ personæ nouas nuptias, opponunt dictum Pauli, 1. Cor. 7. Vxor à viro ne separetur. At si separata fuerit, maneat innupta. Paulus hîc non loquitur de mulie-

muliere, quæ cogitur ſententia iudicis à viro, propter adulterium diſcedere: Sed de voluntaria mulieris à viro defectione, propter impatientiam, aut alias moleſtias domeſticas, quæ ſæpè incidunt. Græcus ſcholiaſtes rectè reſtringit hoc dictũ; cùm ait: εἰ μή τι ἐπὶ λόγῳ πορνείας.

Quòd autem Canoniſtæ putent innocentem ſolui, & ream perſonam manere ligatam, falſum eſt. Non enim manet ligatio, niſi maneant qui ligantur. Si ergo maritus ſolutus eſt legitimè, non manet vxor ligata marito. Nam alioqui maritus ſimul ligatus eſſet. Sed deſolutione vinculi coniugalis, in prima tractatus huius parte, plura diximus.

Secunda cauſa diuortij.

Secundam cauſam diuortij Paulus 1. Corint. 7. ponit, hiſce verbis: Si infidelis diſcedit, diſcedat. Non eſt enim ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi. Hic Paulus loquitur de coniugio, in quo alter coniugum fidelis eſt, alter infidelis. Nam quia ſuaſerat Paulus, ne fidelis infidelem coniugem, modo conſentit ſecum habitare, dimittat, poterant hoc modo interrogare: Quid faciet igitur fidelis, ſi infide-

infidelis se deserit? Respondet Apostolus: Si infidelis discedit, discedat, hoc est, pius æquo animo ferat, si infidelis se deserit. Rationem regulæ subiungit: Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, hoc est, Si acciderit infidelibus matrimonio iunctis, vt eorum alter, post initum matrimonium, fidelis efficiatur, alter verò maneat pertinax in sua infidelitate, atque insuper odio religionis, sua sponte piam personam deserat non est seruituti subiectus frater aut soror, hoc est, fidelis persona deserta, libera est à vinculo coniugij. Si libera, certè nouas sectari nuptias, ei non denegabitur.

Porrò qui putant Paulum aduersari Christo, nec Christi, nec Pauli verba rectè perpendunt. Christus loquitur de abijciente temere coniugem, quod minimè licere affirmat. At Paulus loquitur de persona iniustè deserta, cui magistratus opem ferre debet, vt possit piè & tranquillè viuere, quod fit, dum ei nouas nuptias concedit. Breuiter, Christus loquitur de faciente diuortium, Paulus autem de patiente diuortium. Sententiam illorum, qui ideò existimant Paulum pronunciare, desertam personam liberam esse, quia infidelitas est species scortationis, & eorum opinio-

opinionem, qui Christum aiunt de pari, Paulum verò de impari loqui coniugio, suprà refutaui.

Hanc speciem desertionis Lutherus, & alij excellentes Theologi, rectissimè ad genus, hoc est, quamlibet malitiosam desertionem transferunt, videlicet, cùm quis tædio vel odio piæ & honestæ vxoris discedit, non coactè, sed sua sponte, vt alios fortè amores sectetur, siue fortunas quærat. Ratio autem, cur ex specie genus concludunt, hæc est, Paulus 1. Timoth. 5. ait: Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Qui autem deserit vxorem piam, seu quæ deserit maritum pium, non suorum domesticorum curam habet. Proinde fidem abnegauit, & infideli est deterior. Iam si talis desertor est infideli deterior, profectò multò minus expectandus est, quàm simpliciter infidelis. Nam perfidia infidelem superat. Huc facit quòd Paulus causam liberationis coniugis fidelis, à seruitute coniugis infidelis, nō statuit infidelitatem discedentis, (Nam suprà pronunciauit, infidelitatem non esse iustam diuortij causam) sed discessum infidelis. Præterea non dubium est, piam & honestam fœminā desertam,

iustè

iuſtè liberari à deſertore., qui ſe à ſuô corpore abſcindit, & malitioſè ſpoliat iure corporis ſui: Quæ res profectò honeſtæ fœminæ non minus triſtis eſt, quàm adulterium mariti præſentis. Idem iudicandum eſt, de viro, ſi vxor eum ſimili malitia deſeruerit.

Porrò cùm innocens perſona & deſerta conqueritur ſe deſertam eſſe, & non poſſe caſtè extra coniugium viuere, petat à iudice poteſtatem, nouas quærendi nuptias, quam poteſtatem ei concedat iudex, Sed hiſce conditionibus: Primum deſertæ perſonæ triennium expectandi deſertorem præſcribatur. Fieri enim poteſt, vt deſertor interea temporis animum mutet, & ductus pœnitentia, redeat ad deſertam. Deinde hoc tempore exacto, tribus vicibus in publico placito curet deſerta perſona deſertorem citari. Poſt hæc, ſi comparere nolit deſertor, nec per literas aut nuncium certiorem reddiderit deſertam de reditu ſuo, veniat deſerta ad iudicem, triplici teſtimonio munita. Primò, quod vixerit honeſtè & modeſtè, & cum marito, à quo nunc eſt deſerta, & toto deſertionis tempore. Secundò, quòd triennium poſt deſertionem ſit exactum. Tertió, ternæ citationis in publico placito. His

to. His ita ordine geſtis & examinatis, ſumma cum diligentia & grauitate, iudex faciat innocenti & deſertæ perſonæ facultatem nubendi alij, cui vult in Domino. Idem iudicium ſit viri à muliere deſerti.

Cæterùm, ſi fœmina moroſè & proteruè cum eo, à quo ſe deſertam conqueritur, vixiſſe conuincitur, vt illa quidem malitia viciſſe, hic verò impatientia victus eſſe videatur, iubeatur adhuc alterum triennium expectare, in pœnam ſuæ aduerſus maritum contumaciæ. Hanc enim pœnam, ſua moroſitate & proteruia, iuſtiſsimam meruit. Hoc tempore, hoc eſt, duplicato triennio, lapſo, ſi continere non poteſt, fiat ei, propter deteriora cauenda, nubendi facultas.

Verùm ſi fœmina teſtimonium habet, ſe placidè humaniter & caſtè cum marito præſente vixiſſe, & poſtea ipſo deſertionis tempore, hoc eſt, intra triennium illud, quo deſertor expectandus erat, ſe polluit ſcortatione, nolim iudicem ei nuptias permittere in ea ciuitate aut prouincia, vbi ſe polluit, ſed vt iubeat eam aliò proficiſci, vbi minus nota eſt, illicꝙ nubere in Domino, ſi continere nequit.

Quid ſi fœmina, quæ caſtè & placidè cum marito deſertore vixit, exacto trien-

nio, quo exſpectandus erat deſertor, humana infirmitate lapſa (præſertim cùm iam deſperarit de reditu deſertoris) peccarit? Hîc puto miſericordiam requirere, vt infirmitatis muliebris habeatur ratio, & permittatur ei potius honeſtè nubere, quàm impurè viuere in certiſsimum animæ ſuæ interitum. Idem iudicium ſit de marito deſertore.

Tertia diuortij cauſa.

Inhabilitas corporum ad vſum matrimonij, tertia diuortij cauſa eſt, & poterit hæc inhabilitas eſſe, & in maſculo, & in fœmina, vt Conſiſtorijs notum eſt.

Inhabilitas viri plures poteſt habere cauſas. Alij enim natura ſunt Eunuchi, hoc eſt, inepti ad coniugium, de quibus Chriſtus Matth. 19. Alij voluntate ſunt facti Eunuchi, vt Origines, qui ſeipſum caſtraſſe dicitur. Alij in morbo longo inhabilitatem cõtraxerunt. Nonnulli per violentiam facti ſunt inidonei. Interdum etiam etſi rariſsimè, occurrunt contrario malo laborantes, ex quo inhabiles ſunt ad vſum coniugij. Nonnunquam faſcino & veneficio adeò inhabiles redduntur viri, vt nunquam ſanari poſsint. Fœminæ

inhabi-

inhabilitas occultior eſt, videlicet, cùm congreſſum viri ꝓpter naturæ vitium, aut incurabilem morbũ ferre, vel omnino nõ, vel non ſine valetudinis periculo poteſt.

Quantum autem ad inhabilitatem viri attinet, plura ſunt ordine iudici perpendenda. Primum, an præceſſerit nuptias. Secundũ, aut ſit ſubſecuta nuptias. Tertiũ, an ſit curabilis. Quartũ, an eius rei mulier fuerit conſcia ante nuptias. Pro hac enim varietate variabunt & iudicum ſententiæ.

Si inhabilitas in maſculo præceſsit nuptias, in materia coniugij, vt vocant, peccatum eſt, & poteſt liberari perſona ſana, quæ diuortium petit. Non enim fuit verũ coniugium. Siquidem non legitimè conſentiunt, cùm vnus fallit, alter errat, fallit impotens, errat potens. Cùm ergo Deus nec fallaciam, nec errorem probat, non eſt dicendus eos coniunxiſſe. Proinde iudex, ſi intellexerit ex probationibus, incurabile vitium eſſe, mox declarabit ſuo teſtimonio, non fuiſſe matrimonium. Verùm ſi ſpes ſit curationis, triennium ſtatuatur, in quo patienter expectetur curatio: quæ ſi fruſtrà tentata fuerit, iudex pronunciabit coniugium nullum fuiſſe, & liberum faciet ſanæ perſonæ alias quærere nuptias, quocunq; tempore voluerit.

Si ſubſecutum eſt vitium poſt nuptias, & poſt complexum maritalem coniugũ, nullo pacto permittendũ eſt diuortium: Cùm nullos ob morbos incidentes, poſt nuptias deceat coniuges à coniugio conſummato diſcedere. Fortuna enim afflicta, ſi abſit culpa, petienter in coniugio ferenda eſt.

At ſi quis vel ferro ſeipſum caſtrauit poſt nuptias, vel pharmacis ſe ludo Veneris inutilem reddidit, vt homicida magiſtratui puniendus tradatur, vt diuortio per gladiũ facto, ſanæ perſonæ conſulatur.

Si alter fuit conſcius infirmitatis alterius ante nuptias, cogantur ſimul habitare, & alia officia ſibi mutuo præſtare. Nam perſona conſcia vitij alterius, abſq; dubio fraudem meditata eſt, quæ fraus non debet illi prodeſſe, ſi poſtea diuortium petat.

Porrò quantum ad inhabilitatem fœminæ attinet, ſi eſt perpetua, fallacia & error fuit, itaq; nullum matrimonium. Si vel ætate vel arte inhabilitas corrigi poteſt, cum patientia expectanda eſt curatio triennium. Verùm ſi inhabilitas in fœmina ſecuta eſt nuptias poſt maritalem congreſſum, ex morbo aliquo, æquo animo eſt ferenda, quemadmodum de viro diximus.

Porrò

Porrò ne fallatur iudex, non erit contentus ſimplici narratione, ſiue vterq; fateatur inhabilitatem, de qua alter coniugum conqueritur, ſiue alter ſolummodo. Nam vt non eſt credendum alleganti propriam turpitudinem: ita nec credenda eſt inhabilitas corporum, ſine firma probatione, quæ per honeſtas matronas inſtituetur, ſi de fœmina agitur, per iuramentum verò & externa ſigna probabilia, ſi de viro dubitatur. Hæc ſint ita caſtis caſtè dicta: ab impuris ſermonibus monachorum volens abſtinui, qui craſsius de hiſce rebus loquuntur, quàm vt deceat humanum pudorem.

Quarta cauſa diuortij.

Errorem propoſuimus, quartam diuortij cauſam eſſe, cuius aliquoties ſuprà meminimus. De hoc tenenda eſt regula: Errantis voluntas nulla. Canoniſtæ in hoc argumento, vt antea quoque monuimus, quadruplicem errorem faciunt, videlicet, perſonæ, conditionis, fortunæ, qualitatis: quorum duos priores, videlicet perſonæ & conditionis, ad ſubſtantiam, reliquos autem, videlicet fortunæ & qualitatis, ad accidentia matrimonij referunt.

Substantiæ, aiunt, partes sunt materia, videlicet personæ ipsæ contrahentes, & forma, videlicet, ipsa matrimonij obligatio consummata. Error ergo in persona (vt illi volunt) vitiat matrimonium, vt materia: Error in conditione, vitiat coniugium, vt forma: vt cùm putatur esse liber, qui post nuptias deprehenditur esse seruus. Propter hos errores dirimunt Canonistæ matrimonium, non autem propter errorem fortunæ, vt si quis iactet se Crœsum, cùm sit Codrus, nec qualitatis, cùm pro virgine nubit, quæ est corrupta. Ego autem matrimonio iam consummato illis assentior, qui propter qualitatis errorem, videlicet, cùm, quæ pro virgine habebatur, corrupta est deprehensa, posse dirimi matrimonium statuunt. Nam siue vitiata fuit ante sponsalia, siue post sponsalia, sed ante nuptias exclusionis sententiam meretur. Si enim ante sponsalia fuit corrupta, siue sponte, siue per vim, & nihilominus vt virgo pacta est de futuris nuptijs, fraudulenter sponsum fefellit, & sponsus manifesto errore deceptus est, putans virginem, quæ fuit corrupta. Licebit igitur honesto viro etiam matrimonio consummato conqueri de fraude & errore, & potest iudex illum liberare, qui tam turpiter dece-

deceptus eſt (modo alioqui ſit honeſtus) idque propter turpiſsimam fraudem, & manifeſtum errorem. At ſi poſt ſponſalia, ſed ante nuptias eſt corrupta, tunc ſi id ſponte factum eſt, ab adulterij crimine non eſt aliena, vt quæ tam ſacrum fœdus de promiſsis nuptijs perfide violauerit. Quare etiam par eſt, vt adulterij ſententiæ ſubiaceat. At ſi per vim compreſſam ſe dicat, conſentaneum non eſt, cùm ante nuptias de tanta iniuria non ſit conqueſta. Etſi autem probare poſſet, vi ſe compreſſam eſſe: tamen à fraudis vitio non liberatur, quæ vim ſibi illatam tacuit. Breuiter igitur in hunc modum concludo, Si vel firmis teſtimonijs, vel ex vtero prægnante, vel ex partus tempore fuiſſe corrupta, quæ pro virgine nupſit, poterit honeſtus vir agere contra corruptã tanquã adulteram, & diuortium petere, præſertim cùm Deus iubeat illam vt adulteram puniri, Deut. 22. & poſt innocens perſona alias nuptias in Domino quærere.

Quid, inquiet aliquis, dicendum eſt de diſtinctione Graſsiani, qui alium errorem ſubſtantiæ, quo ſoluitur matrimonium, alium accidentium, quo non ſoluitur matrimonium, eſſe dicit? Profectò in tanta re nimis ridiculè dialecticis argutijs nugatur

Gratianus. Quis enim vnquam iure dixerit, magis pertinere vel ad ſubſtantiam perſonæ libertatem & ſeruitutem, quàm diuitias, virtutes, & vitia? An non hæc omnia ſunt in perſonis accidentia? Tu putas hunc eſſe liberum, qui eſt ſeruus, atq; ideò in ſubſtantia erratum dicis? An non prorſus ſimili modo erratur, ſi putas hanc eſſe virginem, quæ eſt meretrix? Profectò vtrobiq; erratur in accidentib. Nam ſiue quis liber ſit ſiue ſeruus, ſiue diues ſiue pauper, ſiue virgo, ſiue meretrix, ſalua manet ſubſtantia perſonæ, & error ſolummodo eſt in qualitate. Similitudines quas adfert Graſsianus de agro vendito Marcello, & occupato poſtea à Paulo, qui ſe Marcellũ mentitus eſt: Et de aurichalco oblato pro auro promiſſo. Item de prælatura tenui, quam quis putauit eſſe diuitem. Et de vinea, quam putauit eſſe vberrimam, quæ tamen ſterilis inuenta eſt, nihil planè ad rem faciunt Cœcus enim eſt, qui non maximam diſsimilitudinis rationem hîc eſſe videt. Quare Graſsiano hæc tria oppono: Primum, Errantis voluntas nulla. Secundum, contractus bonæ fidei, cui dolus dedit cauſam, ipſo iure nullus. Tertiũ, lex diuina expreſſe permittit eiuſmodi ſtupratam deſerere, & mandat eam obrui lapidib.

Quin-

Quinta diuortij cauſa.

Quintam diuortij cauſam diximus eſſe violentiam, de qua, priuſquam meum conſilium dabo, aſcribam Philippi Melanchthonis ſanctiſsimæ memoriæ ſententiam, cuius verba in libello de coniugio hæc ſunt: Cùm textus Matth. 19. tantum faciat mentionẽ adulterij, valde pugnant aliqui, non poſſe fieri diuortia, propter ſæuitiam & inſidias vitæ ſtructas. Sed in codice lex Theodoſij, quam exiſtimo graui deliberatione piorum ſcriptam, vt tunc vſitata diuortia reſtringeret ad certos caſus, concedit diuortium etiam in his caſibus. Etſi autem aliqui reijciunt hanc legem, & contendunt eam ab Euangelio diſſentire: tamen hi non rectè intelligunt diſcrimen legis & Euangelij. Et cùm expreſſè dicat Dominus: In politia Moſi diuortia permiſſa eſſe, propter duritiam cordis, ſignificat aliam eſſe gubernationem hominum ſanabilium, qui ſunt membra Eccleſiæ, & volunt obtemperare Euangelio, aliam politiam impiorum & contumacium, qui frenos legum pati nolunt. Si quis eſt igitur talis maritus, qui ſæuitiam in coniugem exercet, & admonitus

à pastoribus, non desinit furere, & domesticæ Ecclesiæ inuocationem turbare, & vxorem ita crudeliter tractare, vt vita in periculo sit, hic certè magistratus politici imperio cohercendus est, qui non solùm vitam personæ innocentis tueri debet, sed etiam debet eius conscientiæ consulere, ne fracta dolore & indignatione tandem abijciat inuocationem, aut aliquid iniustè faciat, vt dicitur: Furor fit læsa sæpius patientia. In eo casu in persona crudeli non pertinente ad Ecclesiam, magistratus politicus Theodosij lege vti posse videtur: Imperia politica vult Deus honori esse bonis, & terrori malis. Vult Deus tegi eos, quorum mores sunt sine scelere. Vult eis concedi pacem ad inuocationem, ad educationem, ad institutionem sobolis. Vult latrones reprimi, siue domi, siue foris latronicia exercent. Non desunt vnquam in imperijs homines contumaces, iniusti & ἄστοργοι, excercentes in suos iniustam sæuitiam, quales nominat Dominus in hac concione duros corde. Hactenus verba Philippi retulimus. Huius viri sententiam videmus esse, vt innocenti personæ succurratur diuortio, & habeatur conscientiæ ipsius ratio, hoc est, vt permittatur illi nubere, si continere se

non poteſt. Nunc breuiter noſtrum ſubijciemus conſilium.

Cùm maritus, vt leo, omni depoſita pietate & humanitate, cum vxore habitat, tyrannicè & crudeliter verbis & verberibus eam tractans, adeò vt miſera mulier vitæ ſuæ metuat: Hîc iudex primum diligenter, quantum fieri poteſt, inquiret ſæuitiæ cauſas. Deinde ijs, ſi fieri poteſt, cognitis, reconciliationi grauiter ſtudebit. Tum ſi periculum videtur imminere innocenti, eximet eam periculo non diuortio, ſed ſeparatione domeſtica, idque ad triennium, ne quid deterius fiat. Præſertim cùm natura doceat, eos non poſſe aut debere cohabitare, intra quos continua ſunt diſsidia: & eſſet profectò crudele, periclitanti non ſubuenire. Triennij memini, quia tantum temporis velim tribui ſtudio reconciliationis. Verùm ſi fruſtrà tanto tempore reconciliatio tentatur, iuſtum fiat diuortium, & innocens ab impari liberetur iugo. Et cùm non dubiũ ſit huiuſmodi violentiam mulieri piæ & honeſtæ multò triſtiorẽ eſſe, quàm ſi maritus adulterium cõmitteret, & ſibi pacificè permitteret viuere: ſuaderem innocentis conſcientiæ conſulẽdum eſſe nouis nuptijs, modo continere non poſsit, aut eius vitæ

ratio

ratio alioqui mariti auxilium postularet. Canones ista statuunt, quando sæuitia viri tanta est, vt vxor non posit securè cum eo sine vitæ periculo versari, ac ne quidem præstita sufficienti cautione, tum matrimonium iure separari, quo ad thorum attinet. Sed duriores sunt Canones, cùm non innocentis conscientiæ consulant. Quare Imperatoris & Philippi sententiam Canonib. præferendam esse iudico. Nam cùm Christus non corrigit, sed excusat Mosen, qui propter duriciem cordis permisit diuortia fieri, excusandus est etiam pius magistratus hodiè, qui succurrit tyrannide & sœuitia iniustè presis.

Si quis obiecerit dictum Pauli: Vxor à viro non discedat. Quod si discesserit, maneat innupta, aut reconcilietur viro. Respondeo, aliud esse loqui de voluntaria & temeraria discesione, de qua Paulus agit, aliud de coacta & necessaria, qualis ea est, de qua hîc agimus, vbi locus reconciliationi nullus relinquitur.

Cæterùm crudeli isti leoni, omnem spem nouarum nuptiarum ademtam velim, præsertim viuente læsa parte, siue in matrimonio, siue extra matrimonium. Huiusmodi enim pœna iustè infligitur bestiæ sæuienti & violento, qui Dei ordinationem

tionem adeò proteruè pedib. conculcat.

Si obijcitur, non poſſe eum continere, igitur concedendum eſſe illi remedium diuinitus ordinatum, hoc eſt, coniugium. Reſpondeo, magiſtratus officium eſſe, ipſius libidini mederi, idque eo remedio, quod Deus morbo tyrannidis & violentiæ curando deſtinauit, hoc eſt, gladio.

Quæ hactenus diximus, ſic accipi volo, ſi fœmina ipſa culpa caret. Nam ſi æquè ſæuit in maritum verberib. & verbis, iudico ſeparationem fieri debere, omni ſpe nouarum nuptiarum vtriſque ademta, vt vel iſto pacto in gratiam mutuam redire cogantur.

Sexta diuortij cauſa.

Sextam diuortij cauſam propoſuimus eſſe impietatem in Deum. Hæc impietas in Deum cum pertinaci ſtudio & indefeſſo conatu pertrahendi piam coniugem in eandem impietatem coniuncta, iuſtè matrimonium ſoluit, quemadmodum docebimus. Hanc impietatem diſtinguo ab infidelitate, de qua Paulus loquitur 1. Cor. 7. cùm ait: Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, ne dimittat illam Et ſi qua mulier habet

habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, ne dimittat eum. Huius præcepti seu consilij paulò infrà rationem subiungit Apostolus, hisce verbis: Vnde enim nosti mulier, an virum saluum facias? aut vnde nosti vir, an mulierem saluam facias? Infidelitas, de qua hîc Paulus loquitur, est eius, qui nondum didicit Christum, nec illi nomen dedit, de quo tamen spes est, vt audito & cognito Euangelio, conuertatur, & fiat membrum Christi. Ab eo qui talis est, Paulus non vult mulierem discedere, sed manere cum illo, hac scilicet spe, vt sana doctrina & sancta conuersatione eum ad Dominum conuertat, quo saluus fiat. At impietas, de qua hîc loquimur, est vel deficientis prorsus à religione Christiana, vel ruentis in hæresin perniciosam, quæ tametsi externam Christi confessionem retinet, fidei tamen fundamentum euertit. Est ergo duplex impietas hæc, videlicet ἀποστασία & hæresis.

Ἀποστασία est blasphemia in Spiritum sanctum, videlicet, cùm quis à vera religione, qua imbutus erat, perfide deficit, & Christo non solùm renunciat, verùm etiam eum in suis membris persequitur, adeò vt nihil illi sit carius, nihil optabilius, quàm posse secum omnes à Christo auer-

auertere, in eorum certiſsimam damnationem,& in Chriſti contemtum. An non putas honeſtam & piam coniugem,potius ferre velle mille in marito adulteria, quàm in hanc incurabilem blaſphemiam, cum æterna maledictione & damnatione coniunctam? Abſcindit enim ſe alias apoſtata à corpore Chriſti,in quo ſolo eſt ſalus: coniungit ſe Satanæ hoſti Chriſti,ac inſuper ſtudet pertinaciter & indefeſſè piam coniugem pertrahere in ſuam blaſphemiam. Quid hic faciet pia fœmina? profectò ſi propter inſidias vitæ ſtructas, licet diuertere à violento marito, multò magis licebit ab eo diſcedere,qui animam perdere conatur, cuius multò maiorem curam pios oportet habere, quàm fortunarũ & corporum ſuorum. Paulus 2. Cor. 6. dicit: Ne ſitis iuncti cum infidelibus. Quæ enim eſt participatio iuſticiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quis autem conſenſus Chriſti cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? Cùm igitur de hoc impietatis genere, hoc eſt, de ἀποστασία, ſeu vniuerſali defectione à Chriſto, & de pertinaci ſtudio conatuque ſe abducendi à Chriſto, conqueritur alter coniugum, iudex cognita veritate

poteſt

poteſt piam & innocentem perſonam ſententia diuortij liberare, præſertim cùm huiuſmodi apoſtatæ diabolico ſpiritu agitentur, adeò vt qui piè decreuit viuere, & perſeuerare in vera religione, non poſsit ſine periculo ſalutis ſuæ.

Alterum impietatis genus eſt hæreſis, quæ non eſt vniuerſalis defectio à Chriſtiana religione, ſed tantum alicuius falſi dogmatis electio & defenſio. Hæc hæreſis aut eſt in fundamento, hoc eſt, contra articulos fidei directè: aut non eſt in fundamento, vt quæ poſsit ſtare cum articulis fidei. Deinde hæreſis, quæ eſt in fundamento, vel eſt curabilis, vel pertinax. Si eſt curabilis, expectanda eſt patienter emendatio. At ſi eſt pertinax, hoc eſt, ſi curari non poteſt, vt quæ quotidiè fiat peruicacior, radicem egit, vt euelli non poſsit, de hac præceptum Pauli ad Titum 3. teneatur: Hæreticum hominem poſt vnam & alteram admonitionem caue. Si ergo maritus aliquis talis fuerit, & conatur pertinaciter & indefeſſè coniugem in ſuum errorem pertrahere, & illa metuit, ne infirmitate paulatim victa labaſcat, velim eam maturè ſe ad iudicem conferre, ac petere liberationem à præſenti periculo. Hanc (etſi Canoniſtæ tantum faciunt ſepara-

ſeparationem in hoc caſu, quo ad thorum attinet)liberare poteſt iudex per ſententiam diuortij, permiſſa facultate nubendi poſt triennium. Verùm ſi hîc magiſtratus gladio faceret diuortium, non ſolùm innocenti, verùm etiam Eccleſiæ Dei, & ſocietati humanæ melius conſuleret. Extat enim mandatum Dei, Deut. 13. quôd qui loquatur auerſionem à Domino Deo, interficiatur, vt malum tollatur de medio populi Dei.

Quod ſi autem maritus impia dogmata amplexus, non conatur vxorem ſecum in errorem perducere, maneat ipſa apud maritum, & lugeat mariti ſui miſeriam. Idem iudico, ſi labitur in hæreſin maritus, qua non euertitur fundamentum.

CASVS VARII.

QVAERITVR nonnunquam, num is, qui habet vxorem propriam, & interea cum vxoris ſuæ ſorore, aut quauis alia, quam ei non licuit per legem Dei & naturæ attingere, concumbat, num debeat propterea in poſterum amplexum vxoris propriæ tanquam inceſtum fugere, nec ne? Hæc quæſtio nullum locum habet, vbi magiſtratus ſuum facit officium, &

pœna capitis punit adulterũ & incestum. Verùm vbi per negligentiam magistratus reo parcitur, & vxor, quod iure posset, non petit diuortium, sciendum est, quòd affinitas superueniens, matrimoniũ consummatum non dirimat. Est enim regula iuris: Factum legitimè retractari non debet, licet postea casus eueniat, quo non potuit incoari. Verùm si hoc accidisset inter sponsalia & nuptias, ab vtraq; abstinere debuisset. Scholastici hîc distinctionem fingunt, & dicunt, huiusmodi incestu maritum amittere ius petendi ab vxore debitum, nequaquam tamen licere ipsi, petenti debitum negare. Iniustum enim foret puniri vxorem, propter peccatum mariti. Hoc quidem rectè à scholasticis dicitur, quòd non liceat marito vxori debitum negare. Nam hoc illi ex obligatione diuina, naturali, & ciuili debet. Verùm priorem partem sententiæ scholasticorum corrigendam iudico, & dico, quòd post reconciliationem cum vxore offensa, ius suum integrum recipiat maritus. Neque enim tanta vis illegitimæ coniunctionis esse debet, vt propterea vsus consummati matrimonij impediatur, nisi fortè pars offensa separationem postulet. Idem iudicium sit de fœmina, similiter peccante.

ALI-

ALIVS.

Quæritur, si quis post desponsam sibi vnam, alteram ducit in vxorem, num debeat redire ad desponsam, vel retinere eam, quam post sponsalia cum priore duxit? Hîc multi pernicioso errore implicantur, dum non discernunt inter consensum seu promisionem de futuris nuptijs, & iustum seu consummatum matrimoniũ. Ex quo fit, vt sæpe malè separent, quos coniunctos esse deceret: & coniungant pessimè, quos separatos esse præstaret. Atq; ita se coram Deo alieni peccati reos faciunt, dum autores fiũt adulteriorũ. Hîc ergo tutissimum erit sequi hanc distinctionem: Si quis rem habuit cum desponsa, consummauit matrimonium, & adulteriũ commisit alteram ducendo. Quare relicta adultera debet redire ad propriam, modo illa velit adulterum in gratiam recipere. Neque enim cogi debet, vt eum recipiat. At si non habuit consuetudinem cum desponsa, discessit à promissione facta priori, ducens solenniter alteram, quam retinebit, desponsa à promissione absoluta. (Hoc autem ita accipi velim, si hæc posterior ignara fuit pactionis cum priore initæ. Nam si sciuit se contrahere cum

ſponſo alterius, iniuſtè fecit: Quare iuſtè ab eo ſeparabitur, & redibit ad eam, cui prius fidem dedit.) Sed dicet fortè aliquis: Ideo iubetur redire ad priorem, vt iſto modo puniatur ipſius temeritas. Reſpondeo: Non oportere pœnam duplicare malitiam, ſed iuſtè punire peccatum. Quare potius ſuaderem, tales remittendos eſſe ad magiſtratum politicum, qui poteſtatem habet, vel mulcta pecuniaria, vel plagis, vel carcere, vel exilio fœdifragos puniendi.

Non dubito fore, qui hanc noſtram ſententiā ſint improbaturi. Dicent enim, iuſticiam poſtulare, vt fides, priori data, ſeruetur. His ita reſponſum volo: Si hic caſus, de quo agimus, vt par eſt, reuocetur ad iuſticiæ normam, ſtabit profectò noſtra ſententia. Iuſticia ſiquidem requirit, vt qui alterum læſit, compenſet iniuriam. Iam autem deſponſæ poteſt ſatisfieri iudicio bonorum virorum, vt non conqueratur de iniuria ſibi facta ab eo, cui fidem dedit, etiam diſcedat ipſe à pactione. Ductæ autem domum & paſſæ maritalem congreſſum poſt ſolennitatem nuptiarum non poteſt ſatisfieri, ſi dimittatur à marito. Nam virginitas amiſſa reſtitui nequit, neq; infamiam vlla pecunia æquat.

Deinde

Deinde quia minus malum respectu maioris mali bonitatis quandam rationem habere videtur, minor profectò iniuria cedet maiori. Nunc autem minor iniuria est discedere à pactione nuptiarum ante consummatum matrimonium, quàm post consummatum matrimonium, deflorata virgine matrimonij vinculum soluere. Quare dubitare non possum, quin peccent contra Deum, iusticiam, & omnem æquitatem, qui secus in hoc casu iudicant, vt qui adulteria & iniusta diuortia approbent.

ALIVS.

Quæritur, si alter coniugum post nuptias in morbum contagiosum incidat, vt congressus maritalis non careat periculo, num liceat diuortium facere? Bucerus hîc durior est, vt in multis, quæ sunt huius argumenti. Sed hoc firmissimè tenendum est: Fortunam non puniendam esse, si absit culpa. Quare nulla calamitas, quantumuis magna & horrenda, quæ inter viuentes accidit (si absit culpa) dissoluat coniugium. Discernendum est enim accuratè inter ea, quæ sunt per se culpæ, & quæ non sunt culpæ, sed pœnæ solummodo iudicio humano, quæ sæpè suas laten-

tes causas apud Deum habent. Has oportet coniuges patienter ferre, & se inuicem tanquam ꝓpriam carnem fouere. Quantum autem ad amplexum connubialem attinet, facilè, modò Deum timeant, & se verè ament, inter eos conueniet. Quis enim amat aliquem, & nihilominus vult ipsum in certissimum periculum conijcere?

ALIVS.

Frequens & hic casus proponitur in consistorijs. Fœmina si promissionem de nuptijs factam, & propter speratas nuptias admisisse marem, tanquam proprium maritum, à quo nunc deseritur, conqueritur. Hic si reus fatetur factum, & inficiatur promissionem, iudex diligenter inquiret de fama fœminæ, qualis fuerit, antequam à viro, de quo conqueritur, compressa est. Et si honesta fuisse deprehenditur, iudex se ad stupratorem conuertet, eiq; grauiter exponet, quàm Deo displiceat mendacium, cum hominis perpetua infamia coniunctū, & quod æquet crimine homicidium, & quàm horrendæ pœnæ mendacibus diuinitus immineant. Deinde seriò hortabitur reum, vt eam, quam promissionib. perduxit ad stuprum in vxo-

in vxorem ducat. Qui si ita admonitus, perstiterit in negando constans, iudex co get ipsum, vt se non promisisse iuramento confirmet, idq́ non suo tantum, sed septem viris adhibitis, vel ex cognatione, si haberi possunt, vel ex alijs, qui testimonium pietatis & honestatis habent. Et hoc iuramentum præstabitur in publico placito coram iudice politico: Quo facto, ad iudicem Ecclesiasticum redibit purgatus, qui ipsum pronunciabit liberum, quantum ad humanum iudicium attinet, cum hac admonitione, vt sciat se vindicem Deum habiturum, si periurio fefellit.

At si reus fatetur factum, & nulla promissio de nuptijs est interposita, sed simplex virgo blanditijs illecta, admisit stupratorem, quid hic faciendum? Lex Dei mandat, vt eam quam violauit, ducat & dotet. Imperatoria verò vt aut ducat aut dotet. Sed qui Christiani esse & nominari volunt, nimium laxant frena libidinibus, dum relinquunt in stupratoris potestate, velit ne eam ducere aut dotare, nec ne, quam stuprauit. Quod profectò dolendum est inter Christianos fieri. Nam vt corrigatur, non est sperandum, præsertim vbi hic magnatum quotidianus lusus est, quorum arbitrio leges

rogantur & abrogantur : Vellem profe-ctò magiſtratum hîc ad minimum cogere ſtupratores, ad elocandum cum dote eas quas ſtuprarunt : Et abrogare legem, bono quidem conſilio latam, de mulcta nouem marcarum, præſertim cùm videat magiſtratus euentum ſuæ expectationi non reſpondere. Putauit enim, vt iſto pacto refrenaretur libido in puellis, ne tam facilè ſe proſtituerent.

ALIVS.

Incidit & hic caſus : Quidam dormit cum vxore abſentis marili, illa concipit & parit. Maritus reuerſus, ex partu adulterium deprehendit, & per ſententiam iudicum dimittit vxorem, & ducit aliam. Hîc quæritur, an is qui polluit abſentis vxorem, poſsit relictam & legitimè dimiſſam ducere ? Reſpondeo, qui hoc facit, videtur continuare adulterium, niſi fortè hæc tria concurrant : Si præcedat publica pœnitentia : Si cum polluta proficiſcatur in locum, vbi factum ignoratur: Si amore ſobolis natæ, & vt eam, quam ſeduxit, in viam reducat, ne peius ruat. Tunc enim iudico coniugium fore legitimum, quo vti poterunt bona conſcientia. Verùm ſi ſolo amore libidinis hoc facit,

quem

quem ex mutua consuetudine contraxerant, & iunguntur coniugio, adulterium planè continuant, vbicunque loco habitant: Et Deus sæpè testatur huiusmodi nuptias sibi displicere, dum sinit tales ruere in reprobum sensum, vt post coniugiũ infeliciter initum, infeliciter viuant, adeò vt alter alterius aspectum ferre nequeat

ALIVS.

Haud rarò & hic casus offertur. Ebrius & libidine excœcatus iuuenis, vt optato potiatur amore, dat fidem ebriæ virgini aut fœminæ de coniugio: res plerunque per Lenas & Lenones agitur, postea sobrius pœnitentia ductus, discedere à promisione cupit, accusatur, sistitur in iudicio, producuntur testes fidei datæ. Quid hîc dicendum? Vinum & amor pessimi sunt consiliarij, Lenæ & Lenones, diaconi diaboli, nihilo meliores. Quid enim, quæso, interest inter adolescentem ebrium, & mente captum? Quid mentis habet fœmina, cui Baccho iuncta Venus, conduplicauit insaniam? adeo vt Mimus non ineptè videatur dixisse: Amare & sapere vix Deo conceditur. Amor enim & vinum in hominis potestate sunt antequam bibat: postquam verò biberit, ipse est illorum

possessionis & mancipij. Dico ergo, quod malè conglutinauit vinum, quod temeritas, quod cœcus amor, quod malè per lenas & lenones, suos diaconos, coniunxerat diabolus, hoc per suos ministros ritè dirimat Deus. Neq; enim sentiendum est, eos à Deo coniunctos esse, qui malè coniuncti sunt. Nam vt Deus tantum coniungit, quod rectè coniungitur: ita idem Deus per suos ministros rectè dirimit, quod malè coniunctum erat.

ALIVS.

Quæritur quoq;, an is qui repudiatam ob aliam causam, quàm ob fornicationem duxerit, sit mœchus, nec ne? (Nam ex verbis Christi certum est, non esse mœchum, qui eiectam propter adulterium ducit.) Respondeo: Christus quidem videtur eum, qui ducit eiectam ob aliam causam, quàm ob adulterium, mœchum pronunciare. Ita enim ait: Quicunque repudiatam extra causam stupri duxerit, mœchatur. Sed idem dicit: Non est bonum hominem esse solum. Idem pœnitentes in gratiam recipit. Dico ergo: Qui ducit repudiatam in fraudem prioris coniugij, mœchatur, manente adhuc celibe, qui iniuste vxorem abiecit. Hoc enim tempo-

tempore ſpes reconciliationis aliqua reliqua eſſe videbatur. Et in hanc ſententiam verba Chriſti accipienda ſunt. Verùm poſtquam is qui repudiauit iniuſtè vxorem, duxit aliam, omni ſpe reconciliationis excluſæ ademta, vincilum rupit coniugij. Quare is non mœchari putandus eſt, qui derelictam ſuſcipit. Nam demiſſa iniuſtè nunc liberata eſt per adulterium mariti, quod ipſe, aliam vxorem ducendo, priori illegitimè dimiſſa, commiſit: vt iam non ſit adultera, ſi nubat alij in Domino, nec ipſe adulter, qui eam ducit: Nihilominus tamen velim rem ad iudicem ſupremum deferri, vitandi ſcandali cauſa, & vt ſit ſecurior innocens perſona.

Sed quid eſt dicendum, ſi maritus, qui abiecit vxorem ſine cauſa, manet celebs? Tentabit excluſa reconciliationem triennium, quæ ſi interea reditum ad maritum impetrare non poteſt, conqueratur de iniuria ſibi facta coram magiſtratu politico. Si autem magiſtratus reo percit, innocens ferat iniuriam patienter, mutet locum, proficiſcatur in terram, vbi nota non eſt, exponat pio paſtori iniuriam ſibi factam, petat infirmitatis ſuæ rationem haberi. Hîc paſtor conſulens conſcientiæ afflictæ mulieris, poterit eam hortari ad nuptias

alias,

alias, ne infirmitate victa, ruat in libidines, aut alia horrenda ſcelera, & tandem in deſperationem, atq; ita pereat, cui ſuccurri poterat, permiſsione noui coniugii. Neq; cenſendus eſt adulter, qui eam ducit, præſertim cùm nec in fraudem prioris coniugij id facit, nec vlla reconciliationis ſpes reliqua videbatur.

ALIVS.

Incidit & hic caſus haud raro. Aliquis ducit vxorem, & ducta vxore, furtum cõmittit, aut aliud facinus, cum perpetua infamia coniunctum, adeò vt homines honeſti, eum menſæ & mappæ, vt dici ſolet, conſortem non patiantur. Reus autem, vt non veniat in manus magiſtratus, & infami ſupplicio afficiatur, fuga ſibi conſulit. Quid hîc faciet honeſta & innocens fœmina? Certum eſt hanc diſceſsionem mariti, deſertionem non eſſe voluntariam, ſed coactam, atq; ideo deſertionis prætextu innocenti non ſuccurritur. Quid ergo? Non eſt dubium, quin piæ & honeſtæ fœminæ talis caſus ſit multò triſtior, quàm ſi coniunx adulterium commiſiſſet. Duriſsima præterea lex fuerit, ſi iubeatur innocens ſedibus incertis infamem & vagabundum quærere. Durum quoq; eſſet, ſi con-

ſi continere nequit, manere innuptam. Etſi autem lex Theodoſij Imperatoris ſanctiſsimi (quam ſequi ſummus magiſtratus abſque ſcelere poteſt) hîc abſoluit innocentem perſonam: tamen ꝓpter multas cauſas hoc conſilium non inutile iudicauerim: Sedeat innocens perſona annos quinqꝫ (quod tempus ſummus magiſtratus poteſt ſuo arbitrio moderari, vt ſit vel breuius vel longius) lugeat infortunium coniugis, viuat honeſtè & pudicè. Exacto autem quinquennio, veniat ad iudicem, petat ſuæ infirmitatis rationem haberi. Hîc ex ſuperiorib. regulis ſtatuo, iudicem poſſe innocenti & honeſtæ perſonæ alias nuptias concedere, ſed re prius communicata cum ſupremo magiſtratu, vel eius vicario, vt ſecurior reddatur perſona innocens. Nam & is qui ob ſuam infamiam abijt, ciuiliter mortuus eſt, & ſuo ſcelere, quod Deus ligauerat, abrupiſſe videtur.

Sed quid, ſi poſt quinquennium redierit maritus in gratiam cum magiſtratu? An poterit iuſte repetere vxorem, quæ iam alij nupſit? Si innocens perſona nupſit ſine iudicis ordinarij ſententia, & autoritate ſupremi magiſtratus, debet profectò vel redire ad priorem maritum, vel manere innupta. Neque enim cogi debet

ad coha-

ad cohabitandum cum infami. Hoc tamen ita accipi velim, quod summus magistratus, vt dixi, in hoc casu Theodosij legem sequi poßit, præsertim cùm facinus prepetratum æquet crimine fornicationẽ, si non superet. Ego solummodo hîc expono, quid velim fieri à iudicibus subordinatis, qui consistorijs præsunt. Verùm si ex sententia iudicis ordinarij, & ex permißione summi magistratus, elapso quinquennio, contraxit, non debet ad priorem redire, sed manere apud posteriorẽ. Nam Deus odit confusionem libidinum, & vagas cõmixtiones. Verùm hîc præstaret, facinorosum & infamem dignis pœnis subijcere, ne reuersus innocenti molestus esset, & scandalo plures offenderet.

ALIVS.

Interdum fit, quod maritus deserta vxore in aliam terram proficiscatur, atq; illic vxorem ducat. Quid hîc iudicandum est de fœmina, quæ illi nubit? Certum est, quòd nubat alieno, & non suo. Est ne igitur adultera censenda, vt ille adulter? Desertor ille verè adulter est: sed decepta non est pro adultera habenda, donec nesciat se cum alieno viro habitare. Verùm, mox vbi resciuerit se alieno viro nupsiſſe, & ni-

& nihilominus adultero misceatur, iudicabitur adultera. Antea enim excusabat ignorantia & error, adeò vt nec conscientia ipsius vulnerari, nec fama ipsius periclitari debeat. Ita enim Augustinus rectè definit, cùm ait: Si virgo nupserit nesciens, viro alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit: Si autem sciat, iam ex hoc adultera esse incipit, ex quo sciens, cum alieno cubauerit. Sicut enim in iure prædiorum, tam diu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm dui se possidere ignorat alienum. Cùm verò sciuerit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc iustè iniustus vocabitur. Hactenus Augustinus. Idem iudicium sit de masculo, si duxerit, quam non sciuit alienam esse. Debet ergo iudex, vbi fraus innotuerit, innocentem personam liberare, ac ipsius innocentiam suo testimonio declarare. Indignissimum enim foret, & contra omnem iusticiam & æquitatem notam infamiæ innocenti inurere, aut vllam pœnã infligere, vt quæ putarit se Deo obœdire, cùm iuxta ordinationem ipsius nuberet. Hinc sequitur, quòd in eo coniugio liberi suscepti legitimi habeantur, & quòd iustũ sit, vt decepta persona nõ fraudetur bonis,

quæ

quæ illi vt legitimæ vxori cum ſuis liberis debetur: reliqua bonorum parte cedente illi, ſub cuius dominio adulter eſt. At deſertor ille, deceptor & impurus adulter, dignus eſt, qui ſupplicijs iuſtis ſubijciatur, ne alij exemplo deteriores fiant. Neque enim licet magiſtratui, vice DEI fungenti, talibus impoſtoribus parcere: quod ſi fecerit, reus erit alieni peccati, & autor ſcandali.

Quid ſi deſerta nubat, antequam ea quæ alieno nupſit, reſciuerit ſe alieno nupſiſſe? Abſtineat à thoro alieni, rem deferat ad iudicem conſiſtorianum. Hic magiſtratui politico rem exponat, petatq́ue, vt propter gloriam Dei, & conſeruandam ſocietatem humanam contemtorem ordinis diuini puniat. Verùm ſi hîc magiſtratus politicus negligentior fuerit, fortè pecunia, aut aliquo affectu corruptus, hoc do conſilium, vt decepta & innocens perſona petat diuortium propter conſcientiam ſuam. Nequaquam enim exiſtimo, huiuſmodi coniugium ſine vaſtatione conſcientiæ conſiſtere poſſe.

ALIVS.

Nuper & hic caſus mihi propoſitus eſt. Quidam homicidium commiſit, &, ne veniret

niret in manus magiſtratus vindicis homicidij, aufugit, nec ſcitur, quò ſe recepit: Vxor eius iuuencula integrum expectauit triennium, quæ poſtquam nunc de mariti reditu deſperat, petit infirmitatis ſuæ rationem haberi per alias nuptias. Verùm quia non fuit mihi expoſitum homicidij genus, ad quæſtionem ſimpliciter reſpondere non potui. Nam cùm theſes, quæ infinitæ ſunt, non ferunt reſponſionem ſimplicem, circumſtantiæ quib. veluti veſtiuntur hypotheſes, inquirendæ ſunt. Hæ enim ſæpè mutant actionum qualitates. Quam ob rem ad diſtinctiones deſcendendum erit, ne generis amplitudine decepti, demus reſponſa, quæ ſingularibus nullo pacto conueniant. Hîc itaq; iudico diſtinctionem huiuſmodi adhibendam eſſe: Homicidium de quo quæritur, aut fuit inuoluntarium, aut voluntarium. Si inuoluntarium fuit, profectò extra clupam eſt, qui metu pœnæ aufugit. Iuſtum igitur erit, vt vxor vel quærat maritum, vel maneat innupta, deplorans & mariti & ſuam miſeriam. Si conqueritur ſe continere non poſſe, fugiat ocium cum Penelope, oret, laboret, ieiunet, fugiat occaſiones peccandi, contineat ſe domi, nec admittat leues homines in colloquium.

Nullo enim pacto licet ei nouas quærere nuptias, viuente marito, vt qui non sponte, sed coactus metu citra suam culpam peregrinetur. At si homicidium voluntarium fuit, & cum infamia coniunctum, nolim vxorem insontem maritum infamem & vagabundum quærere, sed exacto quinquennio, si continere non potest, nec se alere sine mariti auxilio, nubere in Domino, idque non sine venia impetrata à summo magistratu, qui, à cõsistorianis admonitus de fœminæ infirmitate & necessitate, potest bona conscientia nouas nuptias illi concedere, maximè si probatur esse honesta & innocens. Sin autem homicidium factum sine infamia est, vt si quis in iusto conflictu aduersarium occidit, sedeat vxor septennium: Et si interea non cognouerit vbi sit maritus, nec ipse ei scripserit, velim iudices consistorianos rem deferre ad supremũ magistratum, hoc est, ad principem ipsum, qui potest, datis literis, facere ipsi facultatem nubendi in Domino, ne misera in periculum veniat, & tandem in desperationem, propter suam incontinentiam. Quod autem velim rem deferri ad supremũ gubernatorem, ideo facio, vt qui eam ducit in vxorem, sit securior, ne alter fortè aliquando reuersus, negocium illi faciat.

ALI-

ALIVS.

Quæritur, si maritus quispiam in longinquas regiones profectus, consentiente vxore, diutius emanserit, quàm conuenerat inter ipsum & coniugem, quid sit statuendum de vxore domi remanente? Hic casus non est pro desertione habendus. Est enim ab eo diuersissimus. Quare & hîc aliter statuendum, quàm de maliciosa desertione. Primùm itaq; causa profectionis examinanda est, quæ vel necessaria, vel vtilis, vel temeraria esse poterit. Pro harum causarum diuersitate, de longiori mora absentis mariti iudicandum est. Necessariam causam profectionis voco, cùm aliquis cogitur superioris mandato obœdire, fortè militiæ vel legationis causa. Vtilem dico, cùm rei familiaris augendæ gratia maritus ad peregrinas terras proficiscitur. Temerariam nomino, cùm homines leues militiam non necessariam sequuntur, sed tantum vt otientur, & liberius inter suæ farinæ homines viuant.

Si igitur necessaria causa est emansionis, vxor expectet maritum ad vitæ terminum, nisi certos de morte rumores audiuerit ab hominibus non leuibus, sed fide dignis. Possunt enim multæ causæ inci-

dere diuturnioris emansionis, vt sunt morbi, captiuitas, positæ insidiæ, bella, &c.

Si vtilis causa est absentiæ, vt si maritus mercatus gratia abfuerit, velim vxorem patienter expectare reditum ad septennium, modò absens maritus interdum scripserit, & suæ moræ rationem reddiderit. Verùm si nihil tanto tempore scripserit, consulat vxor consistorianos, & examinata causa, mittant illam, si vel egestate cogitur, vel infirmitate vincitur, ad supremum magistratum, qui potest illi sua autoritate nubendi veniam concedere. Verisimile enim est, eum, qui septennium abfuit ab vxore, eamque non reddidit de sua mora certiorem, quòd vel sectetur alienos amores, vel alibi pedem fixerit, aliamque vxorem duxerit.

At si temeraria fuit profectio, nihilque scripserit vxori maritus triennium, desertor est habendus, vt qui sectetur alienos amores. Quare velim fœminæ desertæ nouas nuptias concedi, exacto quinquennio: Sed re per consistorianos communicata principi, cuius permissione & autoritate munita nubere poterit.

ALIVS.

Parentes promittunt iuueni nuptias filiæ,

liæ, quas filia recuſat, filia promittit alteri iuueni nuptias refragantibus parentibus, & cum eo rem habet, vt conſummatum videatur matrimonium, quæritur vtri horum nebet filia? Reſpondeo: Sicut non licuit parentibus, reluctante filia, promittere alicui ipſius nuptias ſimpliciter: ita non licuit filiæ plenè in nuptias alicuius conſentire citra parentum conſenſum. Si ergo coactus conſenſus non facit coniugium, multò minus nullus, Libera eſt ergo à primo, quia non conſenſit: Libera eſt à ſecundo, quia contra autoritatem parentum contraxit. Nam verbum Dei Num. 30. vota & iuramenta facta à puellis, quæ ſunt in parentum poteſtate, irrita pronunciat, Si parentes, mox vbi intellexerint vota & iuramenta facta, reclamauerint. Voti enim nomen non meretur, quod in parentum dedecus à liberis nuncupatur. Nam Deus præcipit liberis, vt colant parentes. Si ergo votum factum Deo à virgine eſt infirmum ſine parentum conſenſu, multò minus erit firma promiſſio homini facta ſine parentum conſenſu: Nec iuuat puellam, quod concubitu voluerit confirmare, quòd ſtultè promiſerat. Non enim legitimus fuit, ſed fornicarius concubitus.

Quid ergo fiet, inquies, de eo, qui clam desponsam nescijs parentibus stuprauit? Contra hunc parentes sponsæ tanquam contra raptorem agere possunt, nisi malint in promissionem filiæ consentire, & permittere matrimonium consummari.

Verùm si virgo tantum promisit alteri reluctantibus parentibus, & cum eo rem non habuit, velim ipsam propter dissidia inter procos abstinere ab vtriusque nuptijs, in pœnam suæ aduersus parentes contumaciæ, & temeritatis, quòd sine consensu parentum alicui fidem dare de nuptijs ausa sit.

Quid dicendum, si pater viduæ iuuenculæ promittit alicui nuptias filiæ, illa verò alteri? Hic rata erit promissio viduæ. Est enim sui iuris, Num. 30. Melius tamen faceret vidua, si parentum consilio pareret, modò prudens & vtile videretur.

ALIVS.

Quæritur, an vir nobilis, qui ex vxore nobili numerosam sobolem sustulit, vxore mortua possit cum ignobili fœmina matrimonium contrahere hac conditione, vt liberi vxoris prioris in bonorum, maximè immobilium hæreditatem succedant, quo nomen familiæ conseruari possit.

ſit. Ignobilis verò cum ſuis liberis ſit contenta bonorum mobilium parte iuxta honeſtum inter contrahentes contractum, quem cognati & amici probant & obſignant? Reſpondeo, conſeruatio familiarum eſt vtilis ad tuendum ſtatum & decus Reipublicæ. Infirmitati hominum eſt conſulendum. Conſcientiarum eſt habenda ratio. Bonorum præterea communicatio æqualis non eſt de ſubſtantia matrimonij. Nec huiuſmodi contractus eſt contra legem Dei: Nec caret probatis exemplis. Quare iudico id licere, ita tamen vt autoritas & approbatio ſupremi magiſtratus ac conſenſus liberorum & cognatorum accedat: Ineaturque contractus connubialis non in angulis coram vno atque altero, ſed ſolenniter in conſpectu Eccleſiæ, ad hoc vocatis ex cognatis & amicis multis: Et vt conſtet mundo legitimum eſſe coniugium non concubinatū: Et vt homines ſciant liberos ex eo coniugio natos legitimos eſſe. Videmus multos abſtinere à ſecundis nuptijs amore liberorum ex priori coniugio ſuſceptorum. Sed quàm benè conſulant ſuæ conſcientiæ experientia in agone mortis docet, & triſtiſsimus euẽtus in extremo die omnibus creaturis oſtendet. Statuo ergo infirmi-

tati humanæ hoc pacto, vt oſtendimus, conſulendũ eſſe, ne interrumpantur preces, neue homines paulatim ita inuoluantur laqueis diaboli, vt poſteà cùm maximè velint, extricare ſe non poſsint. Nam conſuetudine longa peccandi peccatum ita firmatur, vt fiat veluti neceſsitas quædam, vt reuocare gradum non poſsis, id quod potiſsimum in libidinibus cernitur.

Idem iudicandum eſt, ſi quis vicio corporis laboraret, vt vel non auderet nuptias petere alicuius ex nobili familia, vel metueret, ne vicium ſibi exprobaretur, ſed concubinatum magiſtratus ferre non debet in vllo hominum ſtatu, modò fidelis miniſter Dei eſſe velit. Nam ſcandalum huiuſmodi plurimum Eccleſiam inficeret, & ad imitationem multos inuitaret.

ALIVS.

Si maſculus illicitam & nefandam Venerem, qualis in Italia & Ruſsia eſt vſitata, ſectatur, iuſtiſsimè ab honeſta vxore dimittitur. Similiter ſi mulier ſe ſubiecerit execrabili contra naturam libidini, indigna eſt, quæ poſtea thoro coniugali gaudeat. Verùm in his regnis, ſit Deo gratia, ita nefanda ſcelera rariſsimè audiuntur. Et ſi quando audiuntur, & probantur, magi-

magiſtratus ita animaduertit in reos, vt res ad conſiſtoria non perueniat.

ALIVS.

Si mulier abortium procurat, aut ſi vir cogit vxorem, vt pharmaco ſumto abortiat, iuſtè petitur, & ſententia iudicis fieri poteſt diuortium, Sed re prius euidenter probata, ne pateat calumnijs locus. Hoc enim facinus ſceleſtum & execrabile excedit omnem infidelitatem, & omne adulterium, & pugnat cum fine ordinationis Dei. Si ergo innocens perſona iuſtè liberatur diuortij ſententia ab adultero. Si à violento, Si ab apoſtata, Si à deſertore, multò magis liberabitur ab eo, qui omnes iſtos ſuperat crudelitate & immanitate, vt qui ipſi diabolo adhæreat, à Dei familia prorſus alienus. Quando autem talis caſus conſiſtorialis proponitur, velim eos admonere politicum magiſtratum, vt huiuſmodi piacula è medio tollat, ne vel alij inuitentur exemplo, vel tota Reſpub. vnius ob noxã mulctetur. Et profectò magnum dedecus foret, ſi magiſtratus hîc vel pecunia, vel vllo affectu ſe corrũpi ſineret.

Simile iudicium fiat de fœmina, quæ mentitur ſe grauidam, & poſtea ſuppoſito partu & alieno maritum fallit.

118

INDEX MATERIARVM.

A.

Chriſtus

D.

Dece-

Ebrius

F.

Iuris-

L.

Sexta

Obie-

O.

P.

Paulus

FINIS.

LIPSIÆ
IMPRIMEBAT IOHANNES
Steinman. Anno 1581.